

KATEDRA HISTORIE

Diplomová práce

**Téma: Nezápadnější město Čech v proměnách času
Historie Aše ve vyučování vlastivědy**

Plzeň 2015

Vedoucí diplomové práce
PaedDr. Helena Východská

Vypracovala:
Dagmar Babušíková

Mnohokrát děkuji vedoucí diplomové práce PaedDr. Heleně Východské za metodickou pomoc a cenné rady, které mi poskytla v průběhu zpracování této práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen
prameny uvedené v seznamu literatury, který je v práci uveden.

Dagmar Babušíková

V Aši 10. 3. 2015

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1.1 HISTORIE AŠSKA.....	10
1.1.1 Počátky osídlení.....	10
1.1.2 Ašsko jako součást českého státu.....	11
1.1.3 Období husitských válek.....	14
1.1.4 Ašsko protestantské.....	17
1.1.5 Třicetiletá válka.....	19
1.1.6 Rozvoj řemesel.....	21
1.1.7 Doba „temna“.....	22
1.1.8 Konec samostatnosti Ašska.....	24
1.1.9 Požár města Aše.....	27
1.1.10 Rozvoj průmyslu a vzdělanosti.....	29
1.1.11 Období dvou světových válek.....	33
1.1.12 Osvobození města.....	36
1.1.13 Poválečné období a vláda komunismu.....	38
1.1.14 Postkomunistická éra.....	41
1.2 NÁZEV MĚSTA AŠ.....	43
1.3 SYMBOLY MĚSTA AŠ.....	44
1.4 VÝZNAMNÁ MÍSTA.....	46
1.4.1 Evangelický kostel Nejsvětější trojice.....	46
1.4.2 Kostel sv. Mikuláše.....	48
1.4.3 Bismarckova rozhledna.....	49
1.4.4 Budova bývalé hasičské zbrojnice a knihovny.....	52
1.4.5 Radnice.....	54
1.4.6 Ašské muzeum.....	54
1.4.7 Kamenný most.....	56
1.4.8 Benešův palouček.....	56
1.4.9 Nejzápadnější místo Čech.....	58
1.4.10 Pramen Halštrova.....	59
1.4.11 Kamenné kříže.....	60
1.5 OSOBNOSTI SPOJENÉ S AŠÍ.....	64
1.5.1 Johan Wolfgang Goethe (1749 – 1832).....	64
1.5.2 Gustav Geipel (1853 -1914).....	65
1.5.3 Robert Schumann (1810 – 1856).....	66
1.5.4 Konrád Henlein (1898 - 1945).....	67

1.5.5	Johann Watzal (1887 – 1945).....	69
1.5.6	Jakob Ellrod (1601 – 1671)	69
1.5.7	Sebastian Knüpfer (1633 – 1676).....	70
1.5.8	Johann Simon Zeitler (1704 – 1765)	70
1.5.9	Johann Christoph Hilf (1783 – 1885)	70
1.5.10	Christoph Johann Grünbaum (1785 – 1870).....	70
1.5.11	Karl Alberti (1856 – 1953).....	71
1.5.12	Ernst Adler (1862 – 1938)	71
1.5.13	Gustav Jäger (1865 – 1938).....	71
1.5.14	Josef Liška Doudlebský (1896 – 1966)	71
1.5.15	Ladislav Ptáček (1908 – 1974)	72
1.5.16	Jan Týml (1905 – 1945).....	72
1.5.17	Lenka Hyková - Marušková (nar. 1985).....	72
1.5.18	Prezidenti v Aši.....	72
1.6	AŠSKÉ POVĚSTI	73
2	PRAKTICKÁ ČÁST	77
2.1	PRÁCE DĚTÍ V MUZEU.....	77
2.1.1	Budova bývalé hasičárny	77
2.1.2	Budova záměčku.....	79
2.2	PRÁCE DĚTÍ V TERÉNU	80
2.3	PRÁCE DĚTÍ VE TŘÍDĚ.....	83
	ZÁVĚR	100
	PRAMENY A LITERATURA	106
	SEZNAM PŘÍLOH.....	I

ÚVOD

V Aši žiji a pracuji 20 let. Pronikat do tajů minulosti tohoto města nebylo pro mne jednoduché, ať už jsem se o to snažila z hlediska vlastního dlouholetého zájmu o historii, nebo z hlediska profesního, totiž z důvodů poznání a interpretace regionálních dějin pro potřeby vlastivědy na I. stupni ZŠ. Poznávání ašských dějin pro mne začalo především vyprávěním zajímavých příběhů. Hned na počátku mne zaujalo zjištění, že všichni obyvatelé, kteří tu žijí, jsou v podstatě přistěhovalci, již sem přišli po druhé světové válce, a nahradili tak zdejší původní německé obyvatelstvo odsunuté po roce 1946. Pro celý tento kraj je podle mého názoru velmi důležité, že nikdo v Aši není starousedlík spojený mnoha generacemi s tímto městem.

V dalších letech si moje profese i můj osobní zájem „vynutily“ studium literatury a dostupných pramenů k dějinám celého regionu. Tehdy jsem postupně zjišťovala, že Ašsko je zajímavé mnohými specifiky, kterými se výrazně odlišuje od vývoje ostatních oblastí naší vlasti. Za nejpodstatnější považuji zvláštnosti místní historie v posledním století, kdy se náš kraj stal hraničním pásmem. Moje studium nabylo v tomto ohledu doslova badatelského rozměru. Objevila jsem pro sebe jakousi „neexistující“ historii. Dodnes si např. jen těžko dovedu představit, že živoucí vesnice během několika let mohou mizet z povrchu zemského, jak se to stalo v několika případech právě zde. Důkazem je např. obec Újezd nedaleko Aše, která byla po vzniku hraničního pásma srovnána se zemí a do dnešního dne po ní nezbylo doslova vůbec nic, jen pár náhrobků na znovuobjeveném hřbitově¹.

Mé pátrání bylo složité i z dalších důvodů. Do poloviny 20. století žilo na Ašsku téměř výhradně německé obyvatelstvo, takže veškeré starší informační zdroje, **archivní písemné prameny** především, jsou psány v německém jazyce. Jen malý zlomek textů uložených v archivu ašského muzea byl přeložen do češtiny. Naštěstí bylo po 2. světové válce vydáno také několik **knih** v českém jazyce, třebaže většina jejich autorů vychází z rozsáhlého historického díla Karla Albertiho, německého

¹ Hřbitov byl pietně obnoven Smrčinským spolkem Aš v roce 2008

ašského rodáka, který sepsal rozsáhlé dějiny *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirke*.

Dalším významným **zdrojem informací** pro moji práci bylo **elektronické prostředí**, ať už internetové stránky, tak také dokumenty natočené o Aši nebo digitalizované textové a obrazové materiály vydané ve spolupráci s německou „stranou“ k různým příležitostem. Jako příklad uvádím: DVD Cestování časem po Ašsku, nebo webové stránky Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše

Velmi hodnotnou metodou mé práce se stal také **terénní výzkum**. Po němých svědčích minulosti jsem pátrala na mnohých cestách krajem. Příkladem jsou smírčí kříže nebo Benešův palouček.

Dlouholeté sledování historických příběhů zdejších lidí mě tedy nakonec vedlo k rozhodnutí zpřehlednit v diplomové práci regionální dějiny Ašska od počátku až do současnosti, a to především se zaměřením na edukaci. Propojuji tak své oba hlavní zájmy – osobní i profesní. Místní dějiny by podle mého mínění měly tvořit základ vyučování vlastivědy na I. stupni ZŠ, přesto však žádný ucelený materiál k regionálním dějinám učitelům v Aši k dispozici není. **Cílem** mé absolventské práce je proto zpřehlednit ašské dějiny a předložit důležité momenty našeho regionu z odborného hlediska, ale také zdůraznit zajímavosti z běžného života obyčejných lidí a didakticky je tak přiblížit dětem, kterým mohou pomoci pochopit jejich vlastní historii.

Teoretická část mé práce je rozčleněna do několika oddílů. První se zabývá **historií ašského regionu** a je rozdělena do čtrnácti kapitol. V **první kapitole** se věnuji počátkům osídlení ašského území, vzniku prvních osad a jeho historickému centru s hradem Neuburkem. **Druhá kapitola** se zabývá připojením Ašska k českému království a jeho rozvojem za vlády prvních Přemyslovců a Lucemburků. **Třetí kapitola** nás seznamuje s novými pány Ašska Zedtwitzi, kteří vládli této oblasti v období 400 let, zajistili potvrzení ašské autonomie a stali se nejmocnějším rodem na česko-sasko-franckém pomezí v době husitských válek. **Čtvrtá kapitola** uvádí okolnosti rozšíření evangelického vyznání v této oblasti, zvláštní režim v době

šmalkaldských válek, plné oddělení od Chebu a celní privilegium. Období třicetileté války a výstavbu nového evangelického kostela přibližuje **pátá kapitola**. V **šesté kapitole** jsem se rozhodla analyzovat řemesla na Ašsku, popsat vznik cechů a cechovních řádů a přisun evangelických přistěhovalců. V **sedmé kapitole** poukazuji na dobu po třicetileté válce, která pro zdejší obyvatele nebyla tak bolestná, jako pro zbytek císařství, jelikož tu panovala náboženská svoboda a neuplatňovalo se zde nevolnictví. **Osmá kapitola** dokumentuje obdržení císařsko-královské insignie Salva Guardia, nárůst počtu obyvatelstva, sedmiletou válku Marie Terezie a důsledky centralizace pro ašskou samostatnost. **Devátá kapitola** je věnována ničivému požáru města Aše v roce 1814 a jeho následkům. **Desátá kapitola** se zabývá rozvojem průmyslu na Ašsku během 19. století, technickým rozvojem regionu a přechodem k tovární velkovýrobě. S tím souvisí také velký nárůst počtu obyvatel, zakládání mnoha škol a celkový rozkvět města Aše. **Jedenáctá kapitola** nás seznamuje s úpadkem města a celé oblasti v období obou světových válek, nástupem sudetoněmeckého hnutí a vyhlášením Svobodného státu Aš. Dramatickému průběhu osvobození města americkou armádou se věnuje **dvanáctá kapitola**. **Třináctá kapitola** dokumentuje odsun německého obyvatelstva a následnou reemigraci regionu, zavedení hraničního pásma se zvláštním režimem, útky na západ a další všeobecný úpadek v období komunismu. Poslednímu období města po sametové revoluci je věnována **čtrnáctá kapitola**, která zobrazuje pomalý návrat k dřívější prosperitě, novou výstavbu města, investice do revitalizací různých oblastí a navázání vztahů a obnovení spolupráce s potomky dřívějších německých starousedlíků a různých německých spolků.

V druhém oddíle se věnuji **původu názvu** města Aše, který zdaleka není jednoznačný a vysvětluje ho hned několik teorií.

Třetí oddíl se zabývá **symboly města**, a sice pečeti, znakem a praporem města, a jejich vznikem.

Ve čtvrtém oddíle seznamuji zájemce s **významnými místy** na Ašsku. V jednotlivých kapitolách jsem vybrala jedenáct ašských památek, mezi které patří

Evangelický kostel Nejsvětější trojice, katolický kostel Sv. Mikuláše, Bismarkova rozhledna na vrchu Háj, budova bývalé hasičské zbrojnice a knihovny, radnice, muzeum, kamenný most, Benešův palouček, nejzápadnější místo Čech, pramen Halštrova a kamenné smírčí kříže.

Pátý oddíl připomíná **významné osobnosti** spojené s Aškem. Ať už ty, které se zde narodily, nebo zde pracovaly, anebo jsou jiným způsobem propojeny s naším regionem. Vzhledem k tomu, že Ašsko bylo povětšinou osídleno obyvateli německé národnosti, jsou i tyto osobnosti převážně Němci. Jediným českým zástupcem je olympionička Lenka Hyková – Marušková a také prezidenti, kteří navštívili náš region.

V šestém oddíle se věnuji **pověstem**, které vznikly na území Ašska a připomínají místní tradice, pohádky a příběhy spojené s různými místy, událostmi nebo postavami zdejšího kraje.

V **praktické části** práce jsem vytvořila soubor didaktického materiálu sestávajícího z pracovních listů, které se věnují různým oblastem historie Aše, obrazové prezentace na téma rozvoje průmyslu na Ašsku a interaktivní prezentace s didaktickými hrami tematicky věnovanými historii Aše.

V přílohové části předkládám fotografie a obrázky dokumentující historické události, místa i osobnosti, o kterých se ve své práci zmiňuji.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Historie Ašska

1.1.1 Počátky osídlení

Archeologicky je prokázáno, že již asi v 6. století² našeho letopočtu bylo Chebsko, převážně v povodí Ohře, obydleno slovanským kmenem „Hbanů“³. **Slovanské kmeny** byly velmi silné a nepodařilo se je podrobit ani takovému vojevůdci, jako byl Karel Veliký. Dokázaly si udržet samostatnost a odolávat germanizačním tlakům až do poloviny 10. století. Vyvrácením Velkomoravské říše a neexistencí silného mocenského centra přemyslovského knížectví postrádaly tyto kmeny jakoukoliv podporu proti germanizačním vlivům německých císařů. Ti pod záminkou šíření křesťanství stále více pronikali do prostorů osídlených těmito slovanskými kmeny. Z namátkových archeologických sond a také zřejmě díky nehostinnosti oblasti Ašska však není na tomto území doloženo ani slovanské osídlení ani žádné slovanské místní názvy.⁴ Nejbližší území obydlené Slovany se nachází v osadách Selb a Vielik v sousedním Německu. Nejsilnější proud německé kolonizace postupoval od Dunaje směrem na sever. Získaná území osazoval německý císař svými poddanými, kteří stavěli v takových místech hrady a opevněné dvory. Tak bylo pravděpodobně osídlené i liduprázdné území Ašska koncem 12. nebo začátkem 13. století a založen **hrad Neuburk**, dnešní Podhradí.

Důkazem původního slovanského osídlení našeho nejbližšího okolí jsou již zmíněné některé dnešní poněmčené názvy obcí a měst převzaté od Slovanů. Ti sídlili převážně v povodí řek a od tohoto slova vzniklo německé „siedeln“, které je obsaženo v názvech obcí jako Oelsnitz, Fleisnitz, Losnitz, Pulsnitz. Také název města Plavna

² BOHÁČ, Jaromír. *Chebský hrad*. Chebské muzeum. Cheb 1978

³ TUREK, Rudolf. *Kmenová území v Čechách*. [online]. Dostupné z URL:

http://www.moraviamagna.cz/mapky/m_ckmenu.htm [2013-10-14].

⁴ Muzeum Aš. Kubů, František. *Dějiny Ašska do roku 1775*. Aš 1991. Inv. č. 0139

(Plauen) vznikl ze slovanského slova plavati. Staroslovansky se jmenovalo Plavín. Tento název se uvádí v dokladech z 6. až 10. století.⁵

Ašsko bylo v této době součástí historického Chebska, které ovládala říšská dynastie Štaufů. První němečtí osadníci zde založili osady Aš, Horní Paseky, Nový Žďár a Podhradí (Neuburg), kde byl rodem Neuburgů založen hrad, jehož pozůstatky jsou v Podhradí patrné dodnes v podobě Černé věže.

Hrad Neuburg⁶ byl historickým centrem Ašska. Zdejší šlechtic nechal zřizovat v různých částech svého sídla obyvatelné chýše, osazoval je svými lidmi, kteří pro svou obživu mýtili les a zakládali pole. Některá taková místa časem zpustla, jiná se rozšiřovala, vznikaly nové obce a byly pojmenovány podle charakteristických rysů okolní krajiny, nebo jmény zakladatelů.

Kolonizace pokračovala po celé 13. a 14. století. Vnikaly tvrze, jako jsou Štítary, Dolní Paseky, dnes již zaniklý Elfhausen, později Újezd u Aše, Kopaniny, Krásná, Verněřov, Doubrava. Osídlování oblasti Ašska se ustálilo v 15. století a v podobě, kterou získala, setrvala až do období 2. světové války.⁷

1.1.2 Ašsko jako součást českého státu

Součástí české koruny se stalo Chebsko a tím i Ašsko r. 1266 zásluhou krále **Přemysla Otakara II.** Osobně navštívil Cheb, potvrdil místním občanům všechna privilegia a svobody, zrušil německého zemského soudce a na jeho místo dosadil správce s titulem "hradní" (purkmistr). Tak bylo Chebsko a Ašsko začleněno do sféry slovanské státnosti. Pod názvem Chebsko bylo tehdy rozuměno mnohem větší území nežli dnes. Patřilo k němu i území tzv. Horní Falce v dnešním SRN. Z této doby

⁵ Albertová, Marie. *Z dějin Ašského okresu*. Okresní vlastivědné muzeum v Aši, 1959.

⁶ VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 - X

⁷ Tamtéž

pocházejí také první písemné záznamy o **Ašsku** z roku 1270 v souvislosti s předáním patronátu ašského kostela do rukou **Řádu německých rytířů**.⁸

Přemysl Otakar II., aby upevnil centrální moc českého království, nevázal se jednostranně na podporu šlechty jako jeho předchůdci, ale spoléhal především na města a **hornické podnikání**. Odtud čerpal většinu svých příjmů. Za tím účelem zval do země další cizince, převážně Němce a poskytoval jim mnoho výhod. Uprostřed českého obyvatelstva tak vytvořil řadu **německých menšin**, které byly příčinou spousty problémů a nesnází v našich pozdějších dějinách. Ve své době však moc Přemysla Otakara II. velmi vzrostla, takže se ucházel i o titul římského císaře. Na svých pečetích je uváděn plným titulem „*Přemysl, král český, vévoda rakouský, štyrský, korutanský, markrabě moravský, pán Kraňska, Marky, Chebu a Pordemone*.“ Současný kronikář Dalimil ve své kronice si na něho stěžuje slovy: „*Počal o svých nedbati, města a vsi počal Němcom dávatí a pánům počal násilí činiti*.“⁹

Vzpourou české šlechty byl však Přemysl Otakar II. přinucen postoupit některá území včetně Chebska a tím i Ašska Rudolfu Habsburskému. V listině z roku 1281, vydané právě králem Rudolfem Habsburským, byla Aš označena jako **tržní osada** a byla dána fojtům z Plavna do zástavy za 600 hřiven stříbra. Kostel sv. Ludvíka i komenda Řádu německých rytířů svědčí o rostoucím významu města.¹⁰

Za vlády **Jana Lucemburského** bylo Chebsko opět připojeno k české koruně. Předání Chebska králi Janovi bylo provedeno 4. října 1322 písemně a veřejně přímo v Chebu za Janovu pomoc Ludvíku Bavorovi ve sporu o německý trůn. Ašsko však bylo v té době stále ještě v zástavě fojtství z Plavna. Král Jan vzal tento dluh na sebe a připojil tak Ašsko již natrvalo k české koruně. Zdejší šlechtic **Albert z Neuburku** se však obával možných budoucích sporů se silným sousedem, šlechticem z Plavna a také Chebem a proto v důvěře v sílu a mocnou ochranu krále Jana, nabídl mu Ašsko

⁸ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005

⁹ TOUFAR, Hugo. *Historie obce*. [online]. Dostupné z URL:

<http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko> [2013-10-14].

¹⁰ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005, str. 6

jako **léno** české koruny. Král Jan tuto nabídku prozíravě přijal a vystavil zmíněnému Albrechtovi lenní přípis, který byl vyhotoven latinsky, a jeho překlad zní:

„My Jan z Boží milosti král český a polský, hrabě lucemburský, dáváme na vědomí všem, kteří tento list uvidí, Prohlašujeme, že ctěný, nám oddaný Albrech z Neiberku (Podhradí), svůj vlastní hrad se všemi přínáležícími statky a právy z vlastní vůle nám předal do našich rukou a od nás jej zpět obdržel jako léno. My ho za to s úctou uznáváme za našeho věrného vazala a prohlašujeme, že jmenovaný Albrecht a jeho dědici, jakož i následovníci obdrží od nás jmenovaný hrad Neiberk se vším co k němu náleží, se všemi právy a svobodami, které předchůdci jmenovaného Albrechta získali od římských císařů, králů a knížat. Tato práva jsou jim ponechána jak od nás, tak od našich následovníků, českých králů do věčného držení. Pokud budou v budoucnu pro Chebsko určeny odvody, daně, kontribuce nebo jiné dávky, bude z nich jmenovaný hrad vyjmut.

Potvrzení pravosti tohoto rozhodnutí opatřili jsme jej naší pečeti.

*Dáno v Parně v roce 1331 po narození Páně, ve čtvrtek po svatodušních svátcích.*¹¹

Znění tohoto dokumentu bylo mnohokrát opisováno a hrálo po 400 roků důležitou roli při řešení budoucích sporů jak s městem Chebem, tak i později s císařským dvorem ve Vídni. Ašsko se tak stalo nedílnou součástí Zemí Koruny české a až do doby Marie Terezie si udrželo poměrně rozsáhlou **autonomii** v rozhodování a správě tohoto území.

Význam města Aše stále rostl a ve 14. století se stala centrem oblasti. Její charakter se stále více podobal městu, což dokládá existence samostatného soudu

¹¹ TOUFAR, Hugo. *Historie obce*. [online]. Dostupné z URL: <
<http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko> [2013-10-14].

z roku 1366. Neuburgové položili základ pozdější autonomie města, formálně však oblast Ašska stále náležela Chebsku.¹²

Během 14. století pokračovaly **nároky sousedů** na ašské území. Největší nároky si činil Cheb – samostatný městský stát, který chtěl rozšiřovat své území. Neuburgové však hájili svojí autonomii odbojem proti Chebu pomocí přepadů, útoků, soubojů a vražd. Podle chebské Knihy zločinů byl roku 1382 zajat Fridrich Neuberg při pokusu o přepadení dvou chebských měšťanů a během mučení prozradil i své spolupachatele. I přes tyto drobné války byl nakonec uzavřen roku 1386 s Chebem smír.¹³

1.1.3 Období husitských válek

Na počátku 15. století dostal Ašsko do správy **Jindřich Zedtwitz**, syn Hedviky Neuburgové a Konráda Zedtwitze. „*Zedtwitzové jsou pravděpodobně rodem slovanského původu a pocházejí z obce Zedtwitz, nedaleko Hofu. Zedtwitz znamená staroslovansky : Zedt = zed', wice = ves, tedy obezděná ves.*“¹⁴ Byl velmi schopným hospodářem a neustále zvětšoval svůj majetek. Roku 1412 se Jindřich podílel na akcích Jednoty bratrské proti lapkům a svým oddílem 4 jezdců se postavil na roven říšským feudálům. Jinak se ale v husitských válkách držel stranou. Jeho významné postavení dokládá účast na shromáždění říšských předáků v Řezně, kde od krále Zikmunda obdržel 30. července 1422 **dokument**, který zpečetil faktické **oddělení Ašska od Chebska** a potvrdil lenní držbu ašsko-neuberského území a všechna předešlá osvobození a výsady:

„ My, Zikmund, z boží milosti král římský, po všechny časy rozmnožitel říše, král Uher, Čech, Dalmácie, Chorvatska atd. oznamujeme a dáváme na vědomí tímto dopisem všem těm, kteří ho uvidí nebo uslyší číst, že přišel Heinrich Czetwitz, Náš

¹² VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 15.

¹³ Muzeum Aš. Kubů, František. *Dějiny Ašska do roku 1775*. Aš 1991. Inv. č. 0139

¹⁴ TOUFAR, Hugo. *Historie obce*. [online]. Dostupné z URL:

<<http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko> [2013-10-14].

a Naši koruny České vasal a milý věrný, aby vložil do našich rukou zámek Neitperg se všemi k němu náležejícími statky, požitky a příslušenstvím, které dosud užívali, dali opět milostivě v léno. To jsme shledali poctivé a rozumné a také s ohledem na věrné, ochotné a neúnavné služby, které dřívější Czetwitzové naším předkům, Českým králům, často poskytovali, což sami denně dělají a dále v budoucích časech chtějí dělat, a proto s rozvážnou myslí, dobrou radou a s plným vědomím dříve jmenovanému Heinrichovi, Erhardtu – jeho bratru a Konrádovi – jeho synovci von Czetwitz udílím milostivě v léno zámek Neitperg s městy, vesnicemi, daněmi, soudy, výnosy a všemi právy a náležitostmi, které až dosud užívali jako právní mužské léno a také jako král Český propůjčují ve smyslu této listiny týž zámek se všemi dříve vyjmenovanými náležitostmi i jejich dědicům k držbě a usazení bez jakýchkoli překážek. Vpředu jmenovaný Heinrich, stejně tak i jeho bratr a synovec, přísahal a složil obvyklý hold, čímž takové léno nabývá právo a nepoškozuje nás v našich službách a právech. Také potvrzujeme jmenovanému Heinrichovi, Erhardovi a Konrádovi a jejich dědicům všechny svobody, práva, milosti, listiny, privilegia a sliby, které předci Heinricha, Edharda a Konráda dostali od našich předků, totiž od nejjasnějšího knížete zesnulého krále Českého Jana, našeho milého předka, zesnulého císaře Karla, našeho milého pána a otce, zesnulého krále Václava – našeho milého bratra a také co od Nás má a po právu užívá, chceme a potvrzujeme, aby to vše, co je zde zahrnuto, v plné míře užíval a spotřebovával po všechny časy bez jakýkoliv překážek.

*Na znamení souhlasu s touto listinou ji opatřuji vlastní pečeti Našeho královského Majestátu, dáno v Řezně (Regensburgu) po narození Krista 1422 ve čtvrtek před dnem sv. Jakuba, apoštola Naši říše uherské ve 36. roce, Římské říše 12. roce a České 2. rokem.*¹⁵

Tímto vznikla ašská autonomie.

Husitské války se Ašska dotkly jen okrajově. V roce 1430 dobyli husité za jediný den Plavno a podle kronik „*neušetřili živé duše*“. Na svém tažení vyplenili i celou řadu okolních osad jako Adorf, Hof, Bayreuth, Kulnbach, Olešnici. Jejich

¹⁵ KUHN, Antonín. Ašsko – místo bohaté historie, *Listy Ašska*, č. 34, 25. září 2013, s. 9

spanilá jízda byla zřejmě také příčinou znesvěcení kostela v Hranicích, podle pověsti vyplenili i kostel ve Štítarech, Aš ale husité obešli. Jak uvádí odborné zdroje, důvodem může být i počasí, neboť v době vpádu, tedy v měsících lednu a únoru bývá Ašsko pověstné množstvím sněhu a patnácté století je v historii známé jako „malá doba ledová“. Mrazy dosahující až -30°C zde byly běžné. Některé vesnice v té době obyvatelé opustili a husité se tak této oblasti vyhnuli.¹⁶

Moc Zedtwitzů se za husitských válek upevnila a Jindřich se stal významným diplomatem. Jeho panství se rozšířilo o pevnost v Libé, která byla vázána na Cheb, usedlosti kolem Hofu, a další statky Elster, Plauschwitz, Magwitz v Sasku. Zedtwitzové se tak stali **nejmocnějším rodem** na česko-sasko-franckém pomezí.¹⁷

Šlechtici z těchto sousedních oblastí se v zájmu dobrých společenských vztahů často navštěvovali, proto se příležitostně konaly velké **hony**, jelikož Smrčiny patřily k dobře zazvěřeným oblastem. Účast na honu tak byla vždy vítanou společenskou, ale i vzrušující loveckou událostí. Oslavy po skončení takovýchto honů se konaly na loveckých zámečcích na Ašsku. Heinrich Zedtwitz uspořádal takový hon v r. 1436 na počest saského hraběte z Bergenu a Greitzu. Honilo se údolím Ašského potoka a potoka Elsteru směrem k Hranicím. Hon trval 14 hodin a na výřadu po jeho skončení bylo: „109 jelenů, 58 ks srnčí zvěře, 44 ks prasat, 206 zajíců, 7 divokých koček, 14 lasiček, 27 lišek, 18 jezevců, 9 kun, 2 bobři, 1 rys, 13 vlků a 5 medvědů.“¹⁸

Takovýchto honů se muselo zúčastnit i několik stovek poddaných z okolních vesnic. Naháněli zvěř z celé určené oblasti do vybraného úseku lesa, který byl po stranách oplocen sítěmi, aby nemohla naháněná zvěř unikat do stran a byla nucena probíhat v zužujícím se místě na stanoviště lovců. Sítě, rozsochy a spousta dalšího loveckého nářadí vyžadovala péči a údržbu. Zedtwitzové měli tyto lovecké potřeby uskladněny ve zvlášť za tímto účelem postaveném domku v Pastvinách. Údržbou

¹⁶ KUHN, Antonín. Ašsko – místo bohaté historie, *Listy Ašska*, č. 36, 9. října 2013, s. 9

¹⁷ VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 16

¹⁸ TOUFAR, Hugo. *Historie obce*. [online]. Dostupné z URL: <
<http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko> [2013-10-14].

tohoto loveckého nářadí byli pověřeni dva obyvatelé Pastvin, kteří byli za to zbaveni jiné robotní povinnosti.¹⁹

I všichni následující panovníci patnáctého století potvrdili ašskou autonomii. V této době se na Ašsku také dolovaly **drahé kovy**. V roce 1490 udělil Vladislav II. Zedtwitzům lénem doly na zlato, stříbro a jiné drahé kovy. Těžil se především cín, který se odvážel ke zpracování do Chebu.

1.1.4 Ašsko protestantské

Po smrti Konráda se rod Zedtwitzů rozdělil do tří linií mezi Heinricha, Hanse a Sebastiana. V roce 1521 se Hans osobně zúčastnil sněmu ve Worms, kde byl Martinem Lutherem veřejně vyhlášen jeho reformační program. **Martin Luther** mimo jiné ve svých 95 tezích hlásal že *„ke spasení vede jen písmo svaté jako pramen víry, odstranění ušní zpovědi, zrušení klášterních slibů a kněžského celibátu, zavedení přijímání pod obojí, ze svátosti ponechány jen křest a večeře páně, v liturgii místo latiny zaveden národní jazyk, nejvyšší církevní moc připadá zeměpánu, ne církvi, pramen víry je jen písmo svaté.“*²⁰

Hans své nadšení pro novou víru rozšířil i mezi svými poddanými a celá ašská oblast se postupně ve třicátých a čtyřicátých letech stala silně **evangelickou**. Církevní patronát Řádu německých rytířů zanikl a jejich komenda byla přeměněna na evangelickou faru.

V Čechách ale i v Německu však sílila protireformace a rekatolizace. Evangelická německá šlechta, aby jí mohla čelit, založila ve městě Šmalkaldu spolek a do čela postavila saského kurfirsta Johana Fridricha a Filipa Hesenského. Německý císař Karel V. přistoupil ke konečnému řešení náboženských otázek mečem. **Šmalkaldský branný spolek** toto předvídal a nařídil plavenskému hejtmanovi, aby všechna města na hranicích byla ve válečné pohotovosti. Obnovovaly se městské

¹⁹ Tamtéž

²⁰ KUHN, Antonín. Ašsko – místo bohaté historie, *Listy Ašska*, č. 36, 9. října 2013, s. 9

přikopy, budovaly ochranné valy (které jsou dodnes patrné), kontrolovaly se cizí osoby. Na hranicích byl **zvláštní režim**, zdržovali se zde tajní zvědi a zpravodajci, kteří se v nutných případech domlouvali s Hansem Zedtwitzem. Krátce před Vánocemi 1545 nařídil saský kurfiřt, aby sedláci udržovali v dobrém stavu svou výzbroj, kterou měli ještě po svých otcích, aby mohli v případě potřeby vytvořit domobranu a nahradit tak středověké vojsko. Každý majitel domu byl povinen účasti na vojenské službě a to buď osobně, nebo prostřednictvím náhradníka. To platilo i pro vdovy – majitelky domu. Zda se toto nařízení týkalo i Aše není známo. Jisté však je, že **Hans Zedtwitz** se musel podílet vysláním dvou vyzbrojených jezdců, kteří s ostatním vojskem obsadili pevnosti na česko-saských hranicích, kde hlídkovali. Tato hraniční stráž byla zesílena až na sílu 9 000 mužů.²¹

Zedtwitzové se tak dostali do **nezáviděnihodné pozice**. Sami byli evangelíky a stranili šmalkaldskému spolku, svými statky a lenním slibem však byli vázání věrností českému králi. Ten vytáhl se svým vojskem na pomoc německému císaři za vydatné pomoci míšeňského purkrabího hraběte Heinricha IV, který měl v úmyslu zpět dobýt rodové statky v Plavně.

Boje probíhaly se střídavým úspěchem jednotlivých stran a byly ukončeny porážkou šmalkaldského spolku. Ašsko bylo sice přímých válečných útrap ušetřeno, protože bylo součástí české koruny, ale při odměňování vítězů dostal plavenský Heinrich za prokázané služby kromě jiného i léno Zedtwitzů, a tak se Ašsko dostalo do přímé **závislosti míšeňského knížectví**.²² Stalo se to, čeho se obávali už pání Neuberkové, ale díky této závislosti ušli Zedtwitzové, přestože byli evangelíky, přísným represáliím protireformace, které mezitím učinil Ferdinand v Čechách. Po smrti Heinricha v březnu 1555 jeho synové podělili celý otcův majetek včetně Ašska, a vystavili na něj obvyklý lenní přípis, ve kterém potvrzují Zedtwitzům jejich **dosavadní práva a svobody**.²³

²¹ KUHN, Antonín. Ašsko – místo bohaté historie, *Listy Ašska*, č. 37, 16. října 2013, s. 9

²² KUHN, Antonín. Ašsko – místo bohaté historie, *Listy Ašska*, č. 38, 23. října 2013, s. 9

²³ KUHN, Antonín. Ašsko – místo bohaté historie, *Listy Ašska*, č. 39, 30. října 2013, s. 9

V důsledku připojení Ašska k míšeňskému knížectví se Aš plně oddělila od Chebu, a proto museli obyvatelé Ašska jako cizinci platit za veškeré dovážené zboží **clo**. Proti tomu se Zedwitzové odvolali se zdůvodněním, že jejich území je českým lénem. Jejich žádost byla úspěšně vyřízena, a tak 30. prosince 1558 arcikníže Ferdinand v zastoupení svého otce vydal Zedwitzům **celní privilegium**. V něm mimo jiné stálo: ...*“našim milým věrným, Heinrichu a Hansi Ulrichovi, bratrancům ze Zedwitzu, usazeným na Podhradí a Aši se milostivě povoluje, stejně tak i jejich poddaným, obilí a další, co z Chebu a dalších kolem ležících míst k jejich samotné potřebě koupili a na žádná jiná cizí místa se neodvezou nebo neprodají, volně a bez zapravení stanovených celních poplatků mohou převážeti...”*²⁴

Krátce poté se Zedwitzové vymanili z nadvlády pánů z Plavna a jejich léno bylo opět převedeno pod českou korunu. Roku 1560 převzali řízení církevních a školských věcí do svých rukou a jako **církevní patroni** rozhodovali o způsobu božích služeb, církevních svátcích, ustanovovali duchovní do jejich úřadů, jmenovali kantory, vydávali školní učební plány apod.²⁵

1.1.5 Třicetiletá válka

Během Třicetileté války se na panství střídala vojska obou válčících stran a vesnice pustly. Dalšímu vývoji předcházela zvláštní událost, která je ve farské kronice popisována následovně: *„25. ledna 1630 na den "Obrácení sv. Pavla" uprostřed noci objevila se na nebi zázračná znamení. Ohnivá záře osvětila celou oblohu. Brzy se zdálo, jako by se na obloze srážely velké ohnivé koule a střídal se oheň s kouřem. Bylo to hrozné pozorování, které nevěstilo nic dobrého. O rok později, ve stejnou dobu se vše opakovalo, ale ne již v takové intenzitě.“*²⁶ Šlo pravděpodobně o polární záři, která se v tomto kraji velmi vzácně vyskytuje. Shodou okolností

²⁴ KUHN, Antonín. Ašsko – místo bohaté historie, *Listy Ašska*, č. 40, 6. listopadu 2013, s. 9

²⁵ Tamtéž

²⁶ TOUFAR, Hugo. *Historie obce*. [online]. Dostupné z URL: <
<http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko> [2013-10-14].

se obavy obyvatelstva, že nastanou těžké časy, splnily. V noci z 11. na 12. srpna bylo celé nebe krvavé od požárů blízkých obcí v Sasku, kde nebylo jediné obce, která by nebyla vyplněna a vypálena. Císařské oddíly pod vedením Generála Holkeho pak měly celý kraj obsazeny po dobu celého roku.²⁷

Ke všem výše popsaným potížím se přidružila další „rána“, kdy roku 1633 vypukl na Ašsku **černý mor** a rozšířil se do všech obcí. Počet obyvatel se snížil téměř na polovinu. Vesnice zůstaly prázdné a pole neobdělaná. O tom kolovala v Aši legenda, že mnoho obyvatel nakažených morem prošlo takzvanou „Morovou bránou“, která se prý nacházela ve vysoké zdi Na Příkopech, v naději, že na druhém konci vyjdou uzdravení. Tito nemocní však byli zadrženi i s celým morovým kočárem.²⁸ Morová brána na Příkopech byla skutečně postavena, ale teprve v roce 1860.

Nejhorším z posledních roků války byl asi rok 1642, kdy Ašskem prošli Švédové a zabrali většinu posledních kusů dobytka. Kronikář dále zaznamenal, že „*k všeobecnému strádání se ještě v létech 1643 až 1645 přidružila nepřízeň počasí. Na jaře 1643 přišly velké mrazy. Co bylo zaseto, vymrzlo, tráva takřka nevyrostla, takže o svatodušních svátcích nebylo čím krmit dobytek.*“²⁹ K určitému uklidnění došlo až po roce 1646. Tehdy byla pro udržení bezpečnosti a pořádku zdejšího kraje ustanovena v Chebu **vojenská posádka** v síle tří čet pěchoty a jedné čety jízdy. Zedtwitzové se dobrovolně zavázali přispívat na její obživu částkou 100 zlatých měsíčně.

Roku 1647 **vyhořel i hrad Neuburg** a Zedtwitzové se přestěhovali do renesančního zámku vedle hradu. Období této války bylo obdobím zápasu o náboženskou svobodu Ašska. Dokladem projevu demonstrativního smýšlení byla v jiných oblastech událost nevídaná. Stavba nového **evangelického kostela** v prvních letech války. Na stavbě kostela Nejsvětější Trojice se aktivně podílela jak vrchnost, tak prostý lid a kostel byl 1. adventní neděli roku 1622 úspěšně vysvěcen. I když

²⁷ Tamtéž.

²⁸ ŠMRHOVÁ, Magdalena. *Ašsko na starých pohlednicích*. Baron, Hostivice, 2011, str. 8.

²⁹ TOUFAR, Hugo. *Historie obce*. [online]. Dostupné z URL

< <http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko> > [2013-10-14].

pod nátlakem vídeňské vlády museli evangeličtí kněží odejít do emigrace, Zedtwitzové díky svým diplomatickým schopnostem a řadou právních sporů skutečně **rekatolizaci zabránili**. Sami poddaní řešili absenci evangelických kněží tím, že chodili na bohoslužby, křty a jiné církevní úkony do sousedního Saska. Výsledek třicetileté války celou věc vyřešil. V mírové smlouvě byl vzat za základ poválečného náboženského uspořádání stav z roku 1627, kdy na Ašsku ještě působili evangeličtí duchovní. Ašsko se tak stalo po roce 1648 **jediným protestantským územím** České koruny.³⁰

1.1.6 Rozvoj řemesel

Z následků války se Ašsko rychle zotavovalo. Ještě roku 1647 bylo Aši uděleno oprávnění k **pořádání trhů** a byl zaznamenán rozkvět řemesel díky podpoře Zedtwitzů. Po cechu krejčích a ševců, kteří dostali cechovní řád již roku 1591, dostali cechovní řád roku 1648 i tesaři a mlynáři, kde je mimo jiné uvedeno: pracovní doba řemeslníků v létě od 4 hodin ráno do 6 hodin odpoledne (s jednogodinovou přestávkou na oběd), v zimě od 6 hodin ráno do 4 hodin odpoledne. Učení tovaryšů 2 roky a přespolní řemeslníci nesměli na panství pracovat.³¹ Pekařům byly cechovní řády obnoveny roku 1650 a roku 1651 i řezníkům, stolařům, pláteníkům, sklenářům, bednářům, zámečnickům, podkovářům, zbrojířům a pilařům. V této době je viditelný i **rozkvět výroby papíru** a koželužství. Každý cech měl svůj znak, který byl uložen v kostele a byl používán při slavnostech, nebo při pohřbu příslušníka cechu. Znaky jednotlivých cechů jsou uloženy k vidění v ašském muzeu.

Na rozvoji měli svou velkou část úspěchu i **evangeličtí přistěhovalci**, kteří sem přišli v době protireformace. Díky špatnému podnebí pro pěstování se na Ašsku více choval dobytek. Ten dával kůži a vlnu. Tak vznikaly první koželužny pro opracování kůží a z vlny se tkala sukna (lehčí látka z vlněné příze). Ve velkém se pěstoval i len,

³⁰ VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 17.

³¹ Muzeum Aš. KUBŮ, František. *Dějiny Ašska do roku 1775*. Aš 1991. Inv. č. 0139.

kteřý sloužil jako surovina pro výrobu papíru a plátna. Již ve druhé polovině 17. století se vyrobilo více zboží, než bylo potřeba a plátno se mohlo prodávat i do vzdálenějších zemí. Ašští pláteníci uměli tkát i damašek.

1.1.7 Doba „temna“

V období po třicetileté válce, které se v našich dějinách nazývá dobou temna, nebyli obyvatelé ašského výběžku sužováni útlakem ze strany vrchnosti tak, jako v ostatních oblastech českých zemí. Díky toleranci evangelického vyznání zde byla **náboženská svoboda** a k národnostnímu útisku nedocházelo jednoduše proto, že zde už dávno byla **převaha německého obyvatelstva** a němčina tu byla považována za mateřštinu. Ani nevolnictví nebylo na panství Zedtwitzů uplatňováno. Dokladem výlučnosti Ašského výběžku oproti jiným částem Čech je také přetrvání juliánského kalendáře až do roku 1700, přestože Habsburkové prosazovali v celé rakousko-uherské říši nový gregoriánský systém už v roce 1582.³²

Ve snaze obnovit rychle svůj majetek však šlechta zvýšila své nároky na **robotní povinnosti** poddaných. Zatímco před válkou robotovali jen několik dnů v roce, nyní po nich Zedtwitzové požadovali povinnost robotovat několik dnů v týdnu. Obyvatelé Ašska byli v tomto ohledu rozděleni do tří skupin. Do první patřili prostí robotníci. Ti na tom byli relativně nejhůře, museli robotovat po celý rok, každý den a vykonávat práci, která jim byla nařizena, „*holou rukou*“, nebo s jedním kusem dobytka. Mimoto byly od nich vybírány dávky v penězích nebo naturáliích, které byly ale poloviční, než u zbývajících dvou skupin.

Do druhé skupiny byli zařazeni robotníci s přidělenými pozemky s povinností robotovat na panském při vláčení a sklizni.

Třetí skupina zahrnovala rolníky na dědičných statcích. Tito byli povinni pracovat na panském jen čtyři dny v týdnu (mimo středu, sobotu a neděli), s dvěma kusy tažného dobytka. Byli osvobozeni od lenní dávky, poněvadž jejich dvory stejně

³² Muzeum Aš. KUBŮ, František. *Dějiny Ašska do roku 1775*. Aš 1991. Inv. č. 0139.

patřily Zedtwitzům. Museli ale odevzdávat „na sv. Michala 1 zlatý a na sv. Martina 1 kuře, 1 kopy vajec, 20 grejcarů za sýr a len a 4 měrky ovsa. Mimo tyto pravidelné příjmy vybírali Zedtwitzové při změně majitele statku, domu, mlýna, nebo hospody 10 % z odhadní ceny tohoto majetku. Dále vybírali z každé várky piva 2 zlaté a 6 grejcarů a rovněž odvod z výroby papíru, který se vyráběl v některých mlýnech.“³³

Proti neúnosné robotě se ale časem i na panství Zedtwitzů projevil odpor. Jménem lidu Ašska byla sepsána chebským písařem **stížnost** zformulovaná do 20 bodů a v roce 1656 zaslána do Prahy. Císař nařídil sestavit komisi, která měla celou záležitost prozkoumat. Iničiátoři stížnosti zůstali utajeni. Stížnost se také týkala povinnosti "poselství" mnohdy na vzdálená místa. Požadovala, aby touto službou byli pověřováni jen robotníci a ne sedláci na dědičných statcích. Pro přepravu spěšných zpráv si totiž šlechta vydržovala posly z poddaného lidu, přestože již existovala císařská pošta, která projížděla Aší 2x týdně. Vlastnictví každého statku bylo vázáno povinností vypravit posla v kterýkoli den. Byly stanoveny i určité odměny za tuto službu. „Za cestu 2 míle dostal posel půl kg chleba, za cestu 3 míle půl kg chleba a groš. Sedláci se později z této služby mohli vykoupit“.³⁴

Roku 1693 kronikáři zaznamenali neobvyklou událost – „ničivý nájezd kobylek ve dvou ohromných hejnech od východu na západ. Nedohledný mrak hmyzu podobný neprůhledné mlze a na zemi sahající po kolena. Sežraly vše zelené na polích, v zahradách i loukách a nebylo proti nim obrany.“³⁵

Důležitá pro Ašské dějiny je také historie **brambor**. Z roku 1698 pochází **první písemná zmínka** o bramborách na našem území (přestože v jiných pramenech se brambory v Čechách objevují až v 18. století)³⁶, která je zaznamenána v závěti Nicola Knöckela, mlynáře a tesaře z Dolíšky mezi Hranicemi a Pastvinami. Ústní tradicí se šířilo, že v Pastvinách již 60 let předtím pěstoval báječné hlízy sedlák Hans Hofmann.

³³ TOUFAR, Hugo. *Historie obce*. [online]. Dostupné z URL:

< <http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko> > [2013-10-14].

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Muzeum Aš. KUBŮ, František. *Dějiny Ašska do roku 1775*. Aš 1991. Inv. č. 0139.

³⁶ KUTNAR František. *Malé dějiny brambor*. Nová tiskárna Pelhřimov 2005. ISBN 80-86559-30-0

Říkalo se o něm, že měl vždy nejlepší čeled', protože všichni dostávali v neděli k jídlu brambory.³⁷

Nikde ve střední Evropě se brambory nepěstovaly tak brzy jako v Hranicích a odtud se rozšířily do celého Německa. Na Ašsku se pravděpodobně objevily ve třicetileté válce kolem roku 1632. Podle pověsti měl o užitečnosti brambor sedlákům vyprávět holandský důstojník, který měl v Čechách byt. Když mu nechtěli věřit, nechal ze své vlasti přivést sadbu. Hans Hofmann, který byl krejčí, také mohl neznámou hlízu dovézt ze svých tovaryšských cest. Brambory se brzy staly důležitou potravinou v boji proti hladomoru. Jak byla hlíza v tomto regionu od konce 17. století důležitá, dokládá proces, o kterém informoval poštovní písař Ludwig. V něm žaluje farář z Pilgramsreuthu své sedláky za to, že od nich dostal méně na odvodech za obilí, protože se pěstovalo stále více a více brambor. V seznamu desátků však nebyla ještě cena brambor určena. Farář proto brambory nedostal žádné.³⁸

1.1.8 Konec samostatnosti Ašska

Roku 1724 císař Karel VI. přijal Ašský zámeček s příslušným majetkem jako **zvláštní ženské léno** od Josefa Zedwitze, neboť Ašsko bylo českým lénem dědičným pouze po meči a Josef měl jen dvě dcery. Císař jej tedy vzal pod svou ochranu a současně s tím bylo stanoveno, že: „*Zedwitzové mohou veřejně vyvěsit ne jejich bráně, nebo kde to bude zvláště nutné, císařsko-královské insignie s nápisem **Salva Guardia***“³⁹. „*Statky označené tímto symbolem dávaly na vědomí všem císařským důstojníkům, že tento má být ušetřen od ubytování vojska, obyvatelům nesmí být násilím bráno obilí, zvířectvo, koně a vozy a jiné potraviny.*“⁴⁰

³⁷ FRANCK, Beate. *Cestování časem po Ašsku* Trined GMBH, Rainer Huebsch, 2011. [DVD].

³⁸ ZEMANČÍKOVÁ, Alena. *Vzdělání a historie brambor v Čechách*. [online]. Dostupné z URL: <<http://zpravy.rozhlas.cz/plzen/publicistika/zprava/alena-zemancikova-vzdelani-a-historie-brambor-v-cechach--1077183>> [2015-02-14].

³⁹ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005, str. 13.

⁴⁰ TOUFAR, Hugo. *Historie obce*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko>> [2013-10-14].

Od roku 1700 mělo Ašsko 2 soudní správce, kteří sídlili společně na ašské radnici. Roku 1731 se Ašsko rozdělilo na 3 oblasti, které spravovali 3 soudní zástupci, a proto byla roku 1733 postavena nová **radnice**. V důsledku velkého nárůstu počtu obyvatelstva po třicetileté válce bylo nutné zvětšit ašský hřbitov, který ležel kolem evangelického kostela a kromě Aše ho využívaly i okolní obce Horní Paseky, Lauterbach, Nebesa, Mokřiny, Štítary, Újezd, Kamenná Osada, Studánka, Kopaniny. Proto byl roku 1724 vystavěn dodnes stojící masivní kamenný most přes Příkopy, který spojoval starý evangelický hřbitov s nově vysvěceným na druhé straně cesty na Kaplanku.

V letech 1747 – 1749 byl přestavěn také evangelický kostel, který byl schopen pojmout větší množství lidí stále se zvyšující ašské populace.⁴¹

V 18. století bylo Ašsko zasaženo **válkami** Marie Terezie a několikrát tuto oblast obsadila vojska pruské i císařské armády. Roku 1748 tudy procházelo vojsko 13000 ruských vojáků - spojenců císařovny a dva dny tábořili na Skřivánčím vrchu. Připojilo se k nim dalších osm praporů a setrvaly zde 8 dní, na zpáteční cestě pak 14 dní. Skřivánčí vrch se potom dlouho nazýval Ruským.⁴² Naposledy v roce 1759 sem vpadla **pruská vojska** přes Bad Elster a Doubravu. Císařská armáda pod vedením hraběte Macguierého, která měla k dispozici devět praporů pěchoty a tři pluky jízdy se utábořila pod dnešní Koperníkovou ulicí a stany zasahovaly až k ulici Chebské. Na vrchu Háj, který tehdy nebyl zalesněn, v prostoru, kde dnes stojí rozhledna, bylo zřízeno opevnění ve tvaru hvězdy a osazeno sedmi děly. Další opevnění na protějším svahu na Kaplance ve tvaru čtverce bylo osazené čtyřmi děly. V lesíku u záměčku Větrov byla utábořena obávaná uherská jízda pod vedením knížete Esterházyho. Tím měli císařští pod kontrolou silnici z Podhradí, kudy postupovali Prusové. I přes tato opatření však prušští kyrysníci vytlačili císařská vojska až k Mokřinám a k Hazlovu a pruská vojska obsadila Aš. Proniknout až k Hazlovu se jim ale nepodařilo, a tak po jednodenním klidu odtáhla do Selbu a Bambergu, kde se spojila s další částí pruské armády. Pruská armáda při tomto tažení stačila

⁴¹ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005, str. 13.

zkonfiskovat dobytek, krmivo a potraviny místním obyvatelům.⁴³ Z tohoto neklidného období se zachovalo mnoho pověstí.

Četné neúspěchy v sedmileté válce donutily Marii Terezii k radikální změně v řízení celé říše a zavedla **centralizaci** – tedy jednotnou správu panovnického dvora a svou svrchovanost uplatňovala i nad církví. Čechy byly rozděleny do šestnácti krajů, do vedení úřadů byli dosazeni císařští úředníci a ašské území bylo zařazeno pod **kraj loketský** a okres chebský. Tato opatření však byla v rozporu s lenními svobodami Zedtwitzů. Ti se císařovně odmítali podvolit, a proto byla do Aše poslána ozbrojená posádka, která zlomila poslední známky odporu. 10. 3. 1775 vzala Zedtwitze císařovna Marie Terezie na milost a vydala tzv. **Temperamentní body**:

- 1) *povoleno osvobození od daní, zamítnuto osvobození od cel*
- 2) *Zedtwitzům ponechána soudní pravomoc v 1. instanci – výše platil tereziánský zákoník*
- 3) *vrchnosti zaručena právní ochrana proti poddaným*
- 4) *zaveden solný, tabákový, celní a razítkový monopol rakouských zemí*
- 5) *Ašsko ponecháno bez vojenské posádky, ale císařovna to může kdykoli změnit*
- 6) *Zedtwitzové nadále smějí vyhlášovat nařízení*
- 7) *ašské cechy ponechány u svých zvyků, pokud to odpovídá obecným předpisům*
- 8) *císařovna dosazuje úředníky pro věci soli, tabáku a cla*
- 9) *ruší se nucené umístění vojenské posádky*
- 10) *Zedtwitzové dostanou nový lenní list a budou proti nim zastaveny veškeré sankce*⁴⁴

Touto listinou Marie Terezie ukončila s definitivní platností autonomii Aška a celé území bylo začleněno do českého království. Vliv Zedtwitzů na život obyvatel postupně klesal a dění na Ašsku stále více ovlivňovaly reformy Habsburků.

⁴² Muzeum Aš. KUBŮ, František. *Dějiny Aška do roku 1775*. Aš 1991. Inv. č. 0139.

⁴³ TOUFAR, Hugo. *Historie obce*. [online]. Dostupné z URL:

< <http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko> > [2013-10-14].

⁴⁴ Muzeum Aš. KUBŮ, František. *Dějiny Aška do roku 1775*. Aš 1991. Inv. č. 0139.

Pod tlakem osvícenství byly zakládány **školy** po celém ašském území. Až do zavedení povinné školní docházky se ve školách vyučovalo od listopadu do dubna. Vedením škol byli pověřováni většinou vysloužilí vojáci. Vzdělání a učitelská zkouška byla vyžadována až v 19. století. Za výuku zodpovídali faráři a později jim byla svěřena školní inspekce.⁴⁵

V tomto století se také rychle rozšiřovala **katolická víra**. Roku 1709 hraběnka Emilie Zedwitzová nechala na dvoře svého zámku (dnešní muzeum) postavit kapli pro katolické bohoslužby. To byl počátek katolického náboženského života na Ašsku po reformaci. V roce 1720 vzrostl počet katolíků v Aši na 50 osob – zaměstnanci zámku, vojíni, finanční stráž. Na doporučení císařovny Marie Terezie byla roku 1780 v Aši započata stavba katolického kostela v okolí zámku Zedwitzů na Mikulášském vrchu. Roku 1781 byl tento kostel vysvěcen, jako kostel sv. Mikuláše.⁴⁶

1.1.9 Požár města Aše

Roku 1814 zachvátil Aš velmi ničivý **požár**, který postihl značnou část města Aše. Na počátku 18. století nefungoval v Aši ani jiných městech žádný trvalý hasičský sbor. Pro případy ohně byli školeni řemeslníci jako obuvníci, zedníci, krejčí v jakési požární technice. K dispozici jim byla i hasičská stříkačka.

V roce 1814 v období adventu, přesněji 12. prosince, vypukl v noci obrovský požár ve vepřinci na statku pana Ludwiga v ulici Na Příkopech 446. Požár se odsud postupně šířil po všech dřevěných staveních v ulicích Na příkopech, Školní, Zámecká, Kamenná a Hedvábnická. **Jednotka cvičených hasičů** se sice pokoušela s plameny bojovat, ale dvě hasicí stříkačky, které měla k dispozici, byly příliš velké a těžké pro rychlou manipulaci v úzkých uličkách města. Požár se rozšířil i na náměstí, kde přeskočil na skladiště železářství hokynáře Künzla, kde explodoval uložený

⁴⁵ VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 19.

⁴⁶ *Římskokatolická farnost Aš*, [online]. Dostupné z URL: <<http://www.farnostas.cz/index.php/historie>> [2013-10-15].

střelný prach, díky čemuž se mohl oheň rozšířit mnohem více. Hořící trosky skladu **zapálily zámeček** a hospodářské usedlosti na Mikulášském vrchu.

Oheň se šířil velkou rychlostí. Stříkačka uvízla v ulici Na Příkopech musela být ponechána na pospas plamenům a kompletně shořela. Záchrané práce navíc znemožňovaly pukající břidlicové tašky na střeších, například budovy radnice. Odlétávající úlomky působily jako šrapnely.

Podle dochovaných pramenů⁴⁷ šlehaly plameny do takové výšky, že si jich všimli obyvatelé okolních vesnic z Barvorska a Saska a dorazili k požáru na pomoc. Přijela i stříkačka ze Selbu a tak se podařilo požár zlikvidovat. Ušetřeno bylo Tržní náměstí díky zděnému domu číslo 436 a sousednímu domu, který měl střechu z pálených tašek. Jako zázrakem se oheň **vyhnul** oběma kostelům, evangelickému, který stál nedaleko ohniska celého požáru, i katolickému a katolické škole.

Plamenům padlo za oběť přes 178 domů a na 78 stodol. O veškerý majetek přišlo více než 250 rodin a mnoho bohatých lidí během jediné noci zchudlo.

Z požáru byla obviňována sedláckova rodina, na jejímž statku požár vypukl. Přímé obvinění padlo na Ludwigovu ženu, která šla nakrmit prase a svítila si hořící třískou. Rozhořčení lidé ji obviňovali z nedbalosti a Ludwigova rodina, obávající se o holý život, uprchla do Bavorska.

Po mnoha letech se podařilo vypátrat dva vandaly, kteří nesli opravdovou vinu za požár Aše. Jednalo se o 2 muže s kriminální minulostí, kteří se zřejmě snažili ukrást krávu na Zedwitzově panství, ale byli při krádeži vyrušeni. U Ludwigů si patrně všimli řádně vykrmeného prasete těsně před porážkou a rozhodli se dokončit své loupežné úmysly zde. Aby prase nedělalo hluk a neupoutalo na lupiče pozornost, chtěli ho ti dva přidusit sirným kouřem. Z doutnajícího zápalného zařízení přeskočily ve chlévě jiskry a vznikl požár nebývalých rozměrů. Zlodějům se podařilo uniknout bez újmy, k činu se pak jeden z nich doznal na smrtelné posteli.

⁴⁷ Alberti K.: *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirke*, I. – IV., Muzeum Aš. 1934 – 1940.

Na jaře 1815 počala **oprava** vyhořelé části města. Bylo zakázáno používat při stavbách výhradně dřevo, aby se předešlo další podobné tragédii. Lidé, kteří stavěli nové domy, si dávali záležet zejména na přízemí, kde schraňovali veškeré živobytí, a proto zde stavěli dvojité kamenné zdi. Řemeslnický cech a okolní města pořádala na pomoc vyhořelé Aši sbírky. Sami Ašané se usnesli, že v okolí náměstí nebudou **žádná dřevěná stavení** a veškeré dřevěné kůlny a stodoly budou umístěny mimo město. Po jejich zbourání bylo místo využito k vybudování nových, prostornějších ulic. Kameny pro stavbu budov byly dolovány z hory Heinberg, na níž byla později postavena rozhledna města Aše.

Prosincové plameny rovněž zasáhly ašskou **radnici**, která kompletně shořela. Na jaře 1815 začala, stejně jako v případě ostatních budov, její přestavba. Ke stavbě byly použity původní plány architekta Pfeifra. Přízemí i první patro bylo postaveno přesně tak, jak vypadalo před požárem. Byl zachován i stejný počet oken a dveří.⁴⁸

1.1.10 Rozvoj průmyslu a vzdělanosti

Počet obyvatel na Ašsku v 19. století rychle rostl. Obživu si místní lidé obstarávali rozvíjejícími se **řemesly**. Především ašští **punčocháři** dosahovali velkých úspěchů, jejich výrobky nosil i dvůr Marie Terezie a okolo roku 1845 se vyrábělo ročně asi 50 000 párů punčoch, které se vozily až do Itálie. Dále tu byli tkalci, výrobci papíru, provozovatelé mlýnů a hamrů. Mnozí se také živili těžbou cínu. Stále větší vzestup zaznamenával **textilní průmysl**. V roce 1850 pracovalo v textilním průmyslu asi 9 000 osob a o čtvrt století později už jich bylo 13 000. **Technický pokrok** přinesl do oblasti parní stroje, železnici a moderní dělbu práce. V roce 1864 byla v Aši zřízena **mechanická** tkalcovna, první v Rakousku-Uhersku. Barevný přešly na barvení dehtovými barvivami.⁴⁹ Ašský textilní průmysl úspěšně dobýval svět vysokou kvalitou

⁴⁸ Muzeum Aš. Alberti K.: *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirke*, I. – IV., Aš 1934 – 1940.

⁴⁹ ŠMRHOVÁ, Magdalena. *Ašsko na starých pohlednicích*. Baron, Hostivice, 2011, str. 6

výrobků a nízkými cenami, se kterými ani vyspělý francouzský a anglický textilní průmysl nemohly konkurovat.

Lidé v té době byli spořivější, měli mnohem menší nároky a žili skromně. První dlážděné ulice ze žulových kostek se v Aši objevily až po roce 1869. Do té doby bylo vydlážděno hrubě opracovanými čedičovými kameny pouze náměstí a Karlova ulička. Mezi lidem se tomu říkalo „kočičí hlavy“. Když pršelo, zůstávala voda stát v mezerách mezi kameny a pokud chtěl někdo náměstí přejít suchou nohou, musel opatrně balancovat z jednoho kamene na druhý. Ostatní ulice nebyly vydlážděny vůbec, a to ani Hlavní třída. Jen tu a tam bývaly po stranách ulic z čediče postavené mělké žlábký, do kterých za dešťů stékaly špinavé potůčky vody.

Jednoduché bylo i oblékání. Ženy nosily na hlavách téměř bez výjimky šátek, bohatší měšťanky při slavnostních příležitostech zlatě vyšívány čepec a dlouhou hedvábnou zástěru, která zakrývala téměř celý oděv. Kolem krku a paží si ženy přehazovaly nákladné šály, které jim vydržely po celý život. Muži nosili většinou dlouhé kabáty z modrého nebo hnědého plátna a při slavnostních příležitostech nosili na hlavách cylindry. Skoro všichni bývali do hladka oholeni, nosovali ale kotlety.⁵⁰

V roce 1850 došlo k nové organizaci státní správy. Zanikla vrchnostenská vláda a vznikly politické okresy. Připojením hazlovského panství k Ašsku **vznikl okres Aš**, který trval až do zrušení v roce 1960. Sídlem okresu se stala Aš. V době jejího **povýšení na město** v roce **1872** zde žilo kolem 13 000 obyvatel a Aš se stala desátým největším českým městem.⁵¹ Údaje o sčítání lidu z roku 1880 však dokládají, že k českému jazyku se nehlásil žádný obyvatel ašského okresu.⁵²

V této době byl také dokončen přechod k **tovární velkovýrobě** a Ašsko se stalo největším průmyslovým střediskem západních Čech. Pracovní podmínky dělníků, jako ostatně všude, však nebyly nejlepší. Ve výroční zprávě Obchodní a živnostenské

⁵⁰ ALBERTI, Traugott Gottlob. *Z mého života*. Státní oblastní archiv Plzeň. 2010. ISBN 978-80-904696-1-7

⁵¹ ŠMRHOVÁ, Magdalena. *Ašsko na starých pohlednicích*. Baron, Hostivice, 2011, str. 6

⁵² VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 19, 20

komory v Chebu z roku 1865 se uvádí, že blíže neoznačená výrobní pleteného zboží v Aši zaměstnávala 50 mužů, 40 žen a 10 dětí. Pracovalo se v průměru 10 – 12 hodin denně. Průměrný denní výdělek mužů činil 1 zlatý, ženy vydělávaly 50 krejcarů. V tkalcovně v Aši, která měla 10 stavů, pracovaly pouze děti od 13 let, pracovní doba byla 13 – 14 hodin denně, výdělek 70 – 80 krejcarů za den. Napětí a rozpory mezi podnikateli a dělníky se prohlubovaly, a proto byl v roce 1869 založen první úředně povolený **Okresní dělnický spolek** v Rakousku. Rozpory vyvrcholily v roce 1877 stávkou vyvolanou dělníky největší ašské textilky Christiana Geipela. Skončila však tragicky, protože při snaze o obsazení továrny dělníky byl jeden z nich zastřelen a několik dalších bylo zraněno. Tím se začala pomalu formovat představa o možné spolupráci s nacionálně smýšlející střední vrstvou, od které dělníci očekávali řešení sociálních otázek.⁵³

O významu města vypovídal i rozvoj **školství**. V 19. století se v Aši nacházely tyto školy: **Rathauschule** neboli radniční škola vedle evangelického kostela – chlapecká a dívčí obecná škola z roku 1853, **Angerschule** – škola pod „Střelnicí“ – dívčí měšťanská škola a chlapecká a dívčí obecná škola, postavená v roce 1878, **Steinschule**, dnes tzv. „Kamenka“, postavená roku 1890 – obecná a měšťanská škola pro chlapce a dívky, **Bergschule**, dnes „Hlávková škola“ (jejím architektem byl slavný Josef Hlávka roku 1910), chlapecká a dívčí obecná škola a chlapecká měšťanská škola, **Niklasschule** – Česká obecná škola, která byla roku 1932 přestěhována z mikulášské ulice do vlastní budovy v ulici Okružní, **Gymnázium císaře Fr. Josefa** otevřené roku 1908 v Radniční škole a roku 1912 přemístěno do vlastní budovy v Okružní ulici, **Odborná škola pro tkalce a pletaře** z roku 1893 – zahrnovala Dvouletou odbornou školu nebo Jednoletou pokračovací školu, **Čtyřletá vyšší odborná škola pro tkalce a pletaře** – tzv. „Textilka“ byla otevřena v roce 1903, **Dvouletá a tříletá škola pro obchodníky** z roku 1903.⁵⁴

Vysokou úroveň měla Aš také v oblasti **sociálních služeb** a zdravotnictví. Ašský dobrovolný záchranný sbor zabezpečoval kromě požární ochrany i zdravotnickou

⁵³ PEKAŘ, František. *Cheb a okolí-průvodce Olympia*. Olympia Praha 1984, str. 80 - 81

převozní službu, které patřila převozní sanitka a provizorní pojízdná ambulance. V Aši se provozoval chudobinec, domov důchodců, poradenská služba pro děti. Evangelická diakonie, zprostředkovávala pečovatelskou službu, ozdravné tábory pro děti, ochranu matek a kojenců, dětský domov. Bylo zde také několik peněžních ústavů – např. Ašská spořitelna, Spolková spořitelna, I. soukromá filiálka provozovaná zemskou bankou. Tyto banky braly částky v jakékoli výši v korunách i říšských markách a taktéž půjčky vyplácely v obou měnách. Zajímavostí je, že Ašská spořitelna měla otevřeno v zimních měsících i v neděli dopoledne.⁵⁵

Pro vzrůstající počet katolických věřících přestával stačit stávající kostelík svatého Mikuláše, a proto byla zahájena výstavba nového kostela, který byl vysvěcen 24. 9. 1872 kardinálem Friedrichem Schwarzenbergem. Na přelomu 19. a 20. století se v Aši zavedla **výroba krajek** a firma pod názvem Ašská továrna na tyl a krajky a.s. se stala nejvýznamnější továrnou na tyto luxusní textilie v celém Rakousko-Uhersku. Spolu s Aší, která měla v roce 1910 již 21 880 obyvatel, se rozrůstala i její předměstí Mokřiny a Krásná. Přestal postačovat dosavadní špitál, a tak byla postavena **nová nemocnice**, pro kterou byl zakoupen rentgen, jako jeden z prvních ve venkovské nemocnici v Čechách. Byla vybudována plynárna, vodovod, zřízeny městské lázně, založeno městské muzeum, otevřena hudební škola, dobudována elektrárna, zahájen provoz městských jatek a zbudována kanalizace. Ve městě byly 2 pivovary, 3 mlýny, továrna na ocet a mýdlo, továrna na stroje, slévárna, továrna na kokosové koberce.⁵⁶ V roce 1914 bylo v Aši v provozu 14 velkých tkalcoven a 61 pletáren, 12 výrobců rukavic, 11 bareven, 11 výrobců krajek, 1 velká přádelna.⁵⁷

Velkou zásluhu na rozkvětu města, které patřilo svou čistotou a krásnými parky mezi přední města Rakouska, měl ašský patriot **Gustav Geipel**⁵⁸, syn továrníka Christiana Geipela.

⁵⁴ ŠMRHOVÁ, Magdalena. *Ašsko na starých pohlednicích*. Baron, Hostivice, 2011, str. 7.

⁵⁵ Muzeum Aš, *Adresář města a okresu Aš, r. 1930*.

⁵⁶ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005, str. 27.

⁵⁷ VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 27.

⁵⁸ viz. Osobnosti spojené s Aší

1.1.11 Období dvou světových válek

V době 1. světové války se **zastavila práce** skoro ve všech textilních závodech, pokud se nezabývaly právě výrobou zboží pro vojenské účely, jako bylo vojenské sukno, celty, deky, trikotáž, úpletové spodní prádlo, rukavice, zavínovací kamaše, pytle na písek atd. Většina továren však musela přestat s výrobou, neboť chyběly peníze a suroviny. Tisíce nezaměstnaných bylo živo ze státní podpory, ostatní pracovali v porcelánkách v sousedním Bavorsku nebo se odstěhovali. Vyskytly se případy tyfu a mnoho obětí si vyžádalo také nové infekční onemocnění – **španělská chřipka**. Jen samotná Aš ztratila tehdy pětinu předválečných obyvatel.⁵⁹

Začlenění Ašska do nově vytvořeného Československého státu mělo svůj zvláštní průběh. Žilo zde zhruba pouze 1% českého obyvatelstva, naopak četnictvo bylo plně počestěno. Politickou moc tedy vykonávala **Ašská vojenská rada** se 170 demobilizovanými vojáky, která zajišťovala pořádek a zásobování. Ta odmítla požadavky chebských separatistů, kteří požadovali připojení Chebska a Ašska k Bavorsku. O osudu Ašského výběžku se rozhodovalo také na mírové konferenci ve Versailles v Paříži v roce 1919, kde se několik měsíců rokovalo o územním uspořádání poválečné Evropy. Američané prosazovali odtržení Ašska a jeho připojení k Německu. Ostatní účastníci konference (britští, francouzští a italsí vyslanci) však toto odmítali a doporučili ponechání stávající hranice.⁶⁰ Tak zůstal Ašský výběžek, ač převážně německý, **součástí Československa**.

Výroba ve starých závodech se opět rozjížděla velmi pomalu. Nejvíce se dařilo tradičnímu **textilnímu průmyslu**, přestože předválečné úrovně už dosaženo nebylo. Na Ašsku se vyrábělo mnoho různorodých značkových a kvalitních výrobků. Jednalo se o dámské šatovky z bavlny, polovlny, vlny, polohedvábí, umělého hedvábí, barchety, zephyry, oxfordy, šátky a šály přes ramena, prádlová trikotáž a hedvábné

⁵⁹ BREZINA, Peter. *Město Aš*. [online]. Dostupné z URL: < <http://www.asch-boehmen.de/c/ort/fabrik/wirtschaft.htm> > [2013-10-28].

⁶⁰ BREZINA, Peter. *Město Aš*. [online]. Dostupné z URL: < <http://www.asch-boehmen.de/c/ort/fabrik/wirtschaft.htm> > [2013-10-28].

spodní prádlo všeho druhu, košilky pro děti, trikotáž pro plavecké oblečení, punčochy a ponožky, pletené kabátky, *jumpy*, saka a šaty i sportovní zboží, rukavice, koberce, běhouny, plyšové přehozy, lůžkoviny a ubrusoviny, madrasové a umělecké závěsy, lemy a porty, tkané krajky, výšivky, tyly, etamíny, froté tkaniny a ještě spousta jiných výrobků.⁶¹ V Aši se mohl člověk obléci od hlavy až k patě do jakéhokoliv počasí a roční doby. Vývoj textilního průmyslu byl rozhodující pro **rozvoj Aše**, protože zde pracovala podstatná část ašského obyvatelstva. Začaly se stavět nové domy, zlepšovala se občanská vybavenost města. Bylo otevřeno kino Apollo, nová budova pošty, městský ústřední hřbitov, nově přestavěná budova Střelnice a přestavěné Centrální kino Grety Friedrichové pro 760 diváků. V roce 1931 přesídlili dobrovolní hasiči do nové moderní stanice, proběhla výstavba celnice v Selbské ulici. V roce 1937 byla otevřena nová nemocnice.⁶² Přímo ve městě Aš se před 2. světovou válkou nacházelo 76 hostinců a 13 hotelů. Mnohé z hostinců byly velmi výstavní s tanečními sály, kde se scházely místní spolky a konaly se nejrůznější zábavy.⁶³ Aš byla tak hospodářsky na vrcholu, že odváděla nejvíce daní na obyvatele, hned po hlavním městě Praze.

Světová hospodářská krize dosáhla na Ašsku vrcholu až v roce 1933, a to mírou 8 000 nezaměstnaných a rostoucí nespokojeností dělnictva. Ašský učitel tělocviku **Konrád Henlein** 1. října 1933 založil Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu, která již s názvem Sudetoněmecká strana (SdP) získala ve volbách v roce 1935 70,84 % hlasů a stala se nejsilnější v předmnichovské republice. Aš se stala výchozím bodem **sudetoněmeckého hnutí**. Henlein inicioval vydání tzv. Karlovarského programu, ve kterém SdP požadovala „řešení“ sudetoněmecké otázky. Situace se vyhroutil v roce 1938. V předvečer Henleinových narozenin 5. května procházel Aší průvod 21 000

⁶¹ BREZINA, Peter. *Město Aš*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.asch-boehmen.de/c/ort/fabrik/wirtschaft.htm>> [2013-10-28].

⁶² KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005. str. 33.

⁶³ MICHALČÍK, Slavomír. *Útržky z historie Ašského výběžku*. [online]. Dostupné z URL: <<http://thonbrunn.cz>> [2015-02-14].

příznivců hnutí z celého Chebska, kteří zdravili shromážděné davy voláním „Sieg Heil“.⁶⁴

V průběhu září 1938 dochází, stejně jako na jiných místech pohraničí s Německem, k ozbrojenému pokusu henleinovců o **puč**. Výsledkem jsou mrtví a zranění. Na to reaguje československá vláda vyhlášením stanného práva a obsazuje pohraniční okresy vojskem. 21. září večerní zprávy Českého rozhlasu oznamují, že spřátelené země Francie, Anglie a Itálie doporučily Československu přijmout Hitlerovy požadavky o odtržení Sudet a Československá vláda musela tyto požadavky přijmout. V reakci na tento vývoj situace začali čeští obyvatelé v obavách opouštět město a představitelé SDP ještě téže noci vyhlásili „**Svobodný stát Aš**“, který zahrnoval celý ašský výběžek. Devět dní před podepsáním mnichovské dohody přepadly jednotky Freikorpsu⁶⁵ ašskou celnici a odzbrojily české policisty a četníky. Budovaly protitankové zátarasy z poražených stromů na silnicích do Chebu a u Goethova kamene zřídily velitelství. U Hazlova došlo ke střelbě a "Svobodný stát Aš" začalo hromadně opouštět české obyvatelstvo. V následujících dnech nebylo žádné spojení s okolním světem. Mohlo se pouze do Bavorska nebo do Saska, ale směrem k Chebu bylo vše uzavřené. Žádná česká noha nesměla vstoupit na území Svobodného státu Aš. Ve školách se nevyučovalo, práce byla zastavena. Obyvatelstvo oslavovalo v ulicích. V tělocvičně bylo shromážděno na 300 německých antifašistů a českých úředníků. Ti byli odvezeni do Německa a tam řadu dní internováni. Jejich rodiny, pokud včas neuprchly, byly vyhnány.

Československý prezident Edvard Beneš o několik dní později Hitlerovy požadavky odmítl a nařídil v ČSR všeobecnou **mobilizaci**. Exekutiva SDP prohlašuje: „*Mobilizace pana Beneše v Praze nemá platnost pro "Svobodný stát Aš". Kdokoliv by se pokusil podřítit se nařízení z Prahy (splnil rozkaz o mobilizaci) je považován výkonnou mocí SDP za velezrádce, a tak s ním bude i naloženo.*“⁶⁶ 3. října v 8 hodin

⁶⁴ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005. str. 34.

⁶⁵ Freikorps - sudetoněmecká polovojská organizace dobrovolníků založená v září 1938 za účelem destabilizace situace v československém pohraničí pomocí ozbrojených útoků a sabotáží.

⁶⁶ BREZINA, Peter. *Město Aš*. [online]. Dostupné z URL: < <http://www.asch-boehmen.de/c/ort/chronik/anschluss.htm> > [2013-10-28]

ráno napochodovaly do města všemi hraničními přechody jednotky wehrmachtu a v 11:15 překročil již neexistující hranici ve Wildenau **Adolf Hitler**, kterého nadšeně vítali obyvatelé Aše.⁶⁷ Tím skončila historie Svobodného státu Aš, který disponoval vlastní správou, nařídil jízdu vpravo a dokonce vydával vlastní poštovní známky. Sudety připadly Německu.⁶⁸

Následující válečná léta nepřinesla Ašsku samozřejmě nic dobrého. V důsledku narukování odešlo postupně až 50 % ašských mužů. Byly sem sice dopravovány české ženy na nucené práce, ale textilní výroba byla válečným vývojem omezována a spolu s tím se zastavila nová výstavba. Další válečná léta přinesla obyvatelům Ašska, stejně jako téměř celému světu, mnoho bídy a utrpení.

1.1.12 Osvobození města

První obcí v Československu osvobozenou americkou armádou byly 18. 4. 1945 Hranice. Po obsazení Hranic pokračovali Američané směrem k Aši. Stály zde proti sobě **dva tábory** - většina obyvatel v čele se starostou Richardem Doblem chtěla přistoupit ke kapitulaci. Vojenská a stranická skupina v čele s okresním vedoucím strany dr. Josefem Meierem požadovala **obranu** města do posledního muže. Strana a vojsko bylo samozřejmě rozhodující a proto přípravy k boji probíhaly bez účasti starosty. Když se starosta dověděl, že k stavbě barikád v ulicích bude třeba 3000 kubických metrů dřeva z alejí a parků města, cítil, že je s městem zle a vydal se za dr.Meierem. Namítal, že Aš má dnes 33 000 obyvatel a on nese odpovědnost za ženy a děti i za slezské utečence.

Dr. Meier sliboval, že 7. německá armáda město ubrání a také bude posílena mládeží Hitlerjugend a folkšturmem. A tak mezi 14. - 19. dubnem probíhala nepřetržitá jednání, kdy Meier vyhrožoval stanným soudem a vyzýval k obraně do posledního muže. Kdo by bránil v Aši svůj dům proti vyhazování do povětří, bude

⁶⁷ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005. str. 34.

⁶⁸ FRANCK, Beate. *Cestování časem po Ašsku* Trined GMBH, Rainer Huebsch, 2011. [DVD].

zastřelen. Obranou města byl pověřen pplk. Weiner. S každým dnem přibývalo přímluvců kapitulace, ale podplukovník byl neoblomný. 19. dubna vyhlásil: "*Aš nutno držet, a když to bude nutné, na troskách města zahynout.*"⁶⁹

Během jednání toho dne přišla zpráva, že ves Paßmannsreuth vyvěsila bílé vlajky. Velitel se rozlítl a rozkázal jít zajmout starostu a ihned jej zastřelit a bílé vlajky podpálit. Ašským slíbil, že přijdou německá vojska s útočnými děly a město udrží.

V noci na 20. dubna 1945 přijel župní velitel Henlein a organizační tajemník Georg Wollner na okresní vedení strany, ale nevědělo se, o čem jednají. A tak v městě vznikla mylná naděje, že vojsko bude z Aše staženo. Ale Henlein naopak přikázal **bránit Aš za každou cenu** a okamžitě stavět barikády z vozidel a vraků.

Dne 20. dubna ráno se vydala deputace starosty a zástupců města znovu za okresním velitelem přesvědčit ho, aby město kapitulovalo. Marně. Ve 14 hodin dostal starosta Dobl depeši od Američanů, aby do 14:45 hod. předal město bez boje. A tak se skupina znovu vydala za velitelem města. Pplk. Weiner prohlásil: "*Oznamte americkému veliteli, že jsem jako německý důstojník přísahal držet Aš jako opěrný bod do poslední patrony.*"⁷⁰ Na další argumenty vyhrožoval zastřelením. Jakákoli další diskuse byla zbytečná i nebezpečná, neboť pplk. vyhrožoval zastřelením. Starosta tedy nechal okamžitě spustit sirény a americkému veliteli oznámil, že lidé se starostou v čele si přejí předání města bez boje, ale velitel bude bojovat podle své přísahy až do konce. Dále prosil, aby Američané ušetřili nevinné obyvatelstvo a soustředili se jen na střediska vojenského odporu.⁷¹

Boj o město začal. Američané zaútočili v pátek po obědě **20. dubna 1945**. Přístupy do Aše bránilo přes 800 německých vojáků, kteří kladli **42. kavalerii** tuhý odpor. Jihovýchod a severovýchod města obsadily jednotky **2. kavalerie a 358. pluku** s cílem odříznout ústup německým vojákům z města. Na město samotné

⁶⁹ Vlastivědný zpravodaj pro Mariánské Lázně a okolí [online]. Dostupné z URL: <http://hamelika.webz.cz/h95-01.htm> [2014-10-14].

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Vlastivědný zpravodaj pro Mariánské Lázně a okolí [online]. Dostupné z URL: <http://hamelika.webz.cz/h95-01.htm> [2014-10-14].

útočila 42. kavalerie. V blízkosti plynárny se Němcům podařilo zničit jeden americký tank pancéřovou pěstí.

Aš byla tedy dobývána v prudkých lokálních střetnutích. Hlavní tón udávaly americké zbraně. Když byl hlavní odpor zlomen, rozprchli se němečtí obránci po domech a zaujali pozice ostřelovačů. Město bylo nutno vyčistit. V 18:40 hod. město kapitulovalo, a Američané vstoupili vítězně do města. V bojích zahynulo nebo bylo zajato 250 německých vojáků. Příští den odevzdávali Němci zbraně a bez boje bylo obsazeno Podhradí u Aše.⁷²

1.1.13 Poválečné období a vláda komunismu

Po osvobození města pobývala americká armáda v Aši několik měsíců. Správa osvobozeného území byla prováděna osvobozenými politickými vězni a německými antifašisty. Na Ašsko se také vrátili někteří čeští státní zaměstnanci, kteří byli nuceni toto území v roce 1938 opustit – členové finanční stráže, četníci, celníci, poštovní zaměstnanci. V důsledku Benešových dekretů následovala ztráta práv a **vyvlastnění** půdy a majetku nehledě na stav, hodnotu, politickou příslušnost a původ německého obyvatelstva.⁷³

V roce 1946 začalo **vyvlastnění** německých obyvatel. V Aši byli Němci internováni v textilní továrně Askonas v ulici Ringstrasse (Okružní). V počátku si každý mohl ponechat oblečení, které měl na sobě a třiceti kilogramové zavazadlo. Později si lidé mohli vzít padesáti kilogramové zavazadlo, antifašisté 150 kg, což bylo jediné, co bylo povoleno vzít s sebou. Všichni u sebe museli mít transportní lístek v českém, německém a anglickém jazyce. **Odsun** následoval ve vagoněch pro dobytek. V jednom transportu bylo 40 vagonů obsazených po třiceti lidech se zavazadly. Celkem opouštělo Ašsko 27 transportních vlaků

⁷² Tamtéž

⁷³ BREZINA, Peter. *Město Aš*. [online]. Dostupné z URL: < <http://www.asch-boehmen.de/c/ort/chronik/anschluss.htm> > [2013-10-28].

a odvezlo do Německa přes Bavorské (Hlavní) nádraží přes 30 000 vysídlených osob.⁷⁴

Vysídlené obyvatelstvo měli nahradit **reemigranti** z Rumunska, Maďarska a Ukrajiny a dosídlenci z českého vnitrozemí. To se však nepodařilo ani z poloviny. Mnoho dílen a továren bylo nuceno z nedostatku pracovních sil zavřít. Úpadek ještě prohloubilo uzavření ašského výběžku jako **hraničního pásma se zvláštním** režimem v padesátých letech. To zapříčinilo další pokles zdejšího obyvatelstva. Textilní průmysl se stal téměř výhradně zaměstnáním pro ženy. Dívky přicházející do ašských textilních učilišť však po vyučení odcházely zpět do místa svého bydliště a pro muže byl v Aši **nedostatek pracovních příležitostí**.

Po převzetí vlády Československa komunistickým režimem v roce 1948 docházelo k častým **útěkům** obyvatel na západ. Taková událost se stala také v Aši. 11. 9. 1951 byl unesen vlak jedoucí z Chebu do Aše strojvedoucím vlakem, výpravčím a zubním lékařem. V Hazlově odpojili záchranné brzdy a rychlostí 70 km/h projeli bez zastavení Aš a mířili dál ke státní hranici. **Vlak** prorazil hraniční závoru a po 300 m se zastavil u strážního domku v Německé spolkové republice. Tam vlak převzali představitelé americké okupační správy a na jejich pokyn vlak odjel do stanice Selb. 110 českých cestujících, převážně ašských studentů dojíždějících do Chebu na gymnázium a také lázeňských hostů z Františkových lázní, kteří se nacházeli ve vlaku, se mohlo svobodně rozhodnout, zda zůstanou v Německu nebo se vrátí do Československa. Příležitosti zůstat využilo 35 lidí. Ostatní se po dvou dnech mohli vrátit zpět, kde byli vyslýcháni a následně sledováni. Příbuzní organizátorů útěku však skončili před soudem a ve vězení.⁷⁵

V reakci na tuto událost Československá vláda přijala přísnější opatření na ostrahu hranic. Vzniklo zde hraniční pásmo se zvláštním režimem, kam byl vstup povolen pouze na speciální propustku a lidé se zde směli pohybovat jen po vyznačených cestách a s časovým omezením. Po sedmi letech se hranice Ašského

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ NYKL, Frank Ladislav. *Vlak svobody z Aše do Selbu*. [online]. Dostupné z URL: < <http://www.horydoly.cz/turiste/vlak-svobody-z-ase-do-selbu-1.html> > [2013-10-31].

okresu posunula k **zakázanému pásmu**, což byl pruh území od státní hranice do hloubky až 2 km, z něhož se muselo veškeré obyvatelstvo **vystěhovat**. Pohyb civilistů v tomto území byl omezen od svítání do setmění, vyžadoval zvláštní povolení a také doprovod pohraniční stráže. V tomto pásmu byly postupně rozbořeny veškeré budovy, které se zde nacházely, aby nemohly poskytnout úkryt případným uprchlíkům.⁷⁶

Po vytvoření těchto pásem se začaly budovat **neprostupné ploty** v několika liniích. První, který byl asi 2m vysoký, tvořila zmeť ostatných drátů. Další plot, výšky 2,5 metru, byl od roku 1953 do roku 1965 nabit vysokým napětím 3 000 až 6 000 voltů. Poslední plot sloužil jako zábrana zvěři, aby směrem od hranice nemohla proniknout k nabitému plotu. Pod ploty se nacházelo zorané pásmo o šířce cca 20m, kde bylo možno snadno najít stopy a tedy i místo, kde případný narušitel překonal plot. V roce 1970 byl elektrický drátěný zátaras nahrazen **signální stěnou** posunutou hlouběji do vnitrozemí. Ta umožňovala díky citlivé signální funkci vyhodnocovat na rotě, která stála za signální stěnou v prostoru bývalé osady Újezd, dotek po jednotlivých úsecích zábrany. Kolem této stěny byla vybudována vyasfaltovaná komunikace, tzv. „signálka“ která usnadňovala pohraničnickům obsluhu signální stěny.⁷⁷ V prostoru zakázaného pásma musela být zbourána např. již zmiňovaná obec Újezd nebo obec Nový Žďár, kterou před válkou tvořilo 35 domů u železniční tratě z Aše do Chebu. Dnes jich zbylo pouze sedm v místech, kde nebylo hraniční pásmo.

V důsledku zavedení hraničního pásma se dále **snížil počet obyvatel** a v roce 1951 klesl pod 10 000. Neobsazené domy a byty po německých vystěhovalcích rychle chátraly, staly se neobyvatelnými a značná část domů musela být zbořena. Odhaduje se, že v průběhu dvaceti let od konce 2. světové války bylo v Aši zbořeno 60 % domů. Zmizela například **historická část města** kolem Tržního náměstí zvaná Ašský

⁷⁶ FLUKSOVÁ, Hana. *Vývoj využití území v oblasti centrální Šumavy v kontextu soci o-politických změn*. [online]. Dostupné z URL: < <http://www.infodatasys.cz/proj006/Fluksova2011.pdf> > [2013-10-31].

⁷⁷ *Pohraniční stráž-PS*. [online]. Dostupné z URL: < <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/79173/start/-1> > [2013-10-31].

špalíček, staré domy na Mikulášském vrchu, stejně jako objekty za Lidovým domem, na Hlavní ulici od Střelnice dolů a celá čtvrť na Selbské ulici. Demolici padla za obět také **nejstarší** veřejná meteorologická stanice v Čechách. To, co bylo generacemi budováno postupně po celá staletí, bylo zničeno v průběhu historicky krátkého období pouhých několika let.⁷⁸ K největší pohromě však došlo 19. 1. 1960, kdy vyhořela jedna z nejvýznamnějších památek Aše, evangelický kostel Nejsvětější Trojice.

V roce 1962 byl vypracován projekt na vytvoření moderního města nového typu, ale nepovedl se, neboť byl velmi necitlivý ke stávajícímu charakteru města. Zanikla náměstí i celé ulice a místo nich se vybuďovala **sídlště panelových domů**. V 70. letech byl otevřen dům služeb, nové samoobsluhy, nové nádraží, obchodní dům Centrum, krytý plavecký bazén, lyžařské středisko, v roce 1984 nová čistička odpadních vod. Pokračovala bytová výstavba, ale prostranství po demolicích v centru města zůstala neupravena, a nebyla ani zastavěna.⁷⁹

Tenisové kurty byly vystavěny nedaleko bývalého evangelického kostela, na místě největšího ašského hřbitova, který byl uzavřen a zrušen v roce 1966. Tento evangelický hřbitov bylo rozsáhlé pohřebiště, kde byli pohřbíváni jak zedtwitzčtí páni, tak vlivní ašští továrníci (např. Gustav Geipel). Po uzavření hřbitova začala jeho naprostá destrukce. Náhrobní kameny byly odvezeny na blízké skládky a hrobky zůstaly několik let otevřené. Tenisové kurty, zpřístupněné v roce 1975, tak stojí přímo na hrobech zde pochovaných lidí.⁸⁰

1.1.14 Postkomunistická éra

Pádem komunistického režimu v roce 1989 také **skončila textilní éra** města Aše. V devadesátých letech postupně zanikají všechny místní továrny, Tosta, Textilana i Krajka. Před úplným úpadkem zachránilo město otevření hraničního přechodu do Německa Aš Wildenau. 1. 7. 1990 byl vybudován nový celní komplex, ve kterém

⁷⁸ VRBATA, Milan. Poznejte historii města, ve kterém žijete, WWW.MUAS.CZ informuje, číslo 4, ročník 1, 10.-12. 2009, Městský úřad Aš, Kamenná 52, ev.č. MK ČR E 18693.

⁷⁹ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005.

sídlily jak české, tak německé celní úřady (dnes je zde kasino a nákupní centrum). Z Aše se postupně stávalo turisticky zajímavé místo, kam jezdilo mimo jiné nakupovat mnoho Němců.⁸¹ **Otevření hraničního přechodu** zahájilo novou etapu výstavby rodinných domků v Aši. V době návštěvy prezidenta Václava Havla 2. května 1996 již byla dokončena téměř celá zástavba Slovanské ulice, následovala i nová zástavba na Skřivánčím vrchu. Vznikly také **nové provozovny** a továrny. Dnes již zaniklá firma Hasso, specializovaná na prodej textilních výrobků, firma na potiskování a vyšívání textilu ZDM, továrna na výrobu plastových obalů švédské firmy PLM, firma Nostra s.r.o., Aš, která vyrábí bytové dekorace a vzorkové kolekce, firma Tostex, která navázala na tradici výroby rukavic, firma Amon & Co., s.r.o. nabízející tiskařské práce a grafické zpracování, firma Chvojka, zabývající se strojírenskou výrobou, slévárna Heunisch vzniklá z firmy Metaz, založené v roce 1960 a další společnosti.

Vstup do 21. století znamenal pro Aš **další výstavbu**. V centru města přibýlo (a stále přibývá) množství nových, moderních polyfunkčních domů. Mezi lety 2004 a 2009 prošlo město pěti etapami rekonstrukce silniční a parkovací infrastruktury. Byl vybudován ašský obchvat, kompletně rekonstruována budova staré radnice, kam byl následně opět přemístěn Městský úřad, vysvěcen památník vyhořelému evangelickému kostelu. Byly upraveny parky v okolí historické rozhledny na vrchu Háj, i parky ve městě. Menší obchody nahradily supermarkety. V roce 2008 se zahájily opravy velkého počtu panelových domů a byl vybudován třetí kruhový objezd v centru města na Göethově náměstí. V letech 2009-2010 byly také vloženy velké investice do revitalizace vrchu Háj a do úpravy Mikulášského vrchu spolu s celkovou rekonstrukcí ašského muzea.⁸² Za pomoci **evropských fondů** proběhla rekonstrukce knihovny, vznikla nová podoba sadů Míru s letní scénou, vybudováno bylo několik cyklostezek, proběhla rekonstrukce kulturní památky historické hasičské zbrojnice.

⁸⁰ Ašský web. *Hřbitovy na Ašsku*. [online]. Dostupné z URL: < <http://www.asskyweb.cz/hrbitovy-na-assku> > [2014-10-28].

⁸¹ *Velká encyklopedie*. [online]. Dostupné z URL: < <http://www.encyklopediecr.eu/cz/page/21926/as.html> > [2013-11-04].

⁸² *Velká encyklopedie*. [online]. Dostupné z URL: < <http://www.encyklopediecr.eu/cz/page/21926/as.html> > [2013-11-04].

Letos byl opraven pomník Gustava Geipla ke stému výročí jeho narození a po šesti letech se vrátila socha Goetheho zpět na své původní místo i s kašnou, která byla plně zprovozněna. Ke konci roku 2012 mělo město Aš 13 tisíc obyvatel, pomalu získává svou ztracenou tvář a stává se důstojným městem střední Evropy.

1.2 Název města Aš

O **původu** názvu města existuje několik teorií, ale žádná zřejmě není stoprocentně pravdivá. Název Asch má město až od jisté doby. V nejstarších listinách z 2. poloviny 13. století nalezneme i podoby jako Ascha nebo Asche. Německé slovo die Asche znamená v češtině **popel**. První osadníci, kteří sem přicházeli, si museli nejprve své nové místo k životu připravit – vykloučit, vypálit. Tedy místo, které vzniklo na popelu – Asche.

Další teorie se točí kolem slov Asch, die Esche (jasan), die Äsche (lipan). Obě posledně jmenovaná slova se vyslovují stejně – eše. Ve středověku se totiž dost často pojmenovávalo podle nějakého markantního prvku, který byl pro místo typický. To platí o již dříve zmiňovaném popelu, ale i jasanu a lipanu.

Jasan, tedy die Esche se ve staroněmčině psalo jinak: ask, asch. Ze středověkých listin víme, že se Aš psala mimo jiné Ascha, tedy Asch + koncovka –a. Koncovka –a představovala ve středověké staroněmčině zkratku pro slovo aha, česky voda – tekoucí voda, potok. Z toho nám pak vychází, že slovo Ascha označovalo potok, na jehož březích rostly jasaný.⁸³

Tři ryby se objevují až v době třicetileté války na nejstarším otisku ašské pečeti z roku 1635. Že to jsou **lipani**, se odvozuje z podobné výslovnosti německého slova pro lipana die Äsche. Ryby na pečeti se jinak identifikovat nedají, stejně dobře by to mohli být například pstruzi.

⁸³ Národopisné a textilní muzeum Aš, expozice budovy bývalé Městské knihovny a hasičské zbrojnice 2014

Je tu ještě jedno vysvětlení pro existenci tří ryb v ašském znaku. Podle evangelického kostela Nejsvětější trojice z roku 1622. Svatá trojice se ikonograficky může znázorňovat také třemi přes sebe zkříženými rybami, úplně stejně, jako na pečeti z roku 1635. Číslo 3 pro otce, syna a ducha svatého, ryby jako jeden z nejstarších symbolů křesťanství.

Od čeho se opravdu odvozuje název města, se už dnes nedá přesně doložit. Listiny, které by mohly potvrdit nebo vyvrátit všechny hypotézy nejspíše shořely s ašskou radnicí při velkém požáru v roce 1814.⁸⁴

1.3 Symboly města Aš

Znak města Aše prošel dlouhým vývojem a jeho podoba byla v historii mnohokrát měněna. Ačkoli jeho hlavní atributy zůstávají stále stejné, a sice již zmiňované tři ryby – lipani. Je považován za znak mluvící.⁸⁵

Znak města Aš nebyl udělen panovníkem a jeho podoba se nemůže opírat o žádné privilegium, listinu, či jejich opis. Jeho podoba se vyvinula z obrazu městské **pečeti** z roku 1635. V pečetním poli byl úplný erb tvořený štítem, přílbou s příkrývadly a klenotem – ve štítu byla figura tří zkřížených ryb hlavami nahoru a také klenot.

Další verzi používané pečetě je vyobrazení z roku 1650, na kterém je nejstarší použití **vodorovných lipanů** v ašském znaku. Štít erbu je dvakrát dělen na tři pole, v nichž plavou doprava otočení lipani (znaky se v heraldice popisují z pohledu

⁸⁴ Národopisné a textilní muzeum Aš, expozice budovy bývalé Městské knihovny a hasičské zbrojnice 2014

⁸⁵ O mluvícím znamení hovoříme v heraldice tehdy, odkazuje-li znaková figura na jméno nositele znaku. Mluvící znamení v obecním znaku může mít například stejný slovní základ se jménem obce, nebo může jít o figuru, která obecně symbolizuje název obce či vyjadřuje jeho skutečný původ. Mluvící znamení poukazuje na jméno obce buď přímo, nebo takřkajíc šifrovaně prostřednictvím heraldické metafory. [online]. Dostupné z URL: <http://heraldika.webnode.cz/mluvici-znameni/> [2014-02-26]

štítonoše).⁸⁶ Na štítě je přilba s příkrývadly a na ní klenot tří, hlavami dolů otočených, vějířovitě vedle sebe rozložených lipanů. Obě tyto pečeti byly používány až do poloviny 18. století.⁸⁷ Později se na pečeti místo klenotu objevuje také koruna. Z této podoby městské pečeti, kde jsou ryby vodorovně nad sebou a s korunou, se nakonec vyvinul městský znak. Je známa podoba městského znaku z roku 1765, umístěného na ašské radnici. O barevném provedení městského znaku jsou zprávy až z 19. století. Zřejmě s povýšením Aše na město v roce 1872 vznikla potřeba stanovit řádnou podobu městského znaku včetně jeho barevnosti, která byla určena jako modrý štít se třemi stříbrnými lipany nad sebou. Víceméně stejná podoba tohoto znaku byla používána až do konce 20. stol., ačkoli znak byl neoficiální a neodpovídal heraldickým pravidlům a zvyklostem.

Prapor města Aše vznikl až v roce 1972 při příležitosti festivalu ašské mládeže. Navrhl jej učitel Antonín Veselý a do použitelné podoby jej o rok později upravil ašský výtvarník Miroslav Franz. Vlajka sice nebyla schválena žádnými orgány, přesto se nadále užívala jako oficiální. Její list tvořily tři vodorovné pruhy - bílý, modrý a bílý. V modrém pruhu spočíval modrý, bíle lemovaný a dvakrát dělený štít s třemi bílými lipany. Vedle toho byla navržena **korouhev** tvořená svislými pruhy a znakem v modrém pruhu.⁸⁸

Současné symboly města (znak a vlajka) byly uděleny Aši Předsedou Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v r. 2004. Podoba městského znaku je dána popisem: „*V modrém štítě tři stříbrní lipani pod sebou.*“ Shodně bylo rozhodnuto o podobě praporu (vlajky) města, který odpovídá popisu: „*Modrý list se třemi bílými vlajíci klíny s vrcholy v polovině délky listu. V žerďové polovině listu tři bílí lipani pod*

⁸⁶ Stejskalová, Helena. Státní znaky střední Evropy, *History revue*, č.7, červenec 2014, s. 84 - 85

⁸⁷ Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše, [online]. dostupné z URL: < <http://www.assti-rodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/mestsky-znak/> [2014-02-26]

⁸⁸ Heraldická terminologická konvence. [online]. dostupné z URL: < <http://www.heraldika-terminologie.cz/stranka-as-111> [2014-02-26]

sebou.“ Návrhy znaku a vlajky vytvořila heraldická kancelář, o budoucí podobě symbolů Aše spolurozhodovali občané Aše v anketě.⁸⁹

1.4 Významná místa

1.4.1 Evangelický kostel Nejsvětější trojice

První **dřevěný kostelík** v Aši byl postaven v roce 1200 pravděpodobně na stejném místě, kde později vyrostl evangelický kostel.

Není přesně známo, jak často měnil tento kostel svoji podobu. Zřejmě ve 13. století byl kostel přestavěn z dřevěného kostelíka na kamenný, z něhož později pocházel čtvercový základ pro třípatrovou věž. Základy této věže přestály i ničivý požár z 19. 1. 1960. Věž byla v té době pravděpodobně nejstarší stavbou v Aši. Dle historika a ašského stavebního rady Karla Rushe patřil ve 13. století ašský kostel po selbském a shönwaldském kostele mezi **nejkrásnější** pozdně romantické kostely.

S dalším rozšířením protestantismu na Ašsku přestal kostel kapacitně vyhovovat a tak se započalo s výstavbou nového evangelického kostela. 1. 5. 1622 byl položen základní kámen nového kostela a ještě v témže roce byl na 1. adventní neděli vysvěcen jako evangelický kostel Nejsvětější trojice. V této době měl kostel kapacitu asi 800 míst k sezení. V roce 1682 byla kostelu přistavěna osmihránná zvonice a věž. Roku 1747 byl vytisknut 1. evangelický zpěvník pro farnost Aš – Hranice – Podhradí. V témže roce začaly i stavební práce na **rozšíření kostela**. Tato stavba však musela být několikrát přerušena v důsledku sedmileté války. Chrám s lodí, která pojala 1050 osob, poskytoval spolu s lavicemi na třech dřevěných ochozech prostor pro 2500 věřících. Roku 1749 byl kostel konečně vysvěcen a stal se nejvýznamnějším evangelickým kostelem v celé Evropě.

⁸⁹Aš – oficiální web města. [online]. Dostupné z URL: <http://www.muas.cz/symboly-mesta-ase/d-225714/p1=15078> [2014-02-26]

Slavnostního aktu se zúčastnila rodina svobodných pánů Zedwitzů, všichni mistři a řemeslníci, soudce, i další věřící z okolních farností. Pouze iniciátor oslavy inspektor Keissling zemřel před slavnostním datem. Kostel byl postaven výhradně mistry a řemeslníky z okolí Aše a poukazuje na vysoký standart vykonaných prací.

Roku 1755 Johan Simon Zeitler z Doubravy vytvořil **barokní oltář** a o rok později i křtící lavici. 8. března 1781 byl kostel poprvé přímo ohrožen ohněm, kdy v jeho bezprostřední blízkosti shořely obě školy a některé domy. Kostel, který stál pouze 32 let, zůstal jako zázrakem nedotčen. Roku 1814 vypukl v Aši další ničivý požár, při kterém shořelo 167 domů a 78 kůlen. Shořela i tehdejší radnice a zámek, kostel zůstal opět ušetřen ničivých plamenů a to hlavně díky obětavým lidem nejen z Aše, ale i okolních vesnic. Lidé udělali řetěz a vykopali kolem kostela příkop, který naplnili vodou.⁹⁰

V roce 1863 byly vysvěceny **čtyři nové zvony** kostela, které sloužily až do roku 1916. V roce 1872 byl kostel opět ušetřen plamenů zapříčiněných suchem. V této době byla vydána vyhláška, která obsahovala ustanovení, že veškeré stavební práce nesmějí probíhat v blízkosti kostela. Roku 1883 byl na počest čtyřtého výročí narození Dr. Martina Luthera odhalen v blízkosti kostela jeho **bronzový pomník**. Autorem dvoumetrové sochy byl J. Rössner z Norimberka a Luther je zde ztvárněn s otevřenou knihou v ruce. Dodnes je to jediná Lutherova socha v Čechách.

Roku 1911 věnoval čestný občas Gustav Geipel kostelu **varhany** vysvěcené 2. července téhož roku. Varhany byly mistrovským dílem se třemi manuály a 4 318 píšťalami, které se v Evropě nacházely snad jen dvoje. Na varhany jezdíval hrát mistr Ota Čermák, který hrával v chrámu sv. Víta v Praze.⁹¹

Rok 1945 ukončil historii ašské evangelické farnosti. Stoleté tradice a svazky zmizely, neboť Češi vyháněli německé evangelíky a farnost převzala česká evangelická zemská církev. Kostel začal **upadat** a neopravoval se. Po několikaletém nátlaku ze strany památkářů začala v roce 1958 renovace kostela. Roku 1960 při

⁹⁰ Alberti K.: *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirke*, I. – IV., Aš 1934 – 1940.

⁹¹ Tamtéž

stavebních opravách explodovala naftová kamna a během několika minut zachvátily celý kostel plameny. Během 3 hodin – od 11:00 do 14:40 hodin celý kostel **shořel**.

Požár se velmi rychle šířil, neboť veškeré uvnitř instalované dřevěné věci byly právě lakovány a natírány. Shořely i unikátní varhany - odhadovaná cena 1 milion korun. Dále pak kruchta neboli chór, vše dřevěné, vyřezávané, obklady vykládané dýhou, to vše během půl hodiny shořelo. Z kopule věže se podařilo zachránit pouze skřín s veškerými dokumenty a ze zařízení kostela se zachránila jen **socha Trpícího Krista** z počátku 16. století, která byla v době požáru v restaurátorském ateliéru. Z kostela pochází také unikátní soubor **renesančních náhrobků** okolní šlechty, který je uložen v areálu ašského muzea. Jinak kostel vyhořel do základů. I zvony se roztavily a z kostela zbyly jen holé zdi. Kostel měl **velkou historickou hodnotu** – škoda se odhadovala na cca 10 mil. korun. Torzo kostela stálo na svém místě ještě do roku 1987 a poté bylo 21. 7. celé strženo odstřelením.⁹²

V roce 2004 bylo na obnažených základech pietně postaveno **kamenné zdivo** do výše pár desítek centimetrů až jednoho metru. Návštěvník má tak představu o velikosti a tvaru kostela a mohutnosti jeho základů. Pozornost poutá také velký dřevěný kříž uvnitř a také náhrobní kámen z roku 1740 nalezený při zemních pracích a nyní umístěný na podstavci u vchodu památníku.⁹³

1.4.2 Kostel sv. Mikuláše

Římskokatolický kostel zasvěcený svatému Mikuláši byl vystavěn na **Mikulášském vrchu** na místě zbouraného, již nevyhovujícího pozdně gotického kostela v letech 1867 až 1871 v pseudorenesančním stylu podle architekta K. Wiedermannem z Františkových Lázní a vysvěcen byl 24. září 1872 Friedrichem Schwarzenbergem.

Chrám je 42 metrů dlouhý, 13 metrů široký a 13,5 metrů vysoký, věž měří 48 metrů. Stavba stála tehdejších 53 675 zlatých. Kostel disponuje **čtyřmi**

⁹² VÍT, Jaroslav. Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 32.

zповědnicemi, kazatelnou a křtitelnicí. Uvnitř se nachází **14 obrazů křížové cesty**, 6 uměleckých soch, obraz okolí kostela z roku 1780 a **socha Panny Marie s Ježíškem.** V roce 1869 byl pro kostel namalován **oltářní obraz sv. Mikuláše.** Ve věži kostela je zasazena pamětní deska ze starého kostela sv. Mikuláše z roku 1780. Původní zvony byly roztaveny během první světové války pro výrobu střeliva a nové zvony, které byly odlity v Českých Budějovicích, získal kostel v roce 1922.

Zajímavostí původního vybavení kostela byly **hodiny**, které věnovala kostelu evangelická církevní obec. Ty zde však již nenajdeme, neboť je v roce 1925 nahradily hodiny nové.⁹⁴

1.4.3 Bismarckova rozhledna

Asi 2 km od Aše, na severní straně od města, se zdvíhá kopec **Háj** (německy Heinberg), který až do poloviny 19. století nebyl zalesněn, takže z jeho vrcholku bylo možno dohlédnout do německých lázní Bad Elster a Bad Brambach, na město Aš s obcí Krásná a do výše položených částí německého Selbu. Celý nevzhledný kopec byl posetý jámami a prohlubněmi, jak se odtud po velkém požáru města v roce 1814 dobývaly kameny pro stavbu nových domů. Až začátkem 60. let jej od města za 6000 zlatých koupili pánové von Zedtwitz a ašští nadšenci v čele s Jiřím Ungerem vybudovali na původně holém a neobdělávaném kopci odpočinkovou zónu s lesním parkem, který se stal chloubou Ašska.⁹⁵

První záměr postavit zde i rozhlednu se objevil v roce 1874, ale ani přes finanční podporu města Aše se během následujících dvaceti let nepodařilo získat dostatečné množství finančních prostředků. Úspěšná ale byla snaha ašské sekce Alpského spolku postavit zde roku 1884 ubytovací hostinec.

⁹³ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005, str. 48

⁹⁴ VÍT, Jaroslav. *Ašsko a Chebsko*. Olympia. Praha 2007.

⁹⁵ ALBERTI, Traugott Gottlob. *Z mého života*. Státní oblastní archiv Plzeň. 2010. ISBN 978-80-904696-1-7.

Situace se však změnila v roce 1895 u příležitosti 80. narozenin prvního německého kancléře **Otto von Bismarcka**. V roce 1898 byl založen Výbor pro výstavbu rozhledny, jehož předsedou se stal starosta Emil Schindler a na jehož činnosti se podíleli i členové dalších spolků (Německý a rakouský spolek alpinistů, spolek pěstitelů a zkrašlovatelů, Svaz Němců v Čechách). Členové výboru vyzvali občany Aše, aby přispěli na výstavbu rozhledny, která měla být pojmenována po uctívaném německém kancléři. Brzy se podařilo shromáždit dostatečné prostředky, proto byl osloven německý architekt Wilhelm Kreis, který byl označován jako otec Bismarckových sloupů. Jeho návrh Bismarckova sloupu Götterdämmerung (Soumrak bohů) byl vyznamenán 1. cenou asociace německých studentů a až do roku 1911 byl použit 47 krát.

Kreis předložil celkem dva návrhy, ale oba byly zamítnuty. Teprve **třetí návrh**, který se od tradičního pojetí Bismarckových sloupů lišil, byl jednomyslně schválen. Tento návrh získal v roce 1901 na umělecké výstavě v Drážďanech **zlatou medaili**. Stavbou byl v srpnu 1902 pověřen ašský stavební mistr Ernst Hausner.⁹⁶

Stavba byla zahájena 22. září 1902, **základní kámen** byl položen 18. října téhož roku. Hrubá stavba byla dokončena v říjnu 1903 a první návštěvníci si mohli rozhlednu prohlédnout a vystoupat nahoru 25. prosince po zaplacení 10 haléřů. Slavnostní otevření proběhlo 19. června 1904. Náklady na stavbu činily 58 967 rakouských korun a spotřebovalo se 666 m³ žulových kvádrů, 65 000 cihel, 58 vagónů vápna a tři vagóny cementu. Rozhledna je 34 m vysoká, **vyhlídková plošina** ční 24 m nad úrovní terénu a vede k ní 122 schodů. Základna věže má čtvercový půdorys o rozměru 6,7 × 6,7 m.⁹⁷

V roce 1913 byl u vedlejšího vchodu umístěn bronzový reliéf Bismarcka od Albrechta Gerolda st., který byl však spolu s ostatními zmínkami o Bismarckovi odstraněn po roce 1945.

⁹⁶ VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 37.

⁹⁷ *Rozhledny*. [online]. Dostupné z URL: <http://rozhledny.webzdarma.cz/hajas.htm> [2013-11-18].

Postupně byl realizován plán přeměny Háje na vycházkový park a na přístupových cestách byly umístěny lavičky. Roku 1905 byla na Háji odhalena pamětní deska básníku **Friedrichu Schillerovi**, u příležitosti 100. výročí jeho úmrtí (na pamětní desce byl umístěn reliéf obličeje, do dnešní doby se zachovala pouze kamenná deska, samotný reliéf již zde však není, jeho osud není znám).

20. 6. 1909 byl vystavěn pomník zakladatele německé tělovýchovy **Fridricha Ludwiga Jahna** u příležitosti 60. výročí existence Ašského tělovýchovného spolku. Jednalo se o čtyřhranný pravidelný kamenný piedestal s nápisem „Jahn“, zasazený do většího podstavce složeného z nepravidelných kamenů a na vrcholu se nacházela busta F. L. Jahna (ta však po válce zmizela).

24. 8. 1913 byl odhalen pomník **Theodora Körnera** ke 100. výročí předčasného úmrtí tohoto mladého básníka a spisovatele. Nachází se jen několik desítek metrů od Jahnova památníku, ve směru k vrcholu kopce. Při odhalení se skládal z jednoho vysokého kvádrového podstavce, u země s vystupujícími zaobleními, na jeho vrcholu se nacházela busta básníka Körnera, pod ní nápis „Körner“ a bronzový reliéf muže na koni, později byl z každé strany přidán jeden nižší podstavec s kříží na vrcholu a s deskou s nápisy, na zadních stranách všech podstavců jsou v němčině psána věnování. Do dnešní doby se zachovaly pouze tři kamenné podstavce, osud busty, reliéfu, desek a křížů není znám.⁹⁸

Díky úsilí místního radního a finanční záštitě soukromé firmy se však podařilo památníky Johna a Körnera obnovit a 28. 9. 2013 došlo ke slavnostnímu znovuodhalení obou pomníků. Körnerův památník však nebyl opraven kompletně, chybí dvě desky a dva kříže. Obě bysty i reliéf zhotovil student 4. ročníku SUPŠ sv. Anežky České z Českého Krumlova. V plánu je i obnova pamětní desky Friedricha Schillera.

⁹⁸ *150let vrchu Háj jako turistického cíle. Vrbata, Milan. 2011. Aš : Městský úřad Aš, 2011, www.MUAS.cz informuje. ev.č. MK ČR E 18693.*

V roce 1969 se na Háji začalo budovat lyžařské středisko a dodnes slouží lyžařským nadšencům tři sjezdovky se dvěma vleky. V roce 2010 zde byl také otevřen rozsáhlý sportovní areál s mnoha hřišti, in-line dráhou, lezeckou stěnou a nezbytným zázemím. Bohužel v roce 2009 vyhořela již zmiňovaný historický hostinec z roku 1884 a do dnešního dne jeho majitel nezačal s opravami.

Zajímavé je, že původní název Bismarckova rozhledna dnes již téměř nikdo nepoužívá a vžilo se prosté označení Rozhledna, popřípadě Rozhledna na Háji nebo na Heinbergu.

1.4.4 Budova bývalé hasičské zbrojnice a knihovny

Hasičská zbrojnice a knihovna v Aši byla postavena jako pozoruhodný **polyfunkční objekt**, sdružující zdánlivě nesourodé funkce – požární zbrojnici a knihovnu. Tato stavba patří mezi reprezentanty německého tradicionalismu a stylu art-deco na našem území.

Budova pochází z roku 1931 a je situována na jihozápadní straně Poštovního náměstí. Nová budova hasičského sboru měla být postavena na místě dřívější hasičské zbrojnice z roku 1884.

Architektem tohoto objektu byl Emil Rösler. Tento architekt působil na česko-německém pohraničí a ve 20. a 30. letech 19. století byl vlastníkem architektonické kanceláře v Plavně.

Projekt stavby vznikl na jaře 1930, stavební povolení bylo vydáno 18. června 1930 a slavnostní otevření této stavby proběhlo 18. října 1931.⁹⁹ Ke stavbě budovy se dochoval mimořádně rozsáhlý soubor materiálů – plánů, náčrtů a nákresů, které dokumentují celý projekt. Nedochoval se však žádný spisový materiál.

Půdorys kopíruje písmeno L, jehož kratší křídlo vybíhá směrem do náměstí. Asi uprostřed budovy byla v přízemí vytvořena jedna velká prostora pro hasičskou

⁹⁹ *Stavebně historický průzkum*. Městský úřad, archiv, složka Aš č.p. 635.

techniku, mezi průjezd kratšího křídla a tyto prostory byly umístěny dvě garáže pro sanitky. Do podkroví a druhého patra budovy bylo situováno několik bytů. Do prvního patra kratšího křídla byla umístěna knihovna, na kterou navazoval výdej knih, kancelář, čítárna a na konci delšího křídla přednáškový sál s šesti krásnými **vitrážemi**, které zobrazují hudbu a literaturu, vědu a průmysl, obchod a dopravu, malířství a sochařství, řemesla, zemědělství. Do knihovny se vcházelo ze zadní strany budovy a než odsud byla vystěhována, čítala na 10 000 svazků.¹⁰⁰

Na průčelí kratšího křídla byl mezi přízemím a prvním patrem nápis „Freiwilliges Rutuungskorps“ (**Dobrovolný záchranný sbor**), mezi prvním a druhým patrem nápis „Stadtbücherei“ (Městská knihovna) a na hlavním průčelí mezi přízemím a prvním patrem nápis „Freiwillige Stadtische Feuerwehr“ (Dobrovolné městské hasičstvo).

Tyto nápisy se do dnešních dob samozřejmě nedochovaly. Po skončení druhé světové války se prostory knihovny přestavěly na ubikace a kanceláře **profesionálních hasičů**, kteří zde setrvali až do roku 2006 a poté (hlavně kvůli nevyhovujícím garážím) byli přesídleni do nové budovy.

Na počátku 90. let 20. století se začaly prostory v průchodu využívat ke **komerčním účelům**. Nacházela se zde opravna obuvi, cestovní kancelář a videopůjčovna.

V roce 1997 se začalo s projektem na přestavbu podkroví, kde byla navržena půdní vestavba. V podkroví bylo postaveno 7 nových bytových jednotek, které zkolaudovali v roce 1998.¹⁰¹

Po přesídlení hasičů byla budova v roce 2014 rekonstruována, zrušeny byly vestavěné příčky pro účely hasičů, obnovena vitrážová okna a původní prostory v prvním patře, ze kterého se staly **expoze** Národopisného muzea.¹⁰²

¹⁰⁰ *Stavebně historický průzkum*. Městský úřad, archiv, složka Aš č.p. 635.

¹⁰¹ *Aš – oficiální web města*. [online]. Dostupné z URL: <http://www.muas.cz/symboly-mesta-ase/d-225714/p1=15078> [26.2.2014].

¹⁰² Tamtéž

1.4.5 Radnice

Barokní stavba byla postavena roku 1733 jako správní centrum Zedtwicovského panství. Plány navrhoval chebský stavitel Angelus Pfeffer, jenž postavil také chebskou radnici podle plánů italského stavitele Alibrandiho.

Při požáru roku 1814 byla zničena pouze kopule věže, střecha a krov, takže při obnově radnice v letech 1815 – 1816 mohlo být pevné zdivo přízemí a prvního poschodí znovu použito. Poněkud pozměněna byla pouze střecha.

V roce 1884 přešla radnice, která byla doposud společným vlastnictvím všech obcí ašské oblasti, do **vlastnictví města Aše** po zaplacení 6000 zlatých. Jelikož měla pro tehdejší správní úřady málo místností, zvýšili stavbu roku 1885 druhým poschodím a přestavěli v **novorenesančním stylu**. Do západní zdi radnice byl v té době zapuštěn **městský znak** s letopočtem 1765, původně umístěný v zábradlí malého kamenného můstku přes Ašský potok. V letech první Československé republiky byl ve 2. poschodí umístěn **úřad starosty**, v prvním poschodí podatelna a v přízemí expozitura policie a městská pokladna. V letech 1939 až 1945 pak obecní správa, personální záležitosti, školní záležitosti, podatelna, správa majetku, městský pozemkový a lesní úřad, bytový úřad, daňový úřad a městská pokladna.¹⁰³

Po roce 1966 byly prostory radnice využity až do roku 2001 pro **městskou knihovnu**. Roku **2003** prodělala budova radnice rozsáhlou rekonstrukci a byla vrácena svému původnímu majiteli. Dnes v ní opět sídlí úřad starosty a městské zastupitelstvo.

1.4.6 Ašské muzeum

Muzeum bylo založeno v roce 1892. Původně bylo instalováno v budově školy v **Kamenné ulici**. Vystavena zde byla především keramika, knihy, kroje, nábytek, zbraně a sbírky věnované občany města. V roce 1923 část sbírek přesídlila do budovy v Potoční ulici a ostatní předměty byly uloženy v budově gymnázia. Ve třicátých letech bylo muzeum, jehož sbírky byly stále doplňovány z darů místních továrníků

a měšťanů, přestěhováno do jiné budovy, kde zůstalo až do roku 1945. Potom zůstalo muzeum uzavřeno. Budova chátrala, mnohé exponáty byly zničeny nebo odcizeny. Teprve roku 1958 byly sbírky muzea přetříděny a v nově upravené výstavní místnosti staré radnice zpřístupněny veřejnosti. V polovině 60. let probíhala rekonstrukce požárem zničeného Zedtwitzovského zámečku **na Mikulově** a muzeum sem bylo přemístěno. Expozice byla zaměřena na historii Ašska, rozvoj řemesel a počátky textilního průmyslu.¹⁰⁴

V současné době vlastní muzeum **29000** sbírkových předmětů, především z oblasti **textilní výroby** a technologie, odbornou textilní a umělecko-historickou knihovnu a předměty týkající se historie ašského regionu. Uložena je zde např. v Evropě ojedinělá sbírka **25000 párů rukavic**. Venkovní prostory muzea jsou využity jako lapidárium, kde jsou soustředěny barokní **náhrobní kameny** ze zrušeného evangelického hřbitova a kostela, reliкty nejstarší doubravské papírny, hraničníky a další drobné kamenné památky. V rohu zahradní zdi je kamenný reliéf s císařským znakem a erby **Salva Guardia**, který představuje symbol osvobození města od povinného ubytování císařského vojska a možného drancování. Toto právo bylo uděleno ašskému panství již v roce 1637 a reliéf byl zhotoven v roce 1724. Z originálu byla roku 1984 pořízena kopie a původní reliéf byl uložen do depozitáře. Vchod do areálu muzea je opatřen kovanou branou, přenesenou z Holsteinova domu, kde byla jedna z prvních **textilních manufaktur**. Vstupní prostory muzea jsou upraveny pro přednáškovou či koncertní činnost.

Při ašském muzeu pracuje **Společnost pro výzkum kamenných křížů**, která spravuje evidenci téměř 2000 kamenných křížů, 800 božích muk a ostatních malých kamenných památek ve volné přírodě.¹⁰⁵

¹⁰³ Informační tabule před radnicí 2014

¹⁰⁴ VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 39.

¹⁰⁵ Národopisné a textilní muzeum Aš, [online]. Dostupné z URL: <http://www.muzeum-as.cz/o-muzeu> [2014-03-12]

1.4.7 Kamenný most

V roce 1724 byl vystavěn dodnes stojící masivní kamenný most přes Příkopy s jediným obloukem o rozpětí 3,25 m, délce 9,75 m a celkové šířce 4,6 m. Celková výška mostu činí 6,5 m a je opatřen zděným zábradlím. Most spojoval starý evangelický hřbitov s nově vysvěceným hřbitovem na druhé straně cesty na Kaplanku. Dnes je to nejstarší památka v Aši.¹⁰⁶

1.4.8 Benešův palouček

Benešův palouček je první český památník, který byl na území Ašska postaven. Nechal ho postavit v roce 1947 1. ašský národní výbor, který chtěl vzdát čest tehdy současnému prezidentovi **Edvardu Benešovi** a zřejmě i z vděčnosti za to, že zde mnoho českých rodin našlo nový domov. Osídlenci na Ašsku po 2. světové válce byli totiž také reemigranti, které Beneš z ciziny volal domů, aby zabydleli české pohraničí po odsunu většiny německy mluvícího obyvatelstva.

Benešův palouček byl postaven přímo na **státní hranici** u hraničního kamene 17/15. Tvoří ho navýšený val asi 1 m vysoký, který ve tvaru podkovy zabírá čtverec o rozloze asi 6 x 6 m. V čele podkovy je z bílých a modrých dlažebních kostek vytvořen nápis **I.IX.1915**. Uprostřed podkovy byl z červené kamenné drti vyobrazen československý státní znak – dvouocasý lev a kolem dokola byl vysázen živý plot z pámelníku.

Památník má připomínat událost, která se odehrála 1. září 1915. Tehdy jednatřicetiletý Dr. Edvard Beneš utíkal před zatčením rakouské policie, protože byl členem českého vlasteneckého spolku „Maffie“, který svojí činností podporoval osamostatnění českých zemí z nadvlády Rakouska – Uherska. Rakouská policie v činnosti spolku spatřovala vlastizradu, a proto na členy tohoto spolku vydala

¹⁰⁶ VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 39.

zatykač. Dr. Beneš se tedy rozhodl utéct do Švýcarska, do Ženevy, kde už 1 rok pobýval T. G. Masaryk. Dr. Beneš zvažoval, jak bezpečně přejít státní hranici a vzpomněl si, že v Aši působí jako lékař lazaretu jeho přítel ze studií **Dr. Amerlig**. Rozhodl se ho kontaktovat a v srpnu 1915 ho v hotelu Lev v Aši navštívil. Po vzájemné diskuzi došli k závěru, že za pomoci Dr. Amerlinga bude překročení státní hranice do Německa proveditelné.¹⁰⁷

Dr. Amerling byl důstojník rakouské armády a jako takový měl propustku do Německa. Toho využíval, když měl chuť na bavorské pivo a tak získal znalost místních poměrů na státní hranici. Dne 1. září 1915 v poledne vyšel Dr. Amerling v důstojnické uniformě z lazaretu, který byl umístěn v nynější 3. ZŠ v Aši, a vydal se mezi zahrádkami směrem do Německa. Za ním asi 100 m šel Dr. Beneš. Byli domluveni tak, že jakmile Dr. Amerling spatří policejní hlídku, otevře za zády knihu a jakmile ji Beneš spatří, ukryje se v lese. Tak prošli až ke státní hranici k hraničnímu kameni č. 131 (dnes 17/15), odkud dále pokračovali do Německa. Cílem cesty byla železniční stanice v Schönwaldu, vzdáleném asi 6 km. Na německém území potkal Dr. Amerling policistu. Navzájem se vojensky pozdravili a Amerling se zeptal, kudy se jde do nejbližší hospody. Dělal nechápavého, a tak se policista rozhodl, že ho doprovodí. To byl záměr odvést policistu pryč, aby se mohl Beneš ukrýt. Když se Amerling vrátil zpět, Beneše už nenašel. Hledal ho na nádraží v Schönwaldu, ale zjistil, že vlak už odjel. Vrátil se tedy domů a po čase dostal lístek, který potvrzoval, že se Dr. Beneš v pořádku dostal do Ženevy, kde se setkal s **Tomášem Garykem Masarykem**.

Místo překročení státní hranice Beneš znovu navštívil se svojí ženou Hanou 1. srpna 1922. Další návštěvy nejsou známy. Dne 1. září 1935 se zde konal tábor česky mluvícího obyvatelstva z Aše vzpomínající na dvacáté výročí překročení státní hranice Edvardem Benešem. O deset let později, 1. září 1945, byla v hotelu Lev v Aši

¹⁰⁷ VRBICKÝ, Zdeněk. *Benešův palouček u Aše :1948 : Obnovené vydání u příležitosti znovuodhalení pomníku 1. září 1995*, Aš s.n. 1995

odhalena **bronzová deska** připomínající pobyt Dr. Beneše. Tohoto aktu se také zúčastnil Benešův převaděč Dr. Amerling.¹⁰⁸

V roce 1951 vznikla v Československu Pohraniční stráž a území kolem státní hranice se dostalo do zakázaného pásma. Tak se stalo, že necelých 50 let na památník Benešův palouček nikdo nevstoupil a byl téměř zapomenut. Po revoluci v roce 1989 byl Benešův palouček znovu nalezen a místními nadšenci očištěn. Uprostřed památníku, v místě, kde byl státní znak, vyrostl strom, který má dnes průměr kmenu více jak 40 cm.

Původní pomník, který stál na Benešově paloučku, se časem ztratil. Byl zasypán do jámy. K jeho objevení došlo po roce 1990. Pomník byl obnoven, a v roce 1995 nově slavnostně umístěn před **3. základní školu v Okružní ulici** v Aši.

1.4.9 Nejzápadnější místo Čech

Nejzápadnější bod české republiky se nachází poblíž zaniklé obce **Újezd** (německy Mähring). Tato vesnice zde stála již od roku 1300 a tvořily ji části Horní Ves (Oberdorf), Dolní Ves (Unterdorf) a Kout (Winkel). Až do roku 1946 to byla vesnice německých sedláků. Při posledním sčítání lidu v roce 1939 zde bylo zapsáno 175 obyvatel a 42 domácností. Stál tu mlýn, hostinec, škola, pila i **hřbitov**, jehož pozůstatky jsou dnes to jediné, co po původní obci zbylo. V srpnu roku 1946 byli poslední obyvatelé donuceni své domovy opustit a budovy byly vydány napospas drancování a rozpadu. V roce 1953 byly poslední trosky vyhozeny do povětří a **srovnány se zemí**.

Na místě, kde po staletí probíhala spojovací cesta mezi **Újezdem** na české straně a **Rehau** na německé straně, byl v roce 2008 postaven na starých základech nový most přes hraniční Újezdský potok. Známy je pod názvem **Most Evropy** nebo Most

¹⁰⁸ VRBICKÝ, Zdeněk. *Benešův palouček u Aše :1948 : Obnovené vydání u příležitosti znovuodhalení pomníku 1. září 1995*, Aš s.n. 1995

přátelství a byl vybudován díky spolupráci Smrčinského spolku Aš, Domovského spolku Aš, města Aš, města Rehau a obce Krásná. Most zdobí reliéf dvou stisknutých rukou jako symbol zrušení hranic i česko-německého smíření. K mostu vede turistická stezka a po mnoha letech se zde může opět volně přecházet do sousedního Německa jako staletí před tím.

Další stavbou, která připomíná obec Újezd je nově vybudovaný **památník obětem** obou světových válek, který dnes stojí uprostřed luk, ale dříve na místě poblíž něj stávala škola.

K samotnému nejzápadnějšímu bodu je možné se dostat podél Újezdského potoka od Mostu Evropy směrem na severozápad po zelené turistické stezce. Místo je špatně přístupné, ale je zde patrná vyšlapaná stezka, po níž se dostaneme k hraničním patníkům s letopočtem 1844 na obou stranách potoka a k **informační tabuli** s informacemi o nejzápadnějším bodě Čech se souřadnicemi N 50° 15' 08.64819" severní šířky a E 12° 05' 26.12779" východní délky.¹⁰⁹

1.4.10 Pramen Halštova

Asi 1,5 km severně od obce Výhledy stojí kamenný památník nad pramenem Halštova. Zde byl roku 1898 sveden pramen do umělé jeskyňky, vyhloubené pod žulovým památníkem. Z ní vytéká voda do bazénku a odtud přepadem do volného toku, který končí jako Halštrov v **Doubravě** a Německem protéká pod názvem **Weisse Elster** až do řeky Sály. Pozemek pro stavbu památníku věnoval majitel nemovitosti Fridrich Wilhelm Edler z Helffeldu a jeho **erb** nechali zřizovatelé této památky umístit do čela pomníku.¹¹⁰

¹⁰⁹ Informační tabule v Aši u Mostu Evropy a Nejzápadnějšího místa Čech

¹¹⁰ VÍT, Jaroslav. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15*, Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2000. ISBN 80 – 86125 – 19 – X, str. 93

1.4.11 Kamenné kříže

Nejstarší památky na našem území jsou bezesporu kamenné kříže, kterých bylo na Ašsku nalezeno veliké množství. Jako tzv. kamenné (též smírčí) jsou obvykle označovány všechny kříže, které jsou vytesány z **jednoho bloku** kamene a často jsou takto označovány i kameny a kruhové stély s vytesaným křížem. Přibližně polovina křížů na území Česka nese vysekaný obraz kříže, náradí nebo zbraně, jen výjimečně je připojen i letopočet nebo krátký text.

Naši předci umísťovali kamenné kříže do krajiny hned z několika důvodů. Kříže byly nejdříve asi vztyčovány lidmi, kteří spáchali vraždu či jiný významný zločin, na znamení lítosti a **pokání** – tyto jsou pak právem označovány jako **smírčí**. Jiné kříže připomínají nešťastné **nehody**, při kterých někdo přišel o život, tyto by měly být označovány spíše asi jako „pamětní“. Jako další důvody, které jsou většinou historiků spíše odmítány jako málo pravděpodobné, jsou ještě uváděny následující možnosti: hraniční znamení a znamení u cest, misijní původ, projevy germánské symboliky, symboly rekatolizace. K těmto tzv. smírčím křížům nejsou počítány krucifixy a boží muka, které obvykle pocházejí z mnohem mladší doby.

Jen některé z kamenných křížů v krajině jsou opravdu skutečnými smírčími kříži. Po převážnou část středověku řešilo tehdejší právo zejména majetkoprávní záležitosti. Vymáhání trestu pro pachatele vražd a dalších podobných zločinů bylo obvykle záležitostí pozůstalých. Žaloba soudní cestou byla obtížná, zdoluhavá a nákladná, často zcela nemožná. Obvyklým řešením pak byla **krevní msta**. Aby se předešlo opětovnému násilí, byl postupně během středověku zaváděn institut tzv. **smírčích smluv**, díky kterým docházelo ke smíru a vyrovnání mezi pachatelem vraždy a pozůstalými. Smírčí smlouva umožňovala „mimosoudní“ vyrovnání a chránila pachatele před případnou pomstou. Pachatel se v ní většinou zavázal k peněžitému **odškodnění** pozůstalých a k vyjádření lítosti a pokání. Obvykle musel za zemřelého nechat i sloužit mši a často bylo do smírčí smlouvy zahrnuto i vytesání a postavení kamenného kříže.

Takových smírčích smluv, které odkazují na konkrétní postavené kříže, se příliš nezachovalo. Právě pojem “smírčí smlouva” dal vzniknout pojmenování “smírčích křížů”.¹¹¹

Naštěstí se dochoval dopis z roku 1556, v němž páter Usmarus napsal Ignáci z Loyoly: „...na cestách lesy, které se kdysi nazývaly Hercynský les, jsem spatřoval četné kamenokříže s vytesanými meči, sekyrami, dýkami...”¹¹² Hercynský les byl kdysi název pro oblast mezi dnešním Magdeburgem a Bratislavou, a tak víme alespoň to, že přinejmenším část smírčích křížů na našem území je nejméně **400 let** starých. Většina z nich pochází ze 13. až 16. století.

Změnu této „smírčí tradice“ znamenal rok 1532, kdy císař Karel V. vydal nařízení, kterým byl na území římsko-německé říše za zabití člověka stanoven **trest smrti**. V českých zemích byl zaveden po bitvě na Bílé hoře, kdy městské právo nově zavedené Koldínovým zákoníkem pod názvem „*Práva městská království českého*“ dávalo vrchnosti možnost libovolně trestat nebo promíjet zločiny poddaných. Odčinit zločin smírem už tedy nebylo možné. Od té doby vznikaly kříže spíše jen jako **symbol** uctění památky.¹¹³

Nejstarší kříže jsou většinou hrubé, masivní a někdy je na nich znázorněna **vražedná zbraň** - nejčastěji meč, dýka, nebo kuš. Později se na nich objevují i znaky, které charakterizují profesi zemřelého.

Je zajímavé, že smírčí kříže se vyskytují hlavně v oblastech, kde se u nás ve středověku hovořilo převážně či výhradně německy, což bývá dáváno do spojitosti s tzv. magdeburským trestním právem, které smírčí smlouvy během pozdního středověku integrovalo.

Téměř vždy se jedná o kříž vytesaný z jednoho kusu kamene, který je obvykle místního původu. Kříže se liší velikostí, tvarem, formou i mírou opracování.

¹¹¹ *Krajinou a přírodou východních Čech*. [online]. Dostupné z URL: <http://bohemiaorientalis.cz/kammene-krize/> [2014-06-03]

¹¹² *Smírčí kříže*. [online]. Dostupné z URL: <http://www.tournavigator.cz/tk/sk/> [2014-06-03]

¹¹³ *Krajinou a přírodou východních Čech*. [online]. Dostupné z URL: <http://bohemiaorientalis.cz/kammene-krize/> [2014-06-03]

Samozřejmě, že nejzajímavější jsou kříže s **nápisy a symboly**. Umělecké ztvárnění není tak důležité vzhledem k tomu, že daný kříž musel někdy z kamene jako pokání vytesat vrah.

Ke každému kříži se také váže nějak **příběh**. Bohužel se u většiny křížů důvody vztyčení nezachovaly ani v ústní tradici, ani v písemné podobě, a tak se jen můžeme domýšlet, jaký zločin či jaké neštěstí se na daném místě přihodilo. Vzhledem k velmi vysokému stáří většiny křížů, se původní příběhy z kolektivní paměti vytratily a byly obvykle nahrazeny příběhy novými, mladšími. Tyto příběhy jsou často doplněny i různými **legendami**.¹¹⁴

V **Ašském výběžku** se dodnes zachovalo 16 kamenných křížů. **Nejstarší** datovaný kříž v ČR se nalézá v **Podhradí** u Aše a pochází z období po roce 1200. Jeho stáří je spolehlivě doloženo právě dochovanou smírčí smlouvou. Nyní stojí nad silnicí u zastávky autobusů Marak, čp. 314. Původně to byl přesně opracovaný kamenný kříž, dnes je vlivem času značně poškozený, protože byl vytesaný **z břidlice** a ne z obvyklé žuly nebo pískovce. Podle tradice je postavený na místě, kde zahynul sedlák pod převráceným vozem. Skutečně byl postaven 1. 7. 1290 Heinrichem z Plavna na hranici ašské farnosti, jak o tom svědčí listina uložena v městském archivu v Plavně.¹¹⁵

Další kříž v Podhradí je kříž s poškozenou hlavou, uprostřed je vyryt **obrys radlice**. Stojí v obci u obecního úřadu, čp. 297, pod úrovní silnice a je do poloviny zapuštěn do země.¹¹⁶ Podle pověsti stával u staré studny, které se říkalo Stříhačská, protože tam za starých časů, kdy ještě byly v ašském kraji ovce chovány ve velkém, stříhali ovce z podhradských ovčínů. Jednou jel zámecký čeledín z hospodářského dvora hradu v Podhradí s pluhem, do kterého byli zapřaženi dva koně, dolů po příkrém svahu zámeckého kopce. Náhle se koně splášili a pádili kopcem dolů. **Čeledín** se je snažil zadržet, ale pluh se přitom převrhl a radlice zranila čeledína tak těžce, že svému

¹¹⁴ *Krajinou a přírodou východních Čech*. [online]. Dostupné z URL: <http://bohemiaorientalis.cz/kammenne-krize/>[2014-06-03]

¹¹⁵ Klub českých turistů, *Tematický turistický odznak Kamenné kříže Ašsko*. Dvůr Králové nad Labem. záznamník číslo 000050

¹¹⁶ Tamtéž

zranění podlehl. V upomínku této nehody byl zřízen kříž, do kterého byla dlátem vydlabána radlice.¹¹⁷

Na **rozcestí silnic** na městský hřbitov a do Verněřova stával kamenný kříž, který byl nějakou dobu nezvěstný. Roku 1983 byl nalezen v Klicperově ulici a po opravě byl přesunut na původní stanoviště.¹¹⁸ O něm se vypravuje, že je to **náhrobní kámen** švédského plukovníka, který zde padl při jedné bitvě mezi Švédy a císařským vojskem za třicetileté války. Pověst říká, že císařští měli své ležení na Skřivánčím vrchu a Švédové na vrchu Háj. Důkazem, že císařská děla ostřelovala ze Skřivánčího vrchu pozice Švédů na Háji, mají být **okrouhlé prohlubně** ve skalách Háje, které prý byly způsobeny dopadajícími dělovými koulemi. Ve skutečnosti jsou to však prohlubně vzniklé po křemenných oblázcích, které vypadly ze zvětralé břidlice.¹¹⁹

V areálu Základní školy v **Hlávkově ulici** stojí kamenný kříž o jednom rameni, který stával u staré cesty z Mokřin do Aše. Koly okolo projíždějících povozů byl často poškozován a tak byl přemístěn na současné stanoviště.

Další kříž stojí poblíž státní hranice v oblasti **Benešova paloučku**. Je žulový, mírně nachýlený nazad, se stopami po **zásazích střel**. Pověst k němu není zaznamenána, ale utrpěl ostřelování, kdy pravděpodobně okolo procházející hlídky si jej zvolily za terč.

Patrně **nejzápadněji** u nás stojí kamenný kříž se silným dříkem a krátkými zaoblenými rameny nachýlený nazad v úhlu 70°. Stojí poblíž místa, kde se dříve stýkaly hranice tří království, Českého, Bavorského a Saského, v dnešním **Trojmezí**.¹²⁰ Podle jedné místní pověsti byl postavený jako **pomníček důstojníka**, který tady zahynul při souboji. Jiná báje zas vypráví o tom, že se tu měli v souboji utkat **dva rytíři** a navzájem se pobodat tak, že oba na místě zemřeli a byli tu

¹¹⁷ Fischer, Wilhelm. *Ašské pověsti*, Muzeum Aš 1999

¹¹⁸ Klub českých turistů, *Tematický turistický odznak Kamenné kříže Ašsko*. Dvůr Králové nad Labem. záznamník číslo 000050

¹¹⁹ Fischer, Wilhelm. *Ašské pověsti*, Muzeum Aš 1999

¹²⁰ Klub českých turistů, *Tematický turistický odznak Kamenné kříže Ašsko*. Dvůr Králové nad Labem. záznamník číslo 000050

i pohřbeni. Před druhou světovou válkou prý dokonce jeden z místních lidí ve snaze tuhle pověst dokázat kříž vykopal, ale žádný hrob pod ním nenašel.¹²¹

1.5 Osobnosti spojené s Aší

1.5.1 Johan Wolfgang Goethe (1749 – 1832)

Slavný německý básník, prozaik, dramatik, historik umění a umělecký kritik, právník a politik, biolog a stavitel často cestoval po Čechách, které si velmi oblíbil. Dvacetkrát projížděl také Aší v letech 1806 – 1823 při cestě z Výmaru do Karlových Varů a hranice překračoval ve svém kočáře na hraničním přechodu Neuhausen (Nové Domy). Aš se mu ale vůbec nelíbila. Při prvních návštěvách ji nazval špinavou a ohavnou. Při své desáté návštěvě v květnu 1812 si do svého deníku poznamenal: „*Toto město je nejohavnější z celého křesťanstva.*“¹²² Goethe se často zastavoval na náměstí v hotelu U Zlatého jelena, kde několikrát přenocoval. Přátelil se s ašským poštmistrem Johannem Georgem Langheinrichem, od kterého se poprvé dozvěděl o nových lázních v Úšovicích (Mariánské Lázně). Když v roce 1814 hotel vyhořel, nechal Johann Langheinrich na jeho místě postavit nový hotel U Pošty, kde Goethe oslavil své 70. narozeniny 28. srpna 1819. Jeho zastávky v Aši vedly ke zhotovení **pamětní desky**, která byla umístěna právě na hotelu U Pošty na náměstí.

V roce 1932 u příležitosti jeho 183. narozenin, byl uprostřed náměstí odhalen **pomník** na podstavci uprostřed kašny. Na podstavci jsou reliéfy z Goethových děl „Utrpení mladého Werthera“, „Heřman a Dorota“, „Faust“ a na dalším letopočty pobytu velkého básníka v Aši. Autorem sochy v nadživotní velikosti byl profesor a umělec Johann Watzal.¹²³

¹²¹ Tajemné kříže v bavorsko-sasko-českém Trojmezí. [online]. Dostupné z URL: <http://www.novinky.cz/cestovani/212977-tajemne-krize-v-bavorsko-sasko-ceskem-trojmezi.html> [2014-09-18]

¹²² FRANCK, Beate. *Cestování časem po Ašsku* Trined GMBH, Rainer Huebsch, 2011. [DVD].

¹²³ KUHN, Antonín. Ašsko – místo bohaté historie, *Listy Ašska*, č. 7, 18. února 2015, s. 9

Podle Goetha byl nazván také vrch východně od Aše směrem na Hazlov, kterému se dnes říká **Goethova skalka**. Jedná se o zhruba 400 m dlouhý horninový výchoz křemenného valu, který tvoří tvarově velmi pestré skalní útvary, kde Goethe prováděl geologická bádání. Zde objevil naleziště odrůdy minerálu vesuviánu, který nazval **egerán**. Jméno egerán je odvozeno ze slova Eger, což je německý název pro město Cheb a jeho odvozenina Egerland pro celý chebský region. Socha na pomníku představuje básníka právě s tímto minerálem v rukou.

Nedaleko od Goethovy skalky se nachází **Goethův kámen**, na němž je umístěna pamětní deska, kterou zde nechal zasadit Goethův chebský přítel, policejní rada, amatérský přírodovědec a sběratel minerálů J. S. Grüner na počest návštěvy sasko-výmarské velkovévodkyně **Marie Pavlovny**. V překladu nápis zní: *„Na této skalce stála šlechtná hraběnka hluboce pohnuta, protože Goethe zmizel z výsostných kruhů, ten, jenž zde tak rád odpočíval. Vládnoucí velkovévodkyně ze Saska-Výmaru-Eisenachu Marie Pavlovna, rozená velkokněžna ruská, na počest památky velkého básníka při návštěvě Goethova kamene v srpnu 1846. Nově osazeno 28. srpna 1894.“*¹²⁴

1.5.2 Gustav Geipel (1853 -1914)

Ašský dobrodinec – tak je často titulován neuvěřitelně štědrý mecenáš se silným sociálním cítěním Gustav Geipel. Jeho dědeček byl zakladatelem textilní továrny **Christian Geipel a syn**, která vyráběla vkusně a moderně vzorované látky nejen pro český trh, ale našla odbytí i v zahraničí. Gustav Geipel stál jednu dobu v čele továrny, která úspěšně otevřela pobočky v Praze, Brně a Budapešti, ale ve čtyřiačtyřiceti letech se rozhodl věnovat jiným aktivitám.

Geipel se snažil jednat podle zásady „**bohatství zavazuje**“ a jeho životní pouť je plná hmatatelných důkazů naplňování tohoto hesla. V Aši nechal vystavět občanský

¹²⁴ *Goethova trasa*. [online]. Dostupné z URL: <http://m.taggmanager.cz/cs/3314> [2014-10-8]

domov – ubytovnu pro sociálně slabé tkalce. Ašský evangelický kostel mu vděčí za pořízení největších a nejkrásnějších varhan na západě Čech.

200 tisíc zlatých věnoval Geipel do **oprav** společných ulic a náměstí a městu také věnoval pozemek pro výstavbu gymnázia a přilehlého sportoviště. Podporoval chudé školáky, zakoupil rentgen pro nemocnici a nechal vystavět plicní ozdravovnu. Do městského rozpočtu Aše celkem vložil tehdy omračující obnos 6 milionů zlatých, ovšem peníze byly zkonfiskovány rakouským státem na válečné výdaje. Zemřel v téže roce, kdy začala 1. světová válka. O deset let později, v roce 1924, Aš slavnostně odhalila jeho **památník**, který byl v roce 2014 u příležitosti stého výročí Geipelova úmrtí rekonstruován.¹²⁵

1.5.3 Robert Schumann (1810 – 1856)

Byl jednou z nejvýznamnějších osobností hudebního romantismu. Proslul svým bujarým životem a řadou milostných dobrodružství a jedno z nich se týká pávě města Aše. Česká a německá **pamětní deska**, jež se dnes nacházejí na fasádě hudební školy v Aši, shodně upomínají na krátkou romanci mezi skladatelem Robertem Schumannem a ašskou pianistkou **Ernestine von Fricken**.

Ernestine von Fricken se narodila 7. prosince 1816 v Podhradí u Aše (Neuberg) a vyrůstala v Aši jako adoptivní dcera svého strýce, barona Ignaze von Fricken. Ernestine a Robert se seznámili v domě lipského hudebního pedagoga Friedricha Wiecka, otce pozdější Schumannovy manželky Clary, na jejímž koncertě v Plavně byl v dubnu roku 1834 dohodnut Ernestinin studijní pobyt v Lipsku. V září téhož roku se Schumann s Ernestinou **zasnoubil**, na podzim roku 1835 však zasnoubení zrušil. Krátký vztah se nicméně odrazil v jeho umělecké tvorbě, konkrétně v klavírním cyklu „Carnaval, scenes mignonnes sur quatre notes“. Ve většině jeho částí ústřední motiv tvoří do podoby tónů převedená písmena A-S(Es)-C-H a S(Es)-C-H-A, tedy **název**

¹²⁵ *Turistický portál Karlovarského kraje*. [online]. Dostupné z URL: <http://cestovani.kr-karlovarsky.cz/> [2014-06-25]

města Aš a zkratka Schumannova příjmení. V díle se dále krom fiktivních postav a postav z Commedie dell'arte objevují reálné figury ze Schumannova okolí, mezi nimi i Ernestine jako Estrella a Clara coby Chiarina.¹²⁶

Ernestine slavila jako **pianistka** značné úspěchy především na regionálním poli, pořádala mj. četné koncerty pro dobročinné účely. Pozvánky na koncerty a kritiky v regionálním tisku dokládají její popularitu a pozitivně hodnotí jak její kvality jako interpretky, tak její zásluhy o popularizaci soudobé klavírní hudby, např. skladeb F. Chopina. Právě Ernestinin doporučující dopis bývalému snoubenci stál na počátku kariéry houslisty a skladatele Christoha Wolfganga Hilfa z (Bad) Elster, jehož smyčcový kvartet později opakovaně koncertoval i v Aši.

Ernestine, provdaná a záhy ovdovělá **von Zedwitz**, zemřela v Aši 13. listopadu 1844 v pouhých 27 letech. Její ctitelé se s ní tehdy rozloučili prostřednictvím veršovaných nekrologů uveřejněných v regionálním tisku.¹²⁷

1.5.4 Konrád Henlein (1898 - 1945)

Tento nechvalně známý **sudetoněmecký politik** se narodil ve Vratislavicích nad Nisou v rodině továrního úředníka a jednatele soukromých firem Konráda Henleina a jeho ženy Hedwigy, roz. Dvořáčkové. Vystudoval obchodní akademii v Jablonci nad Nisou a po 1. světové válce, do které dobrovolně narukoval, se uchýtil v Jablonci jako úředník ve finančním ústavu Kreditanstalt der Deutschen. Rovněž se stal členem rychnovské pobočky Svazu německých cvičenců (Deutscher Turnerverband - DTV), organizace sdružující německé tělocvičné spolky v ČSR.

V roce 1925 dráhu bankovního úředníka zcela opustil a věnoval se pouze tělovýchově, když v říjnu téhož roku získal místo placeného **učitele tělocviku** v tělocvičném spolku v Aši. Od května 1931 zastával funkci náčelníka tělocviku

¹²⁶ *Muzeum Cheb*. [online]. Dostupné z URL:

<http://www.muzeumcheb.cz/sbornik/obsah/sbor/2012/2012.html> [2014-06-25]

¹²⁷ Tamtéž

ve svazové radě DTV, jejímž členem se stal již v květnu 1928. V Aši se také oženil s o šest let mladší Emmou Luisou Geyerovou, dcerou **místního cukráře** a kavárníka a krátce před svatbou změnil vyznání z katolického na evangelické. S manželkou Emmou Luisou měl celkem pět dětí, Gudrun, Ingrid, Horsta a dvojčata Gerhild a Ortrud.

Stál v čele nově vzniklé strany Sudetendeutsche Partei (SdP) a pozdější NSDAP a stanul jako poslanec v Národním shromáždění ČSR. Na sjezdu Sudetoněmecké strany v Karlových Varech v roce 1938 vyhlásil tzv. **Karlovarský program**, který obsahoval osm bodů a byl naplněním snahy českých Němců rozdělit české země na českou a německou část.¹²⁸

Po obsazení českého pohraničí Německem byl Henlein Hitlerem dále jmenován **říšským komisařem pro Sudety** a stál v čele této oblasti jako říšský místodržící. Rovněž získal hodnost Gruppenführera SS a Obergruppenführera a byl zvolen jako poslanec do Říšského sněmu. Po obsazení zbytku ČSR zastával přechodnou funkci šéfa civilní správy okupačních vojsk až do nahrazení vojenské správy řádnými protektorátními orgány.

Po narození dvojčat 13.3.1939 získal Henlein od Hitlera 100 000 říšských marek k zakoupení prostornějšího bytu, a tak se s rodinou vrátil z Liberce (hlavní město Sudet) na **Chebsko** a s pomocí tohoto obnosu zakoupil od pražského architekta Ing. Dr. Milana Babušky velkostatek **Manský Dvůr** (Lehnhof), severozápadně od Dolního Žandova (Untersandau) mezi Chebem a Mariánskými Lázněmi.

Návrat na Chebsko se mu však stal o několik let později osudným. Dne 7.5.1945 opustil Henlein Liberec a zamířil směrem do Chebu s úmyslem vyjednávat s Američany. Byl však zadržen americkou vojenskou policií a převezen do Plzně, kde v tamním zajateckém táboře, poté co zjistil, že s ním nikdo z odpovědných činitelů USA nehodlá jednat, a že je považován za válečného zločince, který bude vydán

¹²⁸ RYCHLÍK, Jan. *Trauma Mnichova [online]*. Dostupné z URL: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/nazory-a-komentare/75-let-od-mnichova-spolocene-prolita-krev-narod-meli/r~04d893ce252011e3b6ba0025900fea04/> [2014-09-24]

Československu, spáchal 10.5. **sebevraždu** přeřezáním žil na obou zápěstích střepinami skel svých brýlí.¹²⁹

1.5.5 Johann Watzal (1887 – 1945)

Jeho otec se narodil ve Vernéřově a matka v Aši na Mikulášském vrchu. Johann se narodil 22. února 1887 v Chebu, ale školu absolvoval v Novosedlicích na Teplicku. Škola přesvědčila jeho otce pekaře, aby dal syna na další studia, neboť projevuje nevšední talent ve výtvarnictví. Johann vystudoval modelářství na Odborné škole keramické v Teplicích. Dál pokračoval ve studiu ve Vídni ve škole uměleckých řemesel Rakouského muzea. Poté byl povolán na Akademii výtvarných umění do Drážďan, kde se podílel na zhotovování plastik pro Berlín.

V první světové válce byl raněn a po jejím skončení učil na státní Odborné keramické škole v Teplicích, kde byl jmenován také profesorem. Vedle výuky tvořil sochy, reliéfy, jako materiál používal mramor k tesání a bronz k odlévání. Kromě známého pomníku Johanna Wolfganga Goetha, který vytvořil v roce 1932, také navrhl a vypracoval v roce 1923 pro město Aš pískovcový pomník Gustava Geipela.¹³⁰

1.5.6 Jakob Ellrod (1601 – 1671)

Představitel ašské protestantské obce, proslul jako matematik a astronom. Během svého pobytu v Aši sepsal vědecké pojednání o kometách, v odborných kruzích jsou ceněna i jeho vylepšení kompasu.

¹²⁹ Encyklopedie chebských památek [online]. Dostupné z URL: <http://encyklopedie.cheb.cz/cz/osudy-a-tvare-chebu/konrad-henlein> [2014-10-30]

¹³⁰ KUHN, Antonín. Ašsko – místo bohaté historie, *Listy Ašska*, č. 7, 18. února 2015, s. 9

1.5.7 Sebastian Knüpfer (1633 – 1676)

Byl synem ašského varhaníka. V roce 1657 se stal varhaníkem v chrámu sv. Tomáše, který zaujímal v hudebním životě jedno z nejpřednějších míst ve střední Evropě. Jako hudebník a skladatel byl váženým předchůdcem J. S. Bacha.

1.5.8 Johann Simon Zeitler (1704 – 1765)

Proslul jako truhlářský mistr a řezbář z Doubravy u Aše označovaný za „vogtlandského mistra baroka“. Autor četných oltářů na Ašsku a v širokém okolí. Jeho nejvýznamnějším dílem byl oltář evangelického kostela v Aši z roku 1754.

1.5.9 Johann Christoph Hilf (1783 – 1885)

Byl nejznámější syn hudebně nadané tkalcovské rodiny ze Studánky. Již v 21 letech se stal koncertním mistrem a sólistou lipského orchestru, v letech 1842 – 1850 koncertním mistrem u dirigenta Spohra v Kasselu. Od roku 1851 vedl lázeňský orchestr v Elsteru, který byl založen jeho otcem.

1.5.10 Christoph Johann Grünbaum (1785 – 1870)

Po absolvování gymnázia a výuky zpěvu v Regensburgu působil jedenáct let jako operní tenor v Praze. Později se usadil v Berlíně jako učitel hudby a překladatel francouzských a italských operních textů.¹³¹

¹³¹ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005.

1.5.11 Karl Alberti (1856 – 1953)

Karl Alberti pracoval od roku 1893 jako ředitel měšťanské školy v Aši. Intenzivně se věnoval vlastivědnému bádání a publikoval četné články o ašských dějinách. Jeho práce shrnutá v čtyřdílném díle „Příspěvky k dějinám města Aše a ašského okresu“, tvoří základ pro poznání ašské minulosti.

1.5.12 Ernst Adler (1862 – 1938)

Čestný občan města Aše, majitel barevny, příznivec umění a vědy, majitel velké sbírky obrazů, knih a pamětních medailí s námětem reformace a Luthera. V letech 1917 a 1930 nechal razit pamětní medaile s vyobrazením Dr. Martina Luthera.¹³²

1.5.13 Gustav Jäger (1865 – 1938)

Po studiích na chebském gymnáziu a vídeňské univerzitě se stal profesorem fyziky ve Vídni. Autor významných studií o molekulární teorii plynů, aerodynamice a akustice. Byl děkanem a rektorem univerzity ve Vídni.

1.5.14 Josef Liška Doudlebský (1896 – 1966)

Byl známý jako dramatik několika desítek divadelních her a autor sci-fi knih. V Aši působil jako úředník v textilních závodech od roku 1946 a v roce 1966 zde i zemřel.¹³³

¹³² KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005.

¹³³ KUMPERA, Jan. *Západní Čechy od A do Z*. P. Dobrovský – BETA a J. Ševčík Praha – Plzeň 2003. ISBN 80-7306-060-4.

1.5.15 Ladislav Ptáček (1908 – 1974)

Po studiu na lékařské fakultě v Praze v roce 1948 působil rok jako lékař v Aši.¹³⁴ Psal básně, dramata i literární kritiku. Jeho doménou však byla próza. Ve svých knihách uplatnil především lékařskou tematiku. Některé knihy vydal pod pseudonymem František Marek. Nejpopulárnějším dílem je kniha „V klopě růži.“

1.5.16 Jan Týml (1905 – 1945)

Pracoval jako učitel na menšinových školách u nás. V Aši působil v letech 1924 – 1925.¹³⁵ Proslavil se jako básník, reportér a autor knih pro děti. Navštěvoval krajany v cizích zemích a jejich svědectví uplatňoval ve svých knihách.

1.5.17 Lenka Hyková - Marušková (nar. 1985)

Olympionička, která vybojovala v roce 2004 na OH v Aténách stříbrnou medaili ve střelbě sportovní pistolí na 25 metrů.¹³⁶

1.5.18 Prezidenti v Aši

Ašský region navštívilo také několik prezidentů. **Edvard Beneš** v roce 1915, při svém odjezdu do emigrace, kdy ještě nebyl prezidentem. **Václav Havel** navštívil náš region v roce 1996, **Václav Klaus** roku 2006. Z komunistických prezidentů tehdejšího Československa přijel do Aše také **Ludvík Svoboda** a v roce 1973 sem zavítal **Gustav Husák**.

¹³⁴ KUMPERA, Jan. *Západní Čechy od A do Z*. P. Dobrovský – BETA a J. Ševčík Praha – Plzeň 2003. ISBN 80-7306-060-4.

¹³⁵ KUMPERA, Jan. *Západní Čechy od A do Z*. P. Dobrovský – BETA a J. Ševčík Praha – Plzeň 2003. ISBN 80-7306-060-4.

¹³⁶ KRÁTKÝ, Jiří – VRBATA, Milan. *Aš v zrcadle času*. Městský úřad Aš, 2005.

1.6 Ašské pověsti

Pověsti se od nepaměti předávají **ústním podáním** z generace na generaci, a proto si jen těžko mohou po staletí udržet původní podobu. Časem se něco přidá, něco se ubere, něco se pozmění. Ale jádro původní pověsti většinou přetrvá, někdy přizpůsobené současným podmínkám. Proto i na Ašsku vznikala od jednoho motivu **rozičná podání**, která ve svém souhrnu umožňují činit závěry o jádru původní formy. Nevyskytují se zde jen pověsti o **nadpřirozených bytostech** a jevech, jako třeba o divokém lovcí, mechových mužičcích a mechových žínkách, ohnivém psovi, domácích skřítcích, čertech, bezhlavém jezdcí, čarodějných knihách a začarovaných pokladech. Vyskytují se zde také pověsti o loupežnících, o setkání s divokými zvířaty, o vzniku místních názvů, do země se propadnuvších hostincích či hradištích, o neobvyklých událostech a nezvyklých místech. Někdy jsou to také pověsti pohádkového nebo šprýmovného charakteru.

Nejznámější bytostí z ašských vyprávění je **Nahřbetskoč**. Ve většině pověstí je to šedivý mužiček, který se objevuje v lese podél cest, nejčastěji u **Kočičího smrku**, a skáče nic netušícím pocestným na záda. Po setkání s ním většinou nebožák leží několik týdnů nemocen. Často se také objevuje **čert** spolčený s některým z hospodářů, který znenadání zbohatl. Mnohé bytosti vystupující v pověstech dobrým lidem neuškodí, zato zlé trestají. Například divoký lovec, mechové žínky a domácí skřítkové. V dalších příbězích vystupují cikáni, kteří táhnou krajem a umí ovládat oheň. Jiné pověsti se vztahují k cizím vojskům, která napadají zdejší obyvatele. Mnoho pověstí je také spojeno se smírčími kříži, o kterých již byla zmínka.

Zde jsou ukázky některých pověstí:

Nahřbetskoč

Na křižovatce cest, kde kdysi stál mohutný Kočičí smrk, trouchnivěji nyní poslední zbytky obrovského stromu, o kterém mnozí tvrdí, že to byla borovice.

*Na pařezu tohoto stromu se někdy ukazoval šedivý mužiček, který lidem rád vyskakoval na záda. Podobný mužik se také proháněl v okolí kamenného kříže na rozcestí silnic do dolních Pasek a Verněřova. Jednomu dolnopaseckému sedlákovi si často sedal dozadu na vůz, takže se nakonec sedlák vůbec neodvažoval vyjet na cestu do Aše. Jednou také šla jedna paní z Krásné, která v lese trhala jahody, nahoru ke Kočičímu smrku. Když přicházela k velikému starému stromu, viděla čerta černého jako uhel, který seděl na stromě a sledoval ji planoucímá očima. Najednou sjel ze stromu jako blesk a chtěl jí **skočit na hřbet**. Paní odtud utíkala s křikem domů, co jí nohy stačily. Domů do Dolní Krásné doběhla celá zpocená, ani dechu nemohla popadnout. Musela ulehnout do postele a ještě dlouhou dobu několika týdnů byla z této příhody **nemocná**.¹³⁷*

Kostelík ve Štítarech

Kdysi stál ve Štítarech, na výšině uprostřed několika selských dvorů, obklopen temným lesem, osamělý kostelíček. Svolával věřící když přišel den Páně, když ráno pobízelo k práci, a večer, když se měli unavení lidé odebrat k odpočinku. O nedělích nebyl kostelík dost velký, aby mohl pojmout všechny věřící. Ba i pocestní na cestě do Frank nepromeškali příležitost a zašli do kostelíka, aby si na cestu blízkými rozsáhlými lesy vyprosili ochranu nebes. Na podzim se zde slavilo posvícení. V ten čas byly mísy plné dobrot a vesnici ovládly radost i veselí.

*Štěstí vísky však nemělo zůstat nerušené. Z Čech se blížil divoký, bojovný lid. Mluvil jinou řečí a k Němcům byl nepřátelský. Byli to **husité**. Když se obyvatelé Štítar dověděli, že krajem táhnou husité, loupi a plení, a blíží se k jejich obci, rozhodli se **uprchnout** do lesů. Byl to smutný odchod. Pláč a nářek nebraly konce.*

*Jen jeden osadník nechtěl svůj domov opustit. Byl to obyvatel samoty u lesa, jehož péči byl svěřen kostelík, ve kterém vykonával službu **kostelníka**. Když vesničané tak smutně opouštěli obec, nepřetržitě vyzváněl. **Hlas zvonku** zazníval ještě druhý den, kdy už byli uprchlíci v bezpečí. Kostelník se rozhodl k útěku až třetího dne, kdy již*

¹³⁷ Fischer, Wilhelm. *Ašské pověsti*, Muzeum Aš 1999

husity zahlédl. Než kostelík opustil, **ukryl** všechny drahocennosti v hlubokém lese. Pak ještě jednou pozdravil posvátné místo, nyní tak pusté a smutné, a připravil se odejít. Ale pohled! Vždyť tam nahoře ještě visel **zvoneček**, který tisíckrát zval věřící k bohoslužbám. Aby se nestal kořistí drancujících husitů, spěchal po schodech nahoru a odnesl jej do údolí. Síly mu však nestačily na to, aby zvonek mohl nést příliš daleko. Uschoval jej proto **v lukách**. Brzy mu zmizel z očí a o několik minut později přijal les do své ochrany také svědomitého kostelníka. Později tam také našel v bezpečném úkrytu vesničany ze Štítar. On sám pospíchal dále **do Frank**, aby přinesl zprávu o tažení husitů. Zpráva však nedošla a kostelník nebyl již nikdy spatřen.

Přešlo několik let. Válečné útrapy pominuly a i ve Štítarech se opět projevilo požehnaní míru. Částečně i zcela rozbořené domy byly opraveny nebo obnoveny. Strasti války by mohly být zapomenuty, ale zdi **rozbořeného** kostelíčku probouzely smutné vzpomínky a nedovolily znovu nalézt štěstí dřívějších dnů.

Štítarští by kostelík rádi znovu vystavěli. Bída minulých let a přátelské pozvání obyvatel Aše k vytvoření náboženské pospolitosti se štítarskými byly však příčinou, že časté přání kostelík znovu postavit **nebylo naplněno**. Až do minulého století byly pozůstatky kostelíku na místě patrné. Od těch dob zmizela po něm jakákoliv stopa. Zachovaly se pouze názvy „Kostelní poličko“, „Kněžský les“, „Farní louka“ a „Farní rybník“. Ani zvonek se již nenašel. Čas od času však prý zazní z údolí tichý zvuk zvonu a mnohá zbožná mysl jej za tiché noci uslyšela.¹³⁸

Poklad čerta z Pekelského lesa¹³⁹

Stalo se to v době, kdy **čert** v Pekelském lese ještě tropil neplechu. Postupem času získal velký **poklad**, který zakopal pod jeden pahorek v údolí. Jeden starý **hledáč pokladů** z Pastvin se o tom dozvěděl a rozhodl se, že čerta o jeho bohatství připraví. Přemluvil dvanáct statných **mužů**, aby mu v tom pomohli. V pozdní noční hodině

¹³⁸ Fischer, Wilhelm. *Ašské pověsti*, Muzeum Aš 1999

¹³⁹ Pekelský les – polesí mezi Újezdem a Pastvinami

*se vydali na cestu a starý jim důtklivě připomínal, aby hlavně **neřekli nahlas** ani jedno slůvko, nebo budou navěky pohřbení. Na určeném místě začali kopat, až konečně narazili na poklad. Jak ale spatřili sudy a hrnce plné peněz, jeden z nich se neudržel a hlasitě **zavýskl**. Tu klesly hrnce zpět **do země** a muži s nimi. Od té doby museli každý rok ve stejný čas přejít po rozžhavených penězích a byli vysvobozeni až tehdy, když byl čert z Pekelského lesa mrtev.¹⁴⁰*

¹⁴⁰ Fischer, Wilhelm. *Ašské pověsti*, Muzeum Aš 1999

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Práce dětí v muzeu

2.1.1 Budova bývalé hasičárny

2.1.1.1 *Můj favorit*

Prohlédni si muzejní expozici a podle svého uvážení vyber 1 nejzajímavější předmět.

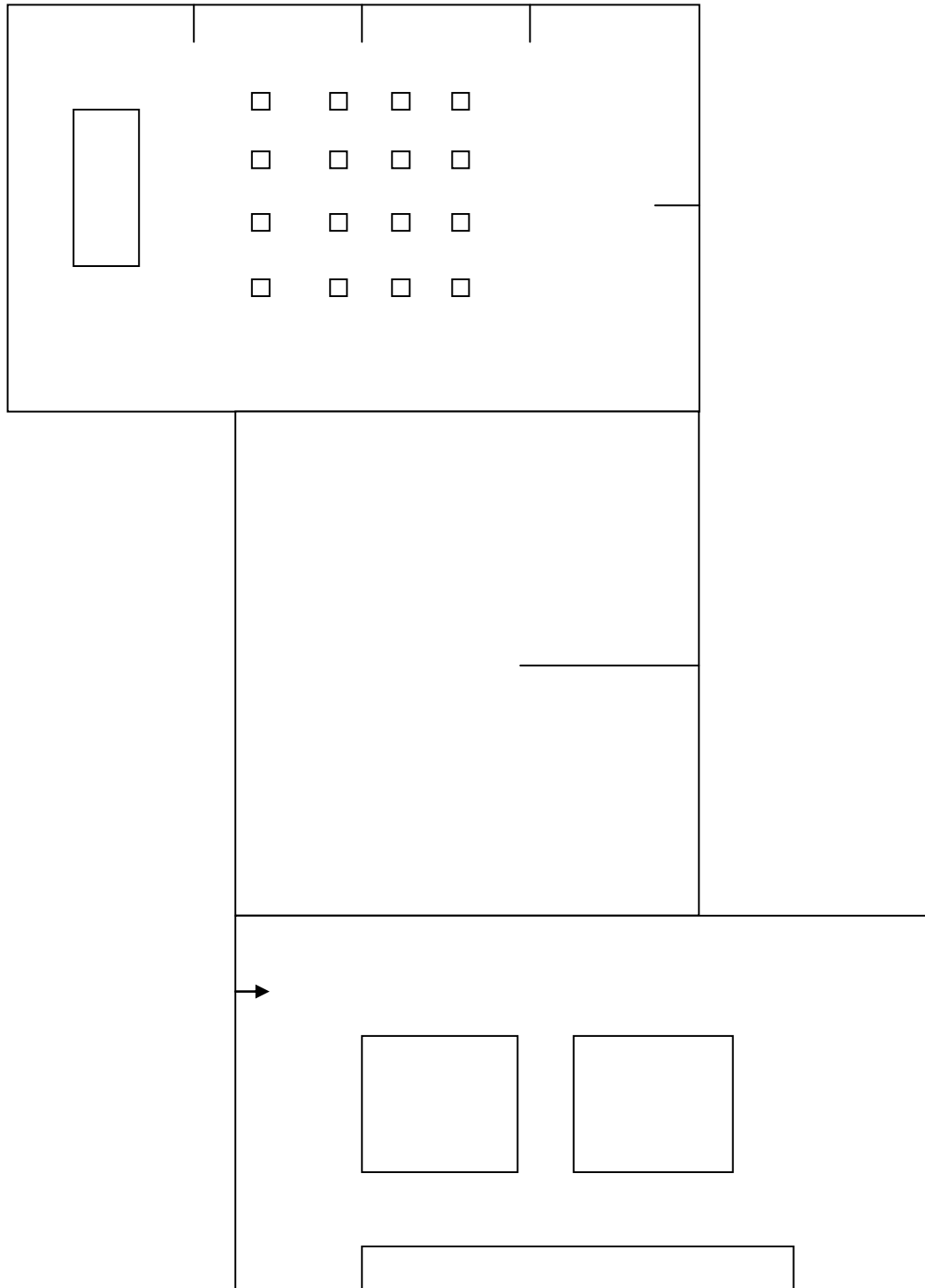
- Do pracovního listu jej slovně popiš tak přesně, abys jej nenazval a spolužáci pak mohli hádat, o který předmět jde.
- Nakresli tento předmět se všemi detaily a vysvětli, proč sis jej vybral.

2.1.1.2 *Plánek muzea*

Vyhledej v prostorách muzea následující exponáty a čísla je zapiš do připraveného plánu:

1. *tkalcovský stav*
2. *model dřívějšího Goethova náměstí*
3. *zvonice*
4. *ukázky středověkých zbraní*
5. *náhrobky Zedtwitzů*
6. *ašský kroj*
7. *vitrážovým oknům přiřaď písmena podle toho, co představují:*
 - A. - *malířství a sochařství*
 - B. - *věda a průmysl*
 - C. - *řemesla*
 - D. - *hudba a literatura*
 - E. - *obchod a doprava*
 - F. - *zemědělství*

Plánek muzea

2.1.2 Budova zámečku

2.1.2.1 Průvodce¹⁴¹

Děti ve dvojicích sestaví průvodce muzeem. Při návštěvě muzea si připraví návrh podle zadaných kritérií a ve škole pak vytvoří finální podobu průvodce.

Parametry:

- vlastní dětský návrh na formát a vzhled průvodce
- nápaditá úvodní stránka se všemi údaji (název muzea, otevírací doba, adresa)
- krátká charakteristika každé místnosti
- upozornění na 1, 2 nebo maximálně 3 nejzajímavější exponáty v každé místnosti podle uvážení
- jejich krátký popis
- charakteristika zahrady muzea
- jednoduchý obrázek jednoho vybraného předmětu
- krátké shrnutí údajů o expozici v německém nebo anglickém jazyce

¹⁴¹ VÝCHODSKÁ, Helena. *Dějepis hrou*. Plzeň 2008. ISBN 978-80-7020-171-8.

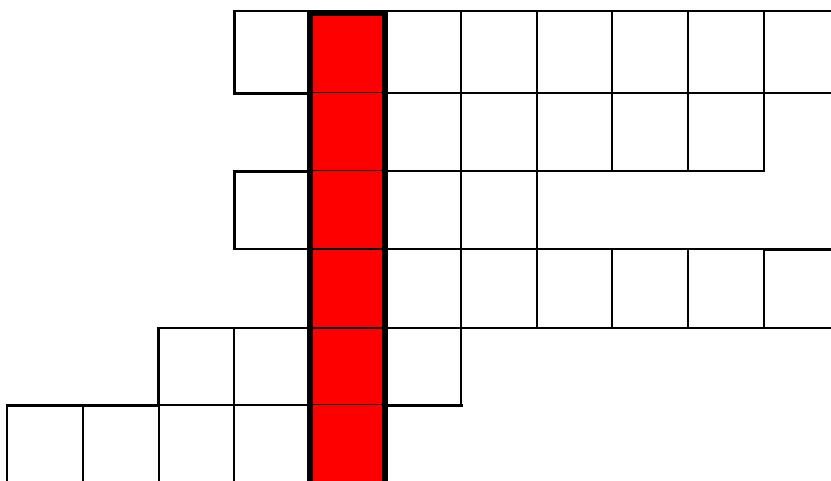
2.2 Práce dětí v terénu

2.2.1.1 Šifra krále Jana

Jan Lucemburský, jehož mnozí „král cizinec“ nazývali, významně se zapsal do historie ašského území. Král tento velmi miloval dobrodružství a proto i tobě bude dopřáno zakusit dobrodružnou výpravu, na jejímž konci se dozvíš, čím si král Jan úctu a vděčnost ašských pánů zasloužil.

Pečlivě plň dané úkoly a pilně putuj podle získaných indicií, možná i mapa ti poradí, kudy dál je třeba se vydat. Své putování začni na nově opraveném Goethově náměstí. Do tajenky doplň slova podle nápovědy a zjistíš jméno kamene, který drží básník v rukou.

1. Jak se jmenoval rod pánů na Ašsku?
2. Jak se jmenuje básník, jehož socha stojí uprostřed kašny?
3. V jaké ruce drží básník kámen?
4. Jakou budovu má socha za zády?
5. Jaký titul užíval Jan Lucemburský v Českých zemích?
6. Kolik oblouků má kamenný most nedaleko Goethova náměstí?

Tajenka: _____ . Tento minerál objevil Goethe na svých toulkách ašskou krajinou nedaleko Hazlova. Příměs zlata a železa mu dává hnědé zbarvení a

jeho jehličkové krystalky v této barvě jsou světovým unikátem. Název mu dal Goethe podle latinského názvu Chebu.

Nyní se postav tak, abys viděl básníkovi do tváře a vydej se směrem za jeho zády. Budova radnice skrývá tajemství na své západní stěně. Najdeš tam kamenný ašský znak s vytesaným letopočtem. Ten ti napoví, kudy se budeš ubírat dál.

1 – K	6 – Í
2 – Č	7 – Ř
3 – E	8 – A
4 – O	9 – L
5 – Ž	0 – M

(1765 – KŘÍŽ)

Doplň podle informačních panelů a vlastního výzkumu:

Dřevěný kříž se nachází na místě bývalého _____ . Základní kámen tohoto kostela byl položen v roce _____ . Roku 1833 byl v blízkosti kostela postaven pomník německého církevního reformátora, který se jmenoval _____ , k jeho čtyřstému výročí narození. Socha tohoto zakladatele evangelické církve drží v ruce _____ . Dívá se směrem k (světová strana) _____ . Přibližně tímto směrem také leží poslední sídlo Zedtwitzů, majitelů ašského panství. Vydej se tam.

V zahradě muzea se nachází kamenné náhrobky ze zrušeného hřbitova u evangelického kostela. Kolik jich je? _____

Jaké další kamenné památky najdeme v zahradě muzea? _____

Co znamená reliéf SALVA GUARDIA umístěný na rohu zdi zámecké zahrady? (Určitě ti pomohou zaměstnanci muzea. Zjisti od nich, z jakého roku reliéf pochází.) _____

Přesně o 402 let dříve český král Jan Lucemburský vydal listinu, která hrála rozhodující roli v dalších dějinách ašského území. Čeho se týkal tento dokument, se dozvíš po vylúštení následující šifry.

A	B	C	J	K	L	S	W
D	E	F	M	N	O	T	X
G	H	I	P	Q	R	V	Z

● ●

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

└ ∨ ∨ └ └

└ ┌ □ ∨ └ □

└ └ ┌ < □ □ └

∧ └ └ ┌ ∨ > ┌ └

└ □ ┌ └

∨ └ └ └ ∨ > └ >

└ └ ∨ >

(Připojil Ašsko k české koruně a zajistil jeho samostatnost.)

Zapiš rozšifrovaný text a vypočítej, v jakém roce král Jan tuto listinu vydal.

2.3 Práce dětí ve třídě

2.3.1.1 Celodenní projekt „Napříč ašskými dějinami“

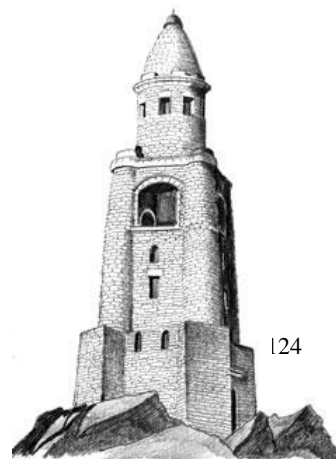
určeno pro 5. ročník

Český jazyk

Práce s Ašskými pověstmi

1. Doplň vynechaná písmena

Nejznám_jší b_tostí z_šských v_právění je Nahřbetskoč.
Ve v_tšině pov_stí je to šediv_ mužíček, který se ob_vuje
v lese podél cest. Nejčastěji je k v_dění u Kočičího smrku,
kde skáče nic netušícím poutníkům na záda a t_jsou pak
z toho nemocn_.

2. Vypiš z textu přídavná jména podle druhu

tvrdá

měkká

přivlastňovací

.....
.....
.....

3. Urči skladbu souvětí uvedených v textu.

.....

.....

¹⁴² [online]. Dostupné z URL: <http://www.rozhlednovymrajem.cz/wp-content/themes/rozhledny/kresby/haj.jpg> [2014-12-20]

4. Vyhledej v knize *Ašské pověsti ty pověsti*, ve kterých se objevuje Nahřbetskoč a vypiš jejich názvy. Zjisti, jak se Nahřbetskoč řekne v němčině. Napiš, jaké další pohádkové bytosti vystupují v Ašských pověstech.

Pověsti:

.....

.....

Bytosti:

.....

.....

Nahřbetskoč =

Výtvarná výchova

Ilustrace ke knize

Úkol: Prohlédni si knihu *Ašské pověsti*. Vyber si pověst, která tě zaujala, a pečlivě si ji přečti. Zahraj si na ilustrátora a zkus namalovat obrázek, který bude tvoji pověst charakterizovat. Pověst okopíruj, nalep na papír většího formátu a vedle nalep svůj namalovaný obrázek.

Pomůcky podle vlastního výběru: např. tempery, vodové barvy, suché pastely, mastné pastely, uhl, tužka apod.

Matematika

1. Středověká platidla

Už v pravěku vyměňovali obchodníci své zboží za náhrdelníky z ušlechtilého kovu. Praslovanské slovo grivna znamenalo náhrdelník. Tyto náhrdelníky bývaly stejné tvarem a také váhou a tak se hřivna stala základní jednotkou v mincovnictví.

V roce 1281 byla Aš dána do zástavy fojtům z Plavna za 600 hřiven stříbra. Kolik kilogramů stříbra musel král Jan Lucemburský zaplatit, aby mohl Aš opět připojit k české koruně?

(1 pražská hřivna = cca 253 g stříbra)

125

Současná hodnota stříbra je asi 9 Kč za gram ryzího stříbra. Vypočítej tehdejší cenu Aše v dnešní měně.

¹⁴³ [online]. Dostupné z URL: http://www.e-kniha.com/files/soubory/Proc/2011/proc_2011-5/bronzove_hrivny_z_tzv_doby_uneticke.jpg [2014-12-20]

2. Co si koupíš?

V 19. století pracovaly ve tkalcovnách děti od třinácti let 13 – 14 hodin denně. Denní výdělek činil 70 krejcarů. Kolik zlatých si jeden dělník vydělal za měsíc při šestidenním pracovním týdnu?

(1 zlatý = 100 krejcarů)

126

Sestav seznam věcí, které si tento dělník mohl za měsíc koupit.

CENY v roce 1863 - 1883

pšenice 100kg.....	4,30 - 6 zlatých
žito 100kg.....	4 - 5,2 zlatých
brambory 100 kg.....	1,9 zlatých
máslo 1 kg.....	1,07 zlatých
mouka 1 kg.....	0,21 zlatých
sádlo 1 kg.....	0,71 zlatých
rýže 1 kg.....	0,18 zlatých
víno 1 litr.....	0,15 - 0,30 zlatých
košile.....	1,45 - 2,75 zlatých
kalhoty.....	4 - 9 zlatých
pánský oblek.....	14 - 16 zlatých
kabát	11 - 25 zlatých ¹⁴⁵

¹⁴⁴ [online]. Dostupné z URL:

http://www.richtera.cz/numismatics/collection/collect_bohemia_1792.html [2014-12-20]

¹⁴⁵ SEJBAL, Jiří. Základy peněžního vývoje. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1997. s. 314. ISBN 80-210-1734-1.

Vlastivěda

Středověká řemesla¹⁴⁶

Metodika pro učitele:

Motivace:

Roku 1647 bylo Aši uděleno oprávnění k pořádání trhů a byl zaznamenán rozkvět řemesel, která dostala svoje cechovní řády.

Brainstorming na téma středověká řemesla (povolání):

Na tabuli se zapisují nápady žáků. Poté se podtrhnou povolání, která si žáci myslí, že už zanikla. Zakroužkují se pak ta, jež někteří z žáků neznají (nevědí, co bylo jejich náplní). K této aktivitě je vhodné se vrátit na konci hodiny a zápis upravit (označit ta povolání, která nově žáci poznali).

Rozdělení do skupin:

Může proběhnout cíleně, ale i zcela náhodně tak, že si žáci rozdají kartičky s názvy řemesel (viz příloha č. 1), hledají se ti, kteří si myslí, že mají svým oborem k sobě blízko (učitel může případně žákům napsat na tabuli nápovědu – dřevo, hlína...).

Práce s pracovním listem:

(viz příloha č. 2): K práci je možné využít různé slovníky, příručky a internetové stránky (viz použité zdroje)¹⁴⁷, kde budou žáci vyhledávat význam daných slov. Na závěr zhodnocení práce (možná řešení v příloze č. 3).

¹⁴⁶ VAŠATOVÁ, Helena. *Středověká řemesla*. [online]. Dostupný z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/9463/STREDOVEKA-REMESLA.html/> [2014-12-10]

¹⁴⁷ PAICHL, Přemysl. *Počátky řemesel v Plzni*. Dostupný z WWW: [\[http://www.paichl.cz/paichl/knihy/PLZ-REM.htm\]](http://www.paichl.cz/paichl/knihy/PLZ-REM.htm). [2014-12-10]

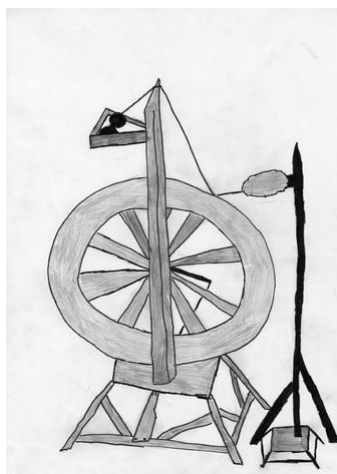
Středověká řemesla

130

149

150

151

¹⁴⁸ [online]. Dostupný z WWW:

http://www.baronyofdarkwater.org/images/guilds/shoemaking_woodcut.jpg. [2014-12-10]

¹⁴⁹ [online]. Dostupný z WWW: http://images.clipartlogo.com/files/ss/thumb/107/107857481/doodle-style-hammer-and-anvil_small.jpg. [2014-12-10]

¹⁵⁰ [online]. Dostupný z WWW: http://media.muzeumvalassko.cz/mrv/media/photos/cache/toc-se-kolovratku-020-2009-10-30_display.jpg. [2014-12-10]

¹⁵¹ [online]. Dostupný z WWW:

http://www.baronyofdarkwater.org/images/guilds/shoemaking_woodcut.jpg. [2014-12-10]

Příloha č.1

dřevo	oděv	jídlo	kov
<p>Tesař vyráběl především dřevěné stavební konstrukce</p>	<p>Barvíř používal různé rostlinné, živočišné a minerální látky k barvení kůže, tkanin a dalších materiálů</p>	<p>Cukrář vyráběl cukroví, bonbony</p>	<p>Klempíř zhotovoval z plechu různé předměty jako lampy, svítilny, krabice, hrnce, poklice</p>
<p>Kolář zhotovoval vozová kola, vozy a další dřevěné součásti vozů</p>	<p>Bělič pláten bělil utkané plátno</p>	<p>Kuchař připravoval pokrmy</p>	<p>Kovář vyráběl různé kovové předměty (podkovy, kování na vozy a kola, hřebíky...)</p>
<p>Truhlář vyráběl ze dřeva jak truhly, tak i židle, lavice či stoly, později skříně a almary</p>	<p>Tkadlec vyráběl tkaniny na tkalcovském stavu</p>	<p>Řezník porážel dobytek, porcoval maso, vyráběl masné výrobky</p>	<p>Nožíř vyráběl nože</p>
<p>Bečvář vyráběl různé dřevěné nádoby mimo dřevěných sudů</p>	<p>Krejčí stříhal a šil šaty z různých látek</p>	<p>Pekař pekli chléb a další moučné výrobky</p>	<p>Kotlár vyráběl kotle</p>

obchod	kůže	hlína	sklo
<p>Hadrář podomní obchodník, který kupoval po domech hadry a opětovně je prodával na další zpracování</p>	<p>Koželuh vydělával kůže</p>	<p>Hrnčír vyráběl z hlíny nádobí na kruhu a vypaloval je v peci</p>	<p>Sklíkař vyráběl sklenice</p>
<p>Kupec dovážel zboží pro kramáře a další obchodníky</p>	<p>Kožešník zhotovoval z kůží rukávničky, kožichy, čepice, límce</p>	<p>Cihlář vyráběl z hlíny cihly</p>	<p>Sklenář původně vyráběl nebo upravoval sklo nebo na ně maloval</p>
<p>Knihkupec obchodník, který nakupoval od spisovatelů rukopisy, dával je do tisku a obstarával prodej exemplářů</p>	<p>Švec původně sešíval kožené výrobky, později vyráběl obuv</p>	<p>Hlinomaz obmazával stěny hlínou, kterou uměl vyhladit a často i nabílit</p>	<p>Lahvář vyráběl láhve</p>
<p>Kramář drobný obchodník</p>	<p>Brašnář vyráběl z kůže brašny</p>	-	<p>Brusič skla brousil, hranil a brusem opracovával rovné sklo</p>

Příloha č.2

Možná řešení úkolů:

apatykář	lékárník
barvíř	barví a mandluje prádlo
bečvář	vyráběl sudy a bečky
bednář	výrobce dřevěných nádob (necek, škopků, beden)
brtník	lesní včelař
cedulář	lepič plakátů
čepičář	vyrábí pokrývky hlavy
čižbář	chytá ptáky
dráteník	podomní opravář hliněných hrnců pomocí drátů
dveřník	vrátný
farář	kněz na farnosti
flašněř	výrobce lahví
forman	kočí
handlíř	obchodník
hrnčíř	vyrábí hliněné nádobí
kalounkář	výrobce a prodavač kalounů (stuhy, tkanice atp.)
klempíř	pracoval s plechem (hrnce, lampy, talíře, svítilny...)
kojná	žena najatá ke kojení
kolář	vyráběl loukoťová kola k vozům
kolomazník	vaří kolomaz na mazání náprav vozů

koželuh	vydělává kůže
kramář	drobný obchodník
mlynář	mele mouku
poklasný	řídí polní práce
ponocný	noční hlídač, hlásný
porybný	správce rybníka
polír	stavební dozorce
přadlena	přede len
purkmistr	starosta
ras	odklízí mršiny
rychtář	představitel královské/panské moci
řešetář	vyrábí řešeta a síta
řezbář	zhotovuje dřevěné plastiky
sládek	vyrábí pivo
stoličník	vyrábí stoličky a lavice
šafář	řídí práci panské čeledi
švec	vyrábí boty
uhlíř	pálí uhlí v milířích
vetešník	prodává obnošené oděvy a obuv
zvonař	vyrábí zvony

Příloha č.3

<i>apatykář</i>		<i>koželuh</i>	
<i>barvíř</i>		<i>kramář</i>	
<i>bečvář</i>		<i>mlynář</i>	
<i>bednář</i>		<i>poklasný</i>	
<i>brtník</i>		<i>ponocný</i>	
<i>cedulář</i>		<i>porybný</i>	
<i>čepičář</i>		<i>polír</i>	
<i>čižbář</i>		<i>přadlena</i>	
<i>dráteník</i>		<i>purkmistr</i>	
<i>dveřník</i>		<i>ras</i>	
<i>farář</i>		<i>rychtář</i>	
<i>flašněř</i>		<i>řešetář</i>	
<i>forman</i>		<i>řezbář</i>	
<i>handlíř</i>		<i>sládek</i>	
<i>hrnčič</i>		<i>stoličník</i>	
<i>kalounkář</i>		<i>šafář</i>	
<i>klempíř</i>		<i>švec</i>	
<i>kojná</i>		<i>uhlíř</i>	
<i>kolář</i>		<i>vetešník</i>	
<i>kolomazník</i>		<i>zvonář</i>	

Přírodověda

Život ve středověku

V roce 1331 vydal Jan Lucemburský listinu, v níž zaručoval samostatnost Ašska a připojil ho natrvalo k českému království. V té době se na našem území rozkládal především hustý, neprostupný prales. V lesích bylo mnoho zvěře a řeky a potoky byly plné ryb.¹⁵²

Vypracuj zadané úkoly:

a)

- *Jak se v té době získávala zemědělská půda?*

- *Vysvětli pojem trojpolní hospodaření.*

- *Jakým způsobem se využívaly zemědělské plochy na Ašsku?*

- *Jaká zvířata žila v lesích v té době a dnes?*

¹⁵² [online]. Dostupný z WWW: <http://www.boubinsky-prales.cz/fotky/vylety-mprales.jpg>. [2014-12-10]

b)

➤ *Jaký byl způsob stolování v době Jana Lucemburského u šlechty a poddaných?*

➤ *Jak se lišil jídelníček šlechty a poddaných?*

➤ *Porovnej stolování a společenské chování tehdy a dnes.*

148

¹⁵³ [online]. Dostupný z WWW: http://zpravy.kurzy.cz/obrazky/89/361989-historie-stredoveke-kuchyne-a-stolovani-v-cechach-13-stoleti/stredoveka_hostina.jpg. [2014-12-10]

Doplňující otázky:

➤ *V čem se odlišuje prales od lesa?* _____

➤ *Jaké ryby myslíte, že žijí v místním potoce?* _____

➤ *Čím se liší voda v potoce a rybníku?* _____

➤ *Jaký je rozdíl mezi jezerem a rybníkem?* _____

➤ *V jakých potocích nemohou žít pstruzi a raci?* _____

➤ *Jaký význam mají v přírodě štiky?* _____

Vyber si jednu rostlinu nebo živočicha, který se v době Jana Lucemburského mohl vyskytovat ve zdejším prostředí a nakreslí ho.

2.3.1.2 Aš včera a dnes

Následující místa ve městě vyobrazená na starých fotografiích zkuste identifikovat, najděte je v nynější Aši a vyfotografujte jejich současnou podobu. Porovnejte, jak se tato místa změnila.¹⁵⁴

¹⁵⁴ <http://www.assti-rodaci.cz/img/original/>

2.3.1.3 Plánek města

Úkoly:

1) Vyhledej a vybarvi na plánu tyto památky:

Rozhledna

Kostel sv. Mikuláše

Socha Martina Luthera

Muzeum

Radnice

Kamenný most

Památník Gustava Geipela

2) Vybarvi na plánu směrovou růžici a zjisti:

- jaké město se nachází na západ od Aše

- na jaké světové straně od Aše leží obec Verněřov

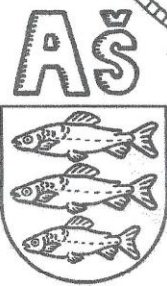
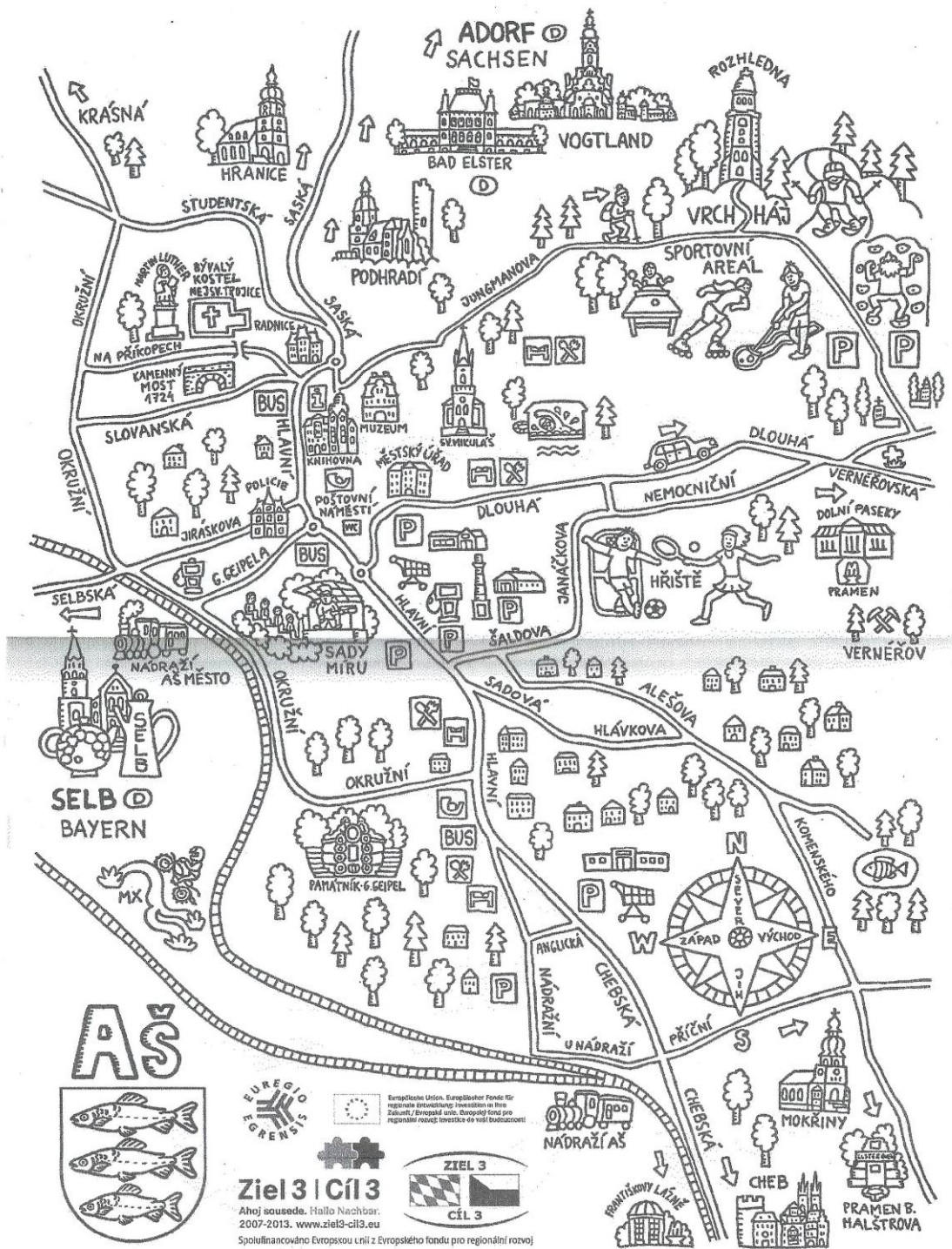
- na jaké světové straně leží obec Krásná

- jakým směrem od Sadů Míru pramení Bílý Halštrov

- jaký objekt se nachází východně od kostela sv. Mikuláše

- jaké město leží severně od Podhradí

3) Vybarvi červeně ulici, ve které sídlí tvoje škola.

Evropská unie, Evropský fond pro regionální rozvoj
 Investice do vaší budoucnosti

Ziel 3 | Cíl 3
 Ahoj sousede. Hallo Nachbar.
 2007-2013. www.ziel3-cil3.eu
 Spolufinancováno Evropskou unií z Evropského fondu pro regionální rozvoj

VYMALUJ SI MĚ

ZÁVĚR

Historie Aše se často ubírala jiným směrem než centrální část českého území. První osadníci, kteří kolonizovali Ašsko, byli Germáni a v Čechách rozšíření Slované se na území ašského výběžku neusadili, přestože osídlili sousední oblasti Saska i Bavorska. Centrem Ašska se stalo Podhradí s hradem Neuberkem, jehož páni zakládali osady v okolí a tak postupně vznikaly vesnice jako Aš, Vernéřov, Krásná, Doubrava a další.

Jelikož Ašsko bylo součástí historického Chebska, společně s ním patřilo nejprve německým Štaufům a později, zásluhou Přemysla Otakara II., se stalo součástí Českého království. Jan Lucemburský potom přijal Ašsko jako léno české koruny a tím zajistil jeho samostatnost. Přesto si na ašské území činili nároky jak páni z Plavna, tak i chebští a celá jeho historie byla poznamenána těmito snahami Ašsko získat. Zásluhou pánů z Neuberku a především jejich nástupců Zedtwitzů si však Ašsko udrželo svoji autonomii až do dob panování Marie Terezie. Důsledkem této správní i hospodářské nezávislosti na českém státu však byla naprostá převaha německého obyvatelstva na tomto území, s čímž souvisí jeho další vývoj a neblahé vyústění událostí v předmnichovském období. Fakt, že Ašsko často spadalo do závislosti pánů z Plavna, umožnil Zedtwitzům vyhnout se represáliím protireformace, které mezitím tvrdě dopadly na ostatní území Čech. Protestantské náboženství, které Zedtwitzové preferovali, se proto v ašském výběžku i nadále posilovalo a po skončení třicetileté války bylo Ašsko jediným protestantským územím České koruny. To se ukázalo jako výhoda, protože na Ašsko přicházelo mnoho německých evangelických přistěhovalců, což umožnilo rozkvět řemesel a následnou prosperitu obyvatelstva. Uplatňováno zde nebylo ani nevolnictví, přestože zdejší lid nebyl zproštěn robotní povinnosti.

Diplomatický um Zedtwitzů se projevil také tím, že císař Karel VI. přijal Ašsko jako zvláštní ženské léno a udělil Aši císařské insignie *Salva Guardia*. Jeho dcera Marie Terezie však už nebyla tak vstřícná a po zavedení centralizace zbavila Ašsko většiny jeho privilegií. Určitým ústupkem byly její Temperamentní body, které

zajišťovaly osvobození od daní a omezenou soudní pravomoc. Během nárůstu vlivu Habsburků se také na Ašsku začalo rozšiřovat katolické náboženství.

19. století přineslo Aši nebývalý rozmach a další nárůst počtu obyvatel. Rozvíjel se především textilní průmysl, hlavně punčochářství, tkalcovství, barvířství, pletařství a papírnictví. Toto období bylo pro Aš stěžejní, a je určitě důležitým tématem ve výuce vlastivědy v ašských školách. Aš byla povýšena na město a z bezvýznamné osady se v důsledku průmyslové revoluce stala 10. největším městem v Čechách. Díky tovární velkovýrobě se Ašsko stalo největším průmyslovým střediskem západních Čech. S tím souvisel také rozvoj sociálních služeb, zdravotnictví, školství a celkový rozkvět města. V Aši byl velký počet továren a mnohé by dnes jistě překvapil tehdejší pohled na město s obrovským počtem továrních komínů. Rozvoj města se nezastavil ani po 1. světové válce, kdy Aš odváděla nejvíce daní na obyvatele hned po hlavním městě Praze.

Bohužel světová hospodářská krize dvacátých let minulého století se nevyhnula ani našemu regionu. Dolehla sem sice o něco později, ale silně zasáhla místní dělníky. Není proto divu, že zdejší (téměř stoprocentně německé) obyvatelstvo silně ovlivnily sliby Adolfa Hitlera lepší budoucnosti pro Němce a snahy sudetoněmeckého předáka Konráda Henleina o odtržení Sudet, protože přímo v Aši žil a mohl tu tak snadno šířit zášť vůči českým úřadům. Všechny tyto okolnosti vyústily ve vyhlášení Svobodného státu Aš a následné nadšené přivítání nacistického vůdce po mnichovské konferenci a přičlenění Sudet k německé říši.

Dalším citlivým tématem ašské historie je odsun německého obyvatelstva. Benešovy dekrety zněly jasně, ale ne všichni zde žijící Němci byli fašisté a své domovy bylo nuceno opustit mnoho nevinných lidí. Prakticky celá Aš byla vylidněna a opuštěné domy se podařilo osídlit novými obyvateli jen zčásti. O prázdné domy se nikdo nestaral a tak Aš chátrala a bylo nutno zbourat celé čtvrti. Aš se od základu změnila. Došlo ke kompletní výměně obyvatelstva a původních staveb zbylo jen málo. Další bourání a přestavby následovaly v době komunismu. Až v posledních letech

začala Aš pomalu vzkvétat a dnes můžeme s klidným svědomím prohlásit, že naše republika v Aši nekončí, ale začíná.

Celou tuto pohnutou minulost je potřeba dětem připomínat zvláště proto, že zde nemají žádné kořeny a znalost historie jejich města jim umožní vytvořit si k němu silnější pouto. Velmi důležitá je také znalost místních pověstí, které vypovídají mnohé o životě a mentalitě lidí, kteří tu kdysi žili.

Ve svých didaktických materiálech jsem se snažila dětem hravou formou přiblížit právě nejdůležitější momenty historie Ašska. Podle RVP je důležité probudit v dětech kladný vztah k místu jejich bydliště, rozvíjet jejich národní cítění a vztah k naší zemi. Učí se vnímat současnost jako výsledek minulosti a východisko do budoucnosti. To jim mohou zprostředkovat pracovní listy, které jsem zaměřila na různé formy práce.

První oddíl praktické části jsem věnovala práci dětí v muzeu. V současné době Aš disponuje dvěma muzejními budovami a děti si při jejich návštěvě mohou zahrát na průzkumníky. V prvním pracovním listu si děti vybírají exponát, který je nejvíce zaujal a snaží se jej přiblížit svým spolužákům. Druhý pracovní list zahrnuje plánek muzea, do kterého děti zaznamenávají exponáty, které tam našly. Ve třetím pracovním listu sestavují průvodce muzea podle zadaných kritérií.

Práci dětí v terénu jsem pojala jako výpravnou hru, která je motivována postavou krále Jana Lucemburského, jehož šifru mají děti rozluštit a dozvědět se tak, čím byl tento panovník významný pro ašskou historii. S pomocí mapy a různých nápověd děti propátrávají ašské památky, luští rébusy a řeší rozličné úkoly.

Práce dětí ve třídě zahrnuje celodenní projekt zaměřený na mezipředmětové vztahy prolínající výukové předměty český jazyk, matematika, výtvarná výchova, vlastivěda a přírodověda využívající historické úseky ašských dějin. Další pracovní list obsahuje historické fotografie, podle kterých děti hledají nynější podobu zobrazených objektů a jejich umístění ve městě. Poslední pracovní list využívá namalovaný plánec města, ve kterém děti hledají a zakreslují ašské památky a procvičují si orientaci podle světových stran.

Další didaktický materiál, který jsem vytvořila, je soubor interaktivních her, ve kterých si děti zahrají na lovce na Ašsku v 15. století, zjišťují, zda se mohly setkat určité ašské osobnosti s osobnostmi českých dějin, dozvídají se o módě v různých obdobích historie. Hra *Člověče, nezlob se* formou otázek s výběrem odpovědí provází děti celou historií Ašska.

Posledním výukovým materiálem je obrazová prezentace zaměřená na období rozvoje průmyslu na Ašsku přibližující rozvoj řemesel, rozkvět papíren, zpracování kovů, výrobu textilu, přínos železnice, pivovarnictví a zásluhy mecenáše Gustava Geipela. Všechny tyto didaktické aplikace mohou pomoci dětem pochopit minulost jejich města a prohloubit zájem o vlastivědu a historii svého národa.

SUMMARY

The diploma thesis is focused on the interpretation of regional history of the town of Aš. It deals with the regional history of the area since the first settlement to the present day. The research part highlights important historical events of the region and its differences from the history of central Bohemia. The subject of Homeland studies in primary schools is usually taught using the events related to the capital city whereas the more remote parts of the country are neglected in spite of the fact that the history often developed in a completely different way. That is why it is so important to teach these facts and events to children who live in the region.

The thesis also tries to present everyday life of common people and their coexistence with the nobility. It strives to show the economic heyday of the town at the turn of 19th and 20th century and its demise after World War II. which brad about almost complete exchange of population.

The work introduces several theories about the origin of town's name and symbols, their history and interpretation – the seal, the sign and the flag. It tries to introduce important historical places and famous people connected with Aš. It also

mentions legends of the region which all give us a picture about local people and their mentality.

In the practical part the thesis tries to apply theoretical information onto the regional history education in the historical context of the country. It introduces a presentation about the industrial development of Aš, it brings several didactical games and worksheet focusing on the history of the region.

ZUSAMMENFASSUNG

In meiner Diplomarbeit beschäftige ich mich mit der Interpretation von Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes. Es handelt sich um die regionale Geschichte von erste Ausiedlung, bis heute. In meiner Forschung betone ich wichtige Augenblicke der Geschichte von dieser Region und seine Unterschiede zwischen den zentralen Teil unseres Volkes. Heimatkunde werden in unseren Schulen meistens in Behandlung der Geschichte mit der Landeshauptstadt unterrichtet und Randteile der Republik Allen in Vergessenheit. Obwohl die Geschichte erwikelt sich ganz andere. Dieses Spezifikum muss wichtig betont werden in der Edukation der Kinder, welche hier leben und sind mit diesem Land verbunden.

Meine Bemühungen haben sich auch mit dem gewöhnlichen Leben von einfachen Bürgern und ihren Herrschen beschäftigt. Nahebringen den wirtschaftlichen Aufschwung der Stadt am Ende des 19. Jahrhundert und Anfang des 20. Jahrhundert und seinen Verfall nach dem II. Weltkrieg mit der fast Komplet dem Auswechslung der Bevölkerung.

Wie es zum Ortsnahmen, Stadtwappen, Siegel und Fahne der Stadt, auch die Symbols, erwähne ich durch die Geschichte einige Erklärungen. Ich bemühe mich die Plätze beschreiben, welche mit der Vergangenheit des Ascher Bezirkes verbunden waren, auch bekannte Personen im Zusammenhang dieses Region. Ich nenne auch

Sagen, die hier erzählt waren, über die man vieles erfahren kann, auch über die Mentalität hiesige Bewohner.

In dem praktischen Teil meiner Arbeit bemühe mich um Applikationen erreichen theoretische Ergebnisse in dem Unterricht regionale Geschichte zusammen in Kontext Zentrale tschechische Geschichte. Ich präsentiere hier die Entwicklung der Ascherische Industrie, einige didaktische Spiele und eine Kollektion Arbeitshefte mit Richtung an die Geschichte des Ascher Bezirkes.

PRAMENY A LITERATURA

Archivní prameny

Adresář města a okresu Aš, r. 1930. Aš : Muzeum Aš, 1930.

Stavebně historický průzkum. Městský úřad, archiv, složka Aš č.p. 635.

Tématický turistický odznak Kamenné kříže Ašsko. Dvůr Králové nad Labem : Klub českých turistů. záznamník č. 000050.

Kubů, František. 1991. Dějiny Ašska do roku 1775. Aš : Muzeum Aš, 1991. Sv. Inv. č. 0139.

2014. Národopisné a textilní muzeum Aš, expozice budovy bývalé Městské knihovny a hasičské zbrojnice. 2014.

Vydané prameny a literatura

Alberti, Gottlob Traugott. 2010. *Z mého života - Vzpomínky na mládí.* Plzeň : Státní oblastní archiv v Plzni, 2010. ISBN 978-80-904696-1-7

Alberti, Karl. 1934 - 1940. *Beitrage zur Geschichte der Stadt Asch und Ascher Bezirke.* Aš : Muzeum Aš, 1934 - 1940. Sv. I. - IV.

Albertová, Marie. 1959. *Z dějin Ašského okresu.* Okresní vlastivědné muzeum v Aši, 1959.

Boháč, Jaromír. 1978. *Chebský hrad.* Cheb : Chebské muzeum, 1978.

Fischer, Wilhelm. 1999. *Ašské pověsti.* Aš : Muzeum Aš, 1999.

Kolektiv autorů. 1990. *Západočeská vlastivěda.* Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990. ISBN 80-7088-027-9

Krátký, Jiří a Vrbata, Milan. 2005. *Aš v zrcadle času.* Aš : Městský úřad Aš, 2005.

Kumpera, Jan. 2003. *Západní Čechy od A do Z.* Praha - Plzeň : Pavel Dobrovský - Beta a Jiří Ševčík, 2003. ISBN 80-7306-060-4.

Kutnar, František. 2005. *Malé dějiny brambor.* Nová tiskárna Pelhřimov 2005. ISBN 80-86559-30-0.

Pekař, František. 1984. *Cheb a okolí - průvodce Olympia.* Praha : Olympia, 1984.

Pelant, Jan. 1988. *Města a městečka západočeského kraje.* Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1988

Šmrhová, Magdalena. 2011. *Ašsko na starých pohlednicích.* Hostivice : Baron, 2011.

Štraub, Miloš a Lenková Jitka. 2005. *Tajemné podzemí III. díl západní Čechy.* Praha: 2005. ISBN 80-86367-48-7

Vít, Jaroslav. 2007. *Ašsko a Chebsko.* Praha : Olympia, 2007.

Vít, Jaroslav. 2000. *Ašsko, historicko-turistický průvodce č. 15.* Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 2000. ISBN 80-86125-19-X.

Vrbický, Zdeněk. 1995. *Benešův palouček u Aše: 1948: Obnovené vydání u příležitosti znovuodhalení pomníku I. září 1995.* Aš : Aš s.n., 1995.

Východská, Helena. 2008. *Dějepis hrou.* Plzeň : autor neznámý, 2008. ISBN 978-80-7020-171-8.

Periodika

Kuhn, Antonín. 2013. Ašsko - místo bohaté historie. *Listy Ašska.* 2013.

Poznejte historii města, ve kterém žijete. **Vrbata, Milan. 2009.** Aš : Městský úřad Aš, Kamenná 52, 2009, www.MUAS.cz informuje. ev.č. MK ČR E 18693.

150let vrchu Háj jako turistického cíle. **Vrbata, Milan. 2011.** Aš : Městský úřad Aš, Kamenná 52, 2011, www.MUAS.cz informuje. ev.č. MK ČR E 18693.

Stejskalová, Helena. 2014. Státní znaky střední Evropy. *History revue*, č. 7. 2014.

Elektronické zdroje

Franck, Beate. 2011. *Cestování časem po Ašsku*. [DVD] místo neznámé : Trined GMBH, Rainer Heubsch, 2011.

Platz, Josef. 1996. *Zjizvená tvář země: Aš* [dokument ČT]. 1996

Internetové zdroje

Brezina, Petr. Město Aš. [Online] [Citace: 28. 10 2013.] <http://www.asch-boehmen.de/c/ort/fabrik/wirtschaft.htm>.

Cyklotoulky. Aš. [Online] [Citace: 28. 10 2014.] <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10414424499-cyklotoulky/213471292050042/titulky>

Fluksová, Hana. *Vývoj využití území v oblasti centrální Šumavy v kontextu socio-politických změn*. [Online] [Citace: 31. 10 2013.] <http://www.infodatasys.cz/proj006/Fluksova2011.pdf>.

Hamelika. *Vlastivědný zpravodaj pro Mariánské Lázně a okolí*. [Online] [Citace: 14. 10 2014.] <http://hamelika.webz.cz/h95-01.htm>.

Heraldika a Vexilologie. [Online] [Citace: 26. 2 2014.] <http://heraldika.webnode.cz/mluvici-znameni/>.

Michalčík, Slavomír. *Útržky z historie Ašského výběžku*. [Online] [Citace: 14. 02 2015.] <http://thonbrunn.cz>.

Nykl, Frank Ladislav. *Vlak svobody z Aše do Selbu*. [Online] [Citace: 31. 10 2013.] <http://www.horydoly.cz/turiste/vlak-svobody-z-ase-do-selbu-1.html>.

Paichl, Přemysl. *Počátky řemesel v Plzni*. [Online] [Citace: 10. 12 2014.] <http://www.paichl.cz/paichl/knihy/PLZ-REM.htm>.

- Rychlík, Jan.** *Trauma Mnichova.* [Online] [Citace: 24. 09 2014.]
[http://zpravy.aktualne.cz/domaci/nazory-a-komentare/75-let-od-mnichova-spolecne-prolita-krev-narod-meli/r~04d893ce252011e3b6ba0025900fea04/.](http://zpravy.aktualne.cz/domaci/nazory-a-komentare/75-let-od-mnichova-spolecne-prolita-krev-narod-meli/r~04d893ce252011e3b6ba0025900fea04/)
- Štětina, Marek. 2012.** Historii výroby textilních rukavic ukrývá ašské muzeum. *ČT24.* [Online] [Citace: 15. 02 2015.]
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/187242-historii-vyroby-textilnich-rukavic-ukryva-asske-muzeum/>
- Toufar, Hugo.** Historie obce - Hranice u Aše. [Online] [Citace: 14. 10 2013.]
[http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko.](http://www.matejovic.webzdarma.cz/dokumentace/toufar/toufar.htm#assko)
- Turek, Rudolf.** Moravia Magna. *Předpokládaná česká kmenová území.* [Online] [Citace: 14. 10 2013.] [http://www.moraviamagna.cz.](http://www.moraviamagna.cz)
- Vašatová, Helena.** Metodický portál RVP. *Středověká řemesla.* [Online] [Citace: 10. 12 2014.] <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/9463/STREDOVEKA-REMESLA.html/>
- Zemančíková, Alena. 2015.** Vzdělání a historie brambor v Čechách. *zpravy.rozhlas.* [Online] [Citace: 15. 02 2015.]
[http://zpravy.rozhlas.cz/plzen/publicistika/zprava/alena-zemancikova-vzdelani-a-historie-brambor-v-cechach--1077183.](http://zpravy.rozhlas.cz/plzen/publicistika/zprava/alena-zemancikova-vzdelani-a-historie-brambor-v-cechach--1077183)
- Aš - oficiální web města.* [Online] [Citace: 26. 02 2014.]
[http://www.muas.cz/symboly-mesta-ase/d-225714/p1=15078.](http://www.muas.cz/symboly-mesta-ase/d-225714/p1=15078)
- Ašský web.* Hřbitovy na Ašsku. [Online] [Citace: 28. 10 2014.]
[http://www.asskyweb.cz/hrbitovy-na-assku.](http://www.asskyweb.cz/hrbitovy-na-assku)
- Ašský web.* Videoozanikuevangelickehokostela. [Online] [Citace: 05. 02 2015.]
[http://www.asskyweb.cz/news/videoozanikuevangelickehokostela.](http://www.asskyweb.cz/news/videoozanikuevangelickehokostela)
- Encyklopedie chebských památek.* [Online] [Citace: 30. 10 2014.]
[http://encyklopedie.cheb.cz/cz/osudy-a-tvare-chebu/konrad-henlein.](http://encyklopedie.cheb.cz/cz/osudy-a-tvare-chebu/konrad-henlein)
- Finanční stráž ochráncem památníku prezidenta Budovatele.* [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.financnistraz.estranky.cz/clanky/z-historie-sboru/financni-straz-ochrancem-pamatniku-presidenta-budovatele.html>

Goethova trasa. [Online] [Citace: 8. 10 2014.] <http://m.taggmanager.cz/cs/3314>

Heraldická terminologická konvence. [Online] [Citace: 26. 02 2014.]
<http://www.heraldika-terminologie.cz/stranka-as-111>.

Krajinou a přírodou východních Čech. [Online] [Citace: 03. 06 2014.]
<http://bohemiaorientalis.cz/kammene-krize/>.

Kresby znaků měst a obcí České republiky. [Online] [Citace: 20. 02 2015.]
http://www.kareldvorak.cz/Heraldik/Kres_O/C_Kres_O.htm#Ost_01.

Muzeum Cheb. [Online] [Citace: 25. 06 2014.]
<http://www.muzeumcheb.cz/sbornik/obsah/sbor/2012/2012.html>.

Národopisné a textilní muzeum Aš. [Online] [Citace: 12. 03 2014.]
<http://www.muzeum-as.cz/o-muzeu>.

Pohraniční stráž-PS. [Online] [Citace: 31. 10 2013.]
<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/79173/start/-1>.

Rozhledny. [Online] [Citace: 18. 11 2013.]
<http://rozhledny.webzdarma.cz/hajas.htm>.

Římskokatolická farnost Aš. [Online] [Citace: 15. 10 2013.]
<http://www.farnostas.cz/index.php/historie>.

Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše. [Online] [Citace: 26. 02 2014.]
<http://www.assti-rodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/mestsky-znak/>.

Smírčí kříže. [Online] [Citace: 03. 06 2014.] <http://www.tournavigator.cz/tk/sk/>.

Tajemné kříže v bavorsko-sasko-českém pomezí. [Online] [Citace: 18. 09 2014.]
<http://www.novinky.cz/cestovani/212977-tajemne-krize-v-bavorsko-sasko-ceskem-trojmezi.html>.

Turistický portál Karlovarského kraje. [Online] [Citace: 25. 06 2014.]
<http://cestovani.kr-karlovarsky.cz/>.

Velká encyklopedie. [Online] [Citace: 04. 11 2013.]
<http://www.encyklopediecr.eu/cz/page/21926/as.html>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1	
<i>Hrad Neuburk v Podhradí</i>	<i>I</i>
Příloha č. 2	
<i>Erb rodu Zedtwitzů</i>	<i>I</i>
Příloha č. 3	
<i>Kresba evangelického kostela z roku 1622</i>	<i>II</i>
Příloha č. 4	
<i>Evangelický kostel nejsvětější trojice z roku 1749</i>	<i>II</i>
Příloha č. 5	
<i>Interiér evangelického kostela</i>	<i>III</i>
Příloha č. 6	
<i>Požár evangelického kostela 19. 1. 1960</i>	<i>III</i>
Příloha č. 7	
<i>Pietně vyznačený obrys kostela</i>	<i>III</i>
Příloha č. 8	
<i>Dnešní podoba katolického kostela sv. Mikuláše</i>	<i>IV</i>
Příloha č. 9	
<i>Přelet vzducholodi Graf Zeppelin nad Aší v roce 1938, vpravo evangelický kostel Nejsvětější trojice, vlevo katolický kostel sv. Mikuláše</i>	<i>IV</i>
Příloha č. 10	
<i>Týdenní trh na Goethově náměstí</i>	<i>V</i>
Příloha č. 11	
<i>Budova hasičské zbrojnice a knihovny z roku 1930 se slavnostní přehlídkou hasičů</i>	<i>V</i>

Příloha č. 12	
<i>Hotel „Pošta“, dům č.p. 438 rodiny Langheinrichů, který byl původně přepřeni stanicí s poštou a hostincem „U Zlatých jelenů“, kde na své 70. narozeniny přenocoval J. W. Goethe</i>	<i>VI</i>
Příloha č. 13	
<i>Nejstarší veřejná meteostanice v Čechách.....</i>	<i>VI</i>
Příloha č. 14	
<i>Původní podoba radnice</i>	<i>VII</i>
Příloha č. 15	
<i>Dnešní podoba radnice</i>	<i>VII</i>
Příloha č. 16	
<i>Slavnostní otevření rozhledny 19. 6. 1904.....</i>	<i>VIII</i>
Příloha č. 17	
<i>Vrch Háj s rozhlednou dnes.....</i>	<i>VIII</i>
Příloha č. 18	
<i>Rozjásané davy v Aši zdraví vůdce Sudetoněmecké strany Konráda Henleina. ..</i>	<i>IX</i>
Příloha č. 19	
<i>Triumfální vjezd Adolfa Hitlera do Aše 3. 10. 1938.....</i>	<i>IX</i>
Příloha č. 20	
<i>Původní podoba Benešova paloučku z roku 1947.....</i>	<i>X</i>
Příloha č. 21	
<i>Dnešní umístění Benešova památníku před školou v Okružní ulici</i>	<i>X</i>
Příloha č. 22	
<i>Benešův palouček</i>	<i>X</i>
Příloha č. 23	
<i>V roce 1996 navštívil Aš Václav Havel.....</i>	<i>X</i>

Příloha č. 24	
<i>Budova muzea s reliéfem Salva Guardia</i>	<i>XI</i>
Příloha č. 25	
<i>Nejstarší dochovaná stavba v Aši – Kamenný most</i>	<i>XI</i>
Příloha č. 26	
<i>Plánek zaniklé obce Újezd.....</i>	<i>XII</i>
Příloha č. 27	
<i>Pietně obnovený hřbitov v Újezdě.....</i>	<i>XII</i>
Příloha č. 28	
<i>Nejzápadnější bod Česka.....</i>	<i>XIII</i>
Příloha č. 29	
<i>Pramen Halštrova</i>	<i>XIII</i>
.	
Příloha č. 30	
<i>Vývoj znaku města Aš</i>	<i>XIV</i>

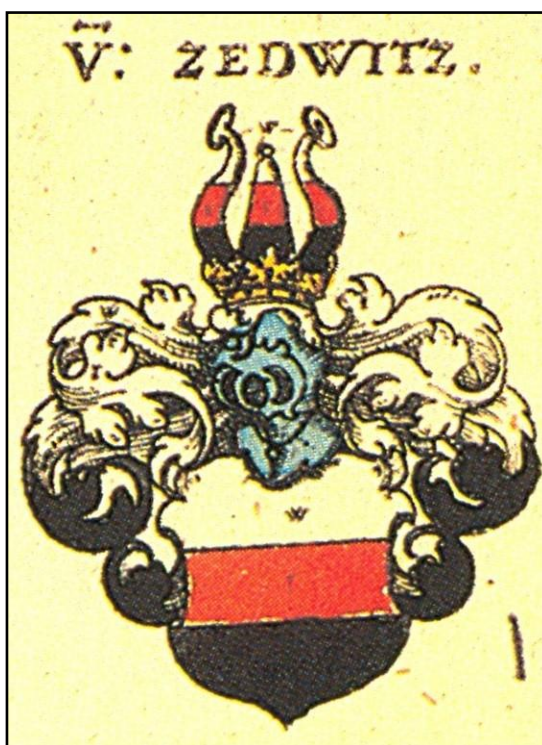
Příloha č. 1

*Hrad Neuburk v Podhradí*¹⁵⁵

Příloha č. 2

*Erb rodu Zedtwitzů*¹⁵⁶

¹⁵⁵ Internetová databáze obrázků. [Online]. [Citace: 22. 02 2015.] http://www.info-as.cz/content/files/page_graphic-headers/uvodni-podhradi-zima.jpg

¹⁵⁶ Internetová databáze obrázků. [Online]. [Citace: 22. 02 2015.] <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7e/Siebmacher105-Zedwitz.jpg>

Příloha č. 3

Kresba evangelického kostela z roku 1622¹⁵⁷

Příloha č. 4

Evangelický kostel nejsvětější trojice z roku 1749¹⁵⁸

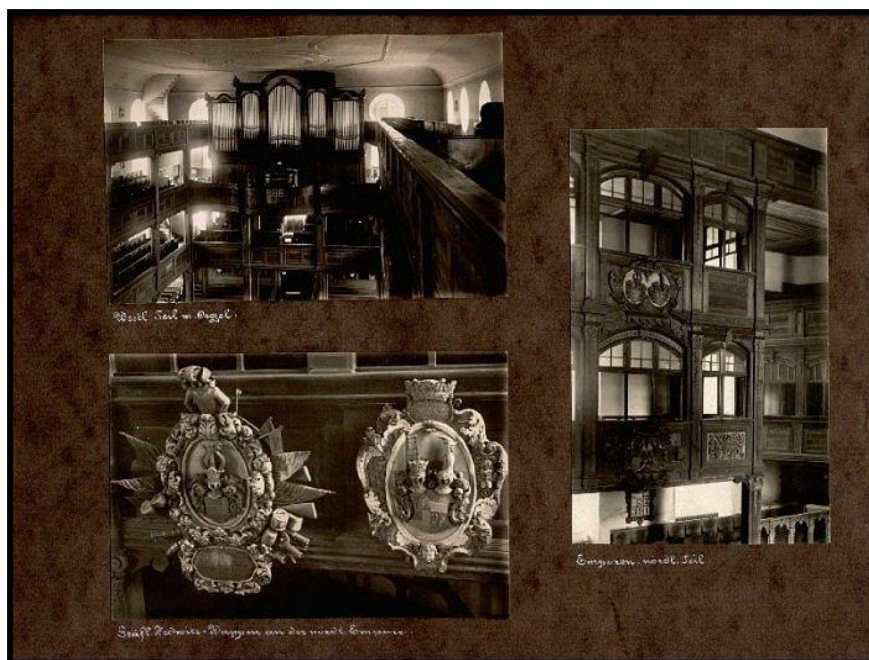

¹⁵⁷ Ing. KRÁTKÝ J., VRBATA M. *Aš v zrcadle času. Aš: Městský úřad Aš, 2005.*

¹⁵⁸ *Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše.* [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.assti-rodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/>.

Příloha č. 5

*Interiér evangelického kostela*¹⁵⁹

Příloha č. 6

*Požár evangelického kostela 19. 1. 1960*¹⁶⁰

¹⁵⁹ Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše. [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.asstirodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/>.

¹⁶⁰ Tamtéž

Příloha č. 7

Pietně vyznačený obrys kostela¹⁶¹

¹⁶¹ Vlastní foto 2013

Příloha č. 8

Dnešní podoba katolického kostela sv. Mikuláše ¹⁶²

Příloha č. 9

Přelet vzducholodi Graf Zeppelin nad Aší v roce 1938, vpravo evangelický kostel Nejsvětější trojice, vlevo katolický kostel sv. Mikuláše ¹⁶³

¹⁶² Internetová databáze obrázků. [Online]. [Citace: 22. 02 2015.]

<https://lh3.googleusercontent.com/-cmJZZIwSenQ/Tx3dV61yk2I/AAAAAAAAALQ/gjnKV4hDQfw/s1600/katkostel%252520%2525281%252529.JPG>

¹⁶³ Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše. [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.assti-rodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/>.

Příloha č. 10

*Týdenní trh na Goethově náměstí v předválečném období*¹⁶⁴

Příloha č. 11

*Budova nové hasičské zbrojnice a knihovny z roku 1930 se slavnostní přehlídkou hasičů*¹⁶⁵

¹⁶⁴ Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše. [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.asstirodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/>.

¹⁶⁵ Tamtéž

Příloha č. 12

Hotel „Pošta“, dům č.p. 438 rodiny Langheinrichů, který byl původně přepražní stanicí s poštou a hostincem „U Zlatých jelenů“, kde na své 70. narozeniny přenocoval J. W. Goethe¹⁶⁶

Příloha č. 13

Nejstarší veřejná meteostanice v Čechách¹⁶⁷

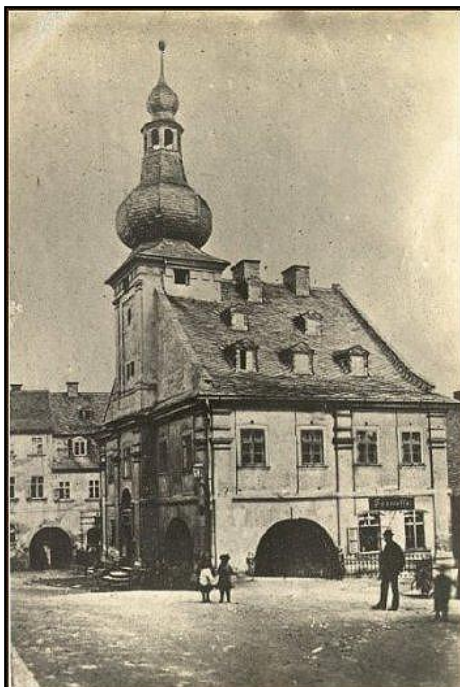

¹⁶⁶ *Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše.* [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.asstirodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/>.

¹⁶⁷ Tamtéž

Příloha č. 14

*Původní podoba radnice*¹⁶⁸

Příloha č. 15

*Dnešní podoba radnice*¹⁶⁹

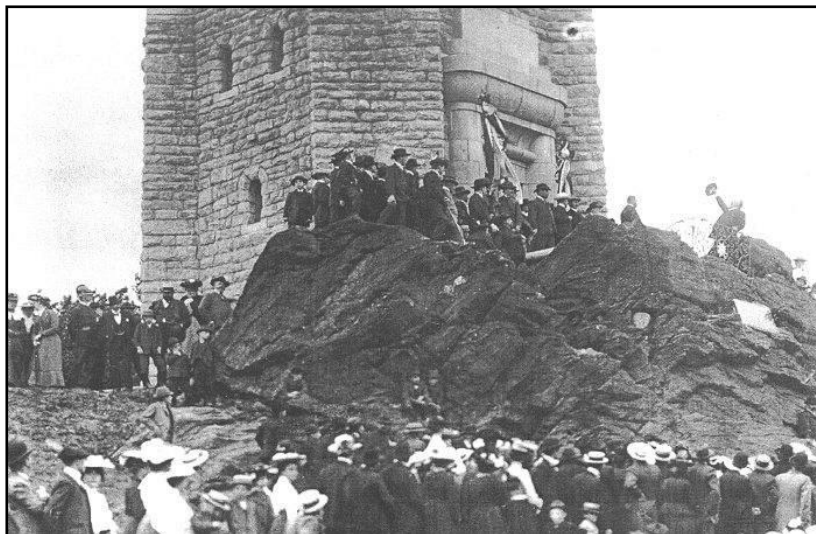

¹⁶⁸ *Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše.* [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.asstirodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/>.

¹⁶⁹ Internetová databáze obrázků. [Online]. [Citace: 22. 02 2015.] http://oidnes.cz/10/103/org/TOM369d63_01.jpg

Příloha č. 16

*Slavnostní otevření rozhledny 19. 6. 1904*¹⁷⁰

Příloha č. 17

*Vrch Háj s rozhlednou dnes*¹⁷¹

¹⁷⁰ Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše. [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.asstirodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/>.

¹⁷¹ Internetová databáze obrázků. [Online]. [Citace: 22. 02 2015.] <http://www.krusnohorci.net/prilohy/1359890093bismarckova-rozhledna-u-ase.jpg>

Příloha č. 18

Rozjásané davy v Aši zdraví vůdce Sudetoněmecké strany Konráda Henleina ¹⁷²

Příloha č. 19

Triumfální vjezd Adolfa Hitlera do Aše 3. 10. 1938 ¹⁷³

¹⁷² *Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše.* [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.asstirodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/>.

¹⁷³ Tamtéž

Příloha č. 20

*Původní podoba Benešova paloučku z roku 1947*¹⁷⁴

Příloha č. 21

*Dnešní umístění Benešova památníku před školou v Okružní ulici*¹⁷⁵

¹⁷⁴ *Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše.* [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.assti-rodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/>.

¹⁷⁵ *Finanční stráž ochráncem památníku prezidenta Budovatele.* [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.financnistraz.estranky.cz/clanky/z-historie-sboru/financni-straz-ochrancem-pamatniku-presidenta-budovatele.html>

Příloha č. 22

*Dnešní podoba Benešova paloučku*¹⁷⁶

Příloha č. 23

*V roce 1996 navštívil Aš Václav Havel*¹⁷⁷

¹⁷⁶ Vlastní foto 2014

¹⁷⁷ *Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše*. [Online] [Citace: 20. 02 2015.] <http://www.asstirodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/>.

Příloha č. 24

*Budova muzea s reliéfem Salva Guardia*¹⁷⁸

Příloha č. 25

*Nejstarší dochovaná stavba v Aši – Kamenný most*¹⁷⁹

¹⁷⁸ Internetová databáze obrázků. [Online]. [Citace: 22. 02 2015.] http://www.kct-cerinek.cz/storage/201005202240_P1110938.jpg.

¹⁷⁹ Internetová databáze obrázků. [Online]. [Citace: 22. 02 2015.] http://www.info-as.cz/content/files/images/stranky-nahledy-prehledy/DSC_6824_m.jpg.

Příloha č. 26

Plánek zaniklé obce Újezd¹⁸⁰

Příloha č. 27

Pietně obnovený hřbitov v Újezdě¹⁸¹

¹⁸⁰ Vlastní foto 2014

¹⁸¹ Vlastní foto 2014

Příloha č. 28

*Nejzápadnější bod Česka*¹⁸²

Příloha č. 29

*Pramen Halštrova*¹⁸³

¹⁸² Vlastní foto 2014

¹⁸³ Internetová databáze obrázků. [Online]. [Citace: 22. 02 2015.] http://www.kr-karlovarsky.cz/cyklo/cyklotrasy/as/Documents/halstrov_pramen.jpg

Příloha č. 30

Vývoj znaku města Aš¹⁸⁴

Obr. 1

Nejstarší pečeť z roku 1635

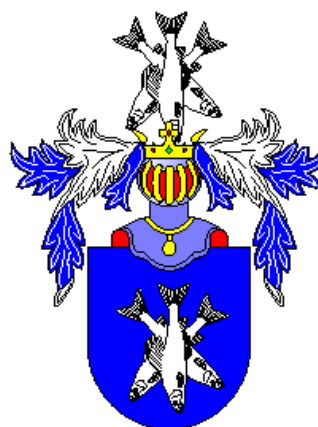
Obr. 2

Znak v roce 1650

Obr. 3

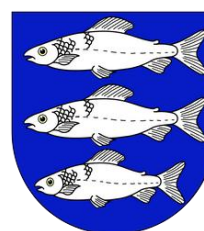
Znak v roce 1750

Možná podoba znaku při povýšení
Aše na město v roce 1872

Znak v roce 1983

Znak platný od
roku 1995

¹⁸⁴ Sdružení rodáků, patriotů a přátel města Aše. [Online] [Citace: 26. 02 2014.] <http://www.asstirodaci.cz/fotoalbum/z-historie-asska/mestsky-znak/>..

Příloha č. 31

Prezentace

ROZVOJ PRŮMYSLU NA AŠSKU

ROZVOJ ŘEMESEL

- × Roku 1647- právo **pořádání trhů** v Aši
- × **Cechy** krejčích, ševců, tesařů, mlynářů, pekařů, řezníků, stolařů, pláteníků, sklenářů, bednářů, zámečníků, podkovářů, zbrojířů, pilařů, papírníků, koželuhů

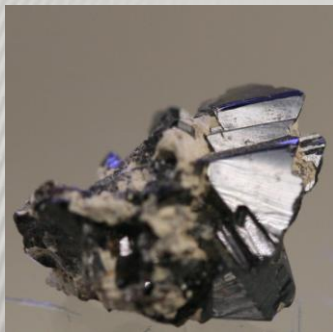

ROZKVĚT PAPIŘEN

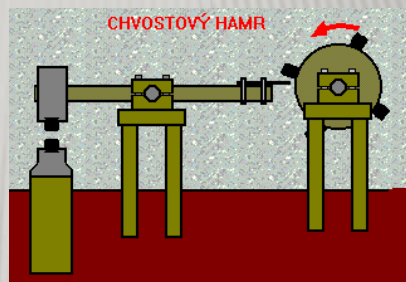
- × Dovoz mouky z úrodnějších krajin – **přebudování mlýnů** na papírny
- × Surovina pro výrobu papíru:
- × **len**
- × Papírny v Doubravě, Dolních Pasekách, v Podhradí

OD ROKU 1490 RÝŽOVÁNÍ **CÍNU** NA LUŽNÍM POTOKU

KOVY ZPRACOVÁVAJÍ 3 MÍSTNÍ **HAMRY**

ZPRACOVÁNÍ KOVŮ

VÝROBA TEXTILU

- × Domcí produkce vlny a lnu
- × Dovoz bavlny
- × Kirchhoffova manufaktura
- × Pohon koňmi, vodním kolem, 1830 Künzl zavádí páru
- × Přejchod drobných pletařů do velkých přádelen
- × 1864 v Aši 1. mechanická tkalcovna v Rakousku-Uhersku
- × V textilním průmyslu pracuje 9 000 osob

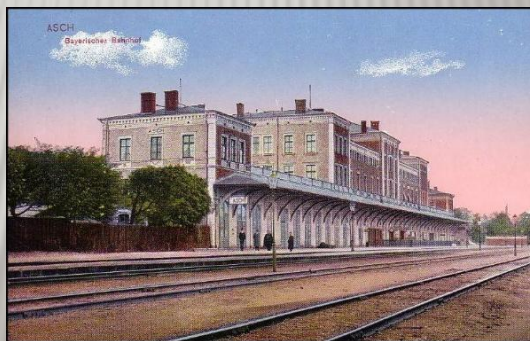
TEXTILNÍ VÝROBKY

- × Barevné látky
- × Punčochy
- × Šátky
- × Rukavice
- × Módní zboží z kašmíru, vlny, atlasu
- × Prádlové úplety
- × Tepláky
- × Výšivky
- × Krajky

ŽELEZNICE

- × V roce 1860 – železnice v Aši
- × Rozmach tovární velkovýroby
- × Ašsko – **největší průmyslové středisko** západních Čech
- × Firmy: Hofmann
- × Geipel
- × Jäger
- × Frank
- × Adler

PIVOVARNICTVÍ

- × 1343 – pivovar Dolní
- × 1777 – pivovar Horní
- × 1898 – pivovar Krásná

AŠSKÝ PRŮMYSLNÍK A MECENÁŠ

- × **Gustav Geipel** 1856 - 1914
- × „Bohatství zavazuje“
- × „Miluji svou vlast“
- × Věnoval městu 6 milionů zlatých
- × Po jeho smrti 1. sv. válka – konec průmyslového rozvoje v Aši

ZDROJE:

- × http://www.navstivtejeseniky.cz/data/fotografie/4/134_velke
- × http://img.radio.cz/pictures/historie/stredovek_mlyn.jpg
- × http://www.fler.cz/flermag/87618/n/11203/full_hx8bz09i8t.jpg
- × <http://mve.energetika.cz/uvod/hamr.gif>
- × http://www.muas.cz/VismoOnline_ActionScripts/Image.aspx?id_org=52&id_obrazky=23637
- × <http://img.ct24.cz/cache/616x411/article/38/3792/379172.jpg?1343150817>
- × http://www.muas.cz/VismoOnline_ActionScripts/Image.aspx?id_org=52&id_obrazky=23593
- × <http://www.fotohistorie.cz/image.jpg.ashx?photoID=18031&photoType=1>
- × http://www.pivety.com/1948/Foto/FotoA/FAsmest_01.jpg
- × <http://www.ckrumlov.info/img/1937.jpg>

Příloha č. 32

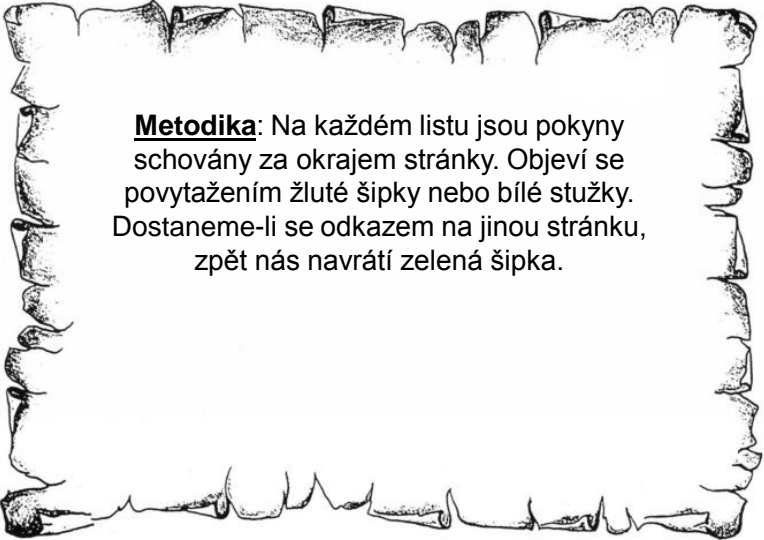
Interaktivní cvičení

DIDAKTICKÉ

HRY

Z VLASTIVĚDY

Metodika: Na každém listu jsou pokyny schovány za okrajem stránky. Objeví se povytažením žluté šipky nebo bílé stužky. Dostaneme-li se odkazem na jinou stránku, zpět nás navrátí zelená šipka.

V roce 1436 uspořádal Heinrich Zedtwitz okázalý hon, na který pozval pány z širokého okolí. Vyber zvířata, která mohli lovci v té době na Ašsku ulovit.

Mohli se setkat?

ANO

Martin Luther a Jan Hus
Marie Terezie a Edvard Beneš
Albert z Neburku a Karel IV.
Gustav Geipel a T. G. Masaryk

Přemysl Otakar II. a Jindřich Zedtwitz

J. W. Goethe a Vratislav II.

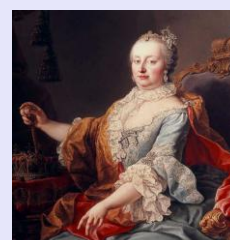
Konrád Henlein a Václav Havel

Jan Žižka a Albrecht z Valdštejna

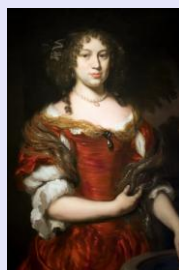
Josef Hlávka a Jan Amos Komenský

NE

Ernestine von Ficken Zedtwitzová se chystá na klavírní vystoupení. Vyber, které šaty by si mohla obléknout.

Seřaď jednotlivá období tak, jak jdou za sebou.
Pro kontrolu zmáčkní otazník.

GOTIKA

ROMÁNSKÉ OBDOBÍ

BIEDERMEIER

RENESSANCE

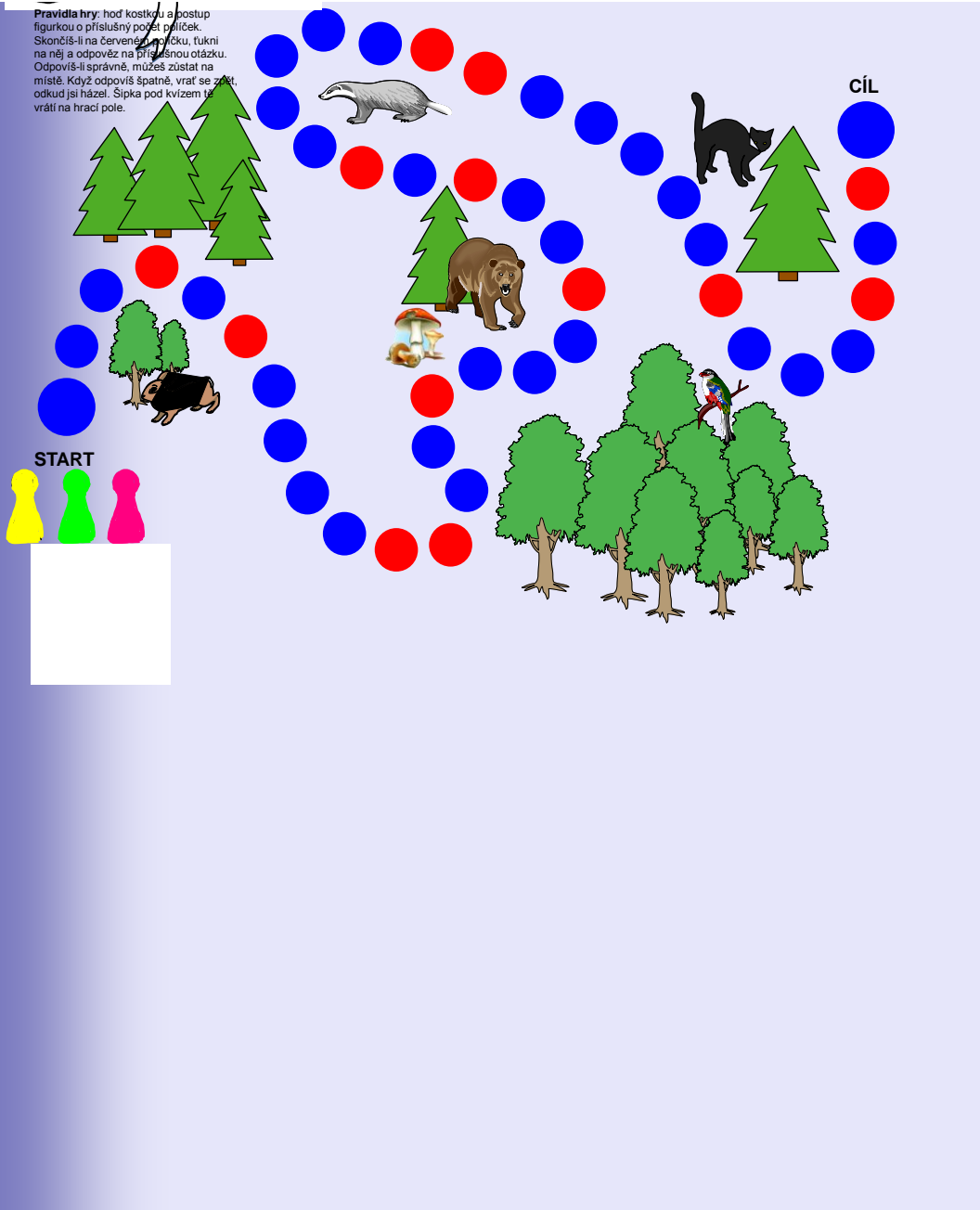
20. LÉTA

BAROKO

ANTIKA

Pravidla hry: hod kostkou a postup figurkou o příslušný počet políček. Skončíš-li na červené políčko, tukuji na něj a odpovíš na příslušnou otázku. Odpovíš-li správně, můžeš zůstat na místě. Když odpovíš špatně, vrať se zpět, odkud jsi házel. Šipka pod kvízem ti vrátí na hrací pole.

GOTIKA

"žena má být štíhlá a vysoká jako gotická věž".

- oděv měl **zdůrazňovat postavu**
- spodní tunika s úzkými rukávy
- **svrchní tunika** v různých stříhových variacích
- **sukně** těsně obepínala postavu a někdy byla protažena do vlečky
- **rukávy** se od loktů **rozšiřovaly** a mnohdy spadaly až na zem
- zdobení lemů a výstřihů **kožešinou**
- **opasek** byl umisťován na bedra, linie pasu posunuta na boky

BAROKO

- velikost a **okázalost**
- paruky
- **korzet** s hlubokým výstřihem
- ramínka připojena mašlemi
- korzet vystužován kosticemi
- důležité **stahování pasu**
- kontrast široké **nabírané sukně** a úzkého živůtku
- kulatý, hluboký výstřih
- **zvýrazněno poprsí**
- rukávy dlouhé, postupně se zkracovaly až po předloktí
- zdobení volány, **krajkami** či stuhami
- sukně bohatě řasena do záhybů a protažena do vlečky

RENESSANCE

- objevují se nové prvky
- v popředí zájmu je člověk
- vše jakoby v pohybu
- základem oděvu byla **košile** se šněrováním a vyukovala zpod kabátku
- rukávy se přivazovaly či byly přišité
- kabátek z **dražší a barevné** látky
- měl čtvercový výstřih a **otevřené rukávy**
- sukně **nabíraná v pase** a protažená do vlečky

BIEDERMEIER

- umělecký směr typický pro **měšťanskou kulturu**
- především v německy mluvících zemích
- zůrazňoval klid, umírněnost, měšťanské ctnosti a drobnou práci
- linii ženských šatů tvoří **úzký pas**
- korzet a **široké sukně** s krinolínou
- několik **spodniček**
- upnutý kabátek s oblou linií **klesajících ramen**
- mohutné rukávy
- oválné výstřihy
- trojúhelníkové **šátky a šály** s drobnými výšivkami

ANTIKA

- jednoduchý střih
- látka se **spínala** pomocí jehlic, spon, knoflíků a pásků
- barevnost, vzorování a různá tloušťka látky
- elegance spočívala v **nařasení**
- používání průsvitných látek
- oděv se **podvazoval**, aby lépe přiléhal k tělu

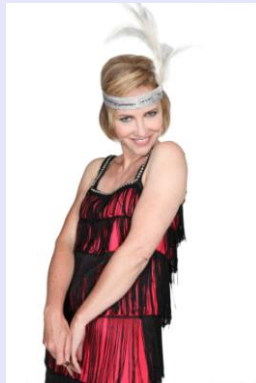
ROMÁNSKÝ STYL

- navazoval na prvky římského stylu
- ženský oděv **zahaloval postavu** a zastíral tvar těla
- několik rouch se oblékalo přes sebe
- rukávy s **našitým lemem** odděleny od šatů
- živůtek se sukni byl lemy rozdělen na dvě až čtyři části
- přes svrchní oděv se oblékal **plášť**

20. LÉTA

- uvolněnost, **pohodlnost**
- zjednodušení od předchozích období
- z módy se odstranily spodničky a korzety
- upřednostňuje dívky s **chlapeckou postavou**
- **rovný střih šatů**
- prsa, pas a boky se v módě vytrácejí

ANTIKA

ROMÁNSKÉ OBDOBÍ

GOTIKA

RENESSANCE

BAROKO

BIEDERMEIER

20. LÉTA

Edit Finish ?

V jakém století začalo podle dochovaných záznamů osidlování Ašska?

A 14. století C 10. století

B 12. století D 8. století

Edit Q.1 ?

Jaké kmeny osídlily ašské území?

A Hunové C Slované

B Germáni D Keltové

Edit

Q.1

Jaký rod založil hrad v Podhradí?

A Neuburkové

B páni z Plavna

C Zedtwitzové

D Lucemburkové

Edit

Q.1

Zásluhou jakého krále se stalo Chebsko spolu s Ašskem součástí českého státu?

A Přemysl Otakar II.

B Přemysl Otakar I.

C Václav IV.

D Vladislav II.

Edit

Q.1

Jaký panovník udělil Ašsku listinu zajišťující odtržení od Chebska a trvalou samostatnost?

A Marie Terezie

B Karel IV.

C Jan Lucemburský

D Vladislav Jagelonský

Edit

Q.1

Jaké náboženství převládalo na Ašsku?

A katolické

B hinduistické

C pravoslavné

D evangelické

Edit

Q.1

K čemu původně sloužila dnešní budova ašského muzea?

A škola

B muzeum

C knihovna

D zámek

Edit

Q.1

Co znamenaly insignie Salva Guardia?

A vyznamenání za zásluhy

B osvobození od daní

C povinnost platit poplatky za ochranu

D osvobození od ubytování císařských vojáků

Edit

Q.1

Z jaké suroviny se dříve u nás vyráběl papír?

A len

B dřevo

C sláma

D papyrus

Edit

Q.1

Který panovník ukončil autonomii Ašska?

A Josef II

B Karel V.

C Marie Terezie

D Rudolf Habsburský

Edit

Q.1

Jaký průmysl převažoval na Ašsku v 19. století?

A textilní

B dřevařský

C potravinářský

D strojírenský

Edit

Q.1

Jak se jmenoval významný ašský mecenáš?

A J. W. Goethe

B Konrád Henlein

C Gustav Geipel

D Josef Hlávka

Edit

Q.1

?

Jak se jmenuje místo, kudy v roce 1915 opouštěl vlast Edward Beneš?

A Benešův kopeček

C Benešova loučka

B Benešův palouček

D Benešovo pole

Zdroje:

<http://i.ytimg.com/vi/ZIBVUB3HRUU/hqdefault.jpg>
<http://www.biolib.cz/IMG/GAL/178152.jpg>
http://www.nature-photogallery.eu/cz/_userdata/photos/3411.jpg
<http://zapirodou.infoblog.cz/data/img-2718.jpg>
<http://im.tiscali.cz/press/2013/06/12/144029-divoke-prase-653x367.jpg>
http://files.praha-kr.webnode.cz/system_preview_detail_20000076-24e2125dc3/karel.gif

<http://www.lesy.cz/volny-cas-v-lese/fotogalerie/myslivostr/Fotogalerie/Jezevec%20lesn%C3%AD/jezevec-lesni-01.jpg>
<http://www.puzzle-prodej.cz/gallery/c100873.jpg>
<http://files.selmyevropy.webnode.cz/20000010-85a028699e/medved1.jpg>
http://prirodazs.wz.cz/obrazky/bobr_evropsky1.jpg
http://www.fotoaparati.cz/g/09/10/10/668319_39912.jpg
<http://diplomy.artega.cz/podklad/np0005.jpg>
http://img.ceskatelevize.cz/program/porady/10191621761/foto09/208382542620002_01.jpg

[http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5e/Lynx_lynx_1_\(Martin_Mecnarowski\).jpg](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5e/Lynx_lynx_1_(Martin_Mecnarowski).jpg)

<http://www.rosnicky.estranky.cz/img/picture/27/lasicka.jpg>
<http://files.dejepis-zbrusperk.webnode.cz/200000201-1f30a202b5/images7.jpg>
http://vim.e15.cz/files/imagecache/dust_filerenderer_big/upload/aktuality/krocan_jpg_4c187e93c2.jpg

<http://www.neaktuality.cz/wp-content/uploads/marieterezie.png>
<http://www.konstanz-magazin.de/Fotos/janhusportrait.jpg>
<http://www.historiemody.cz/>
<http://www.historiemody.cz/img/mid/132/99.jpg>
<http://www.historiemody.cz/img/mid/176/144.jpg>
<http://www.historiemody.cz/img/mid/423/395.jpg>
<http://www.historiemody.cz/img/mid/178/146.jpg>

<http://eucitel.zskaminky.cz/view.php?cislocianku=2012010003>
<http://partisana.webnode.cz/prvni-republika/moda/a20-leta/>
http://www.mzv.cz/public/a7/c5/19/144442_14893_Masaryk.jpg